

835

نمبر
۶۵۵

۱۵۵ تصوف

تصوف

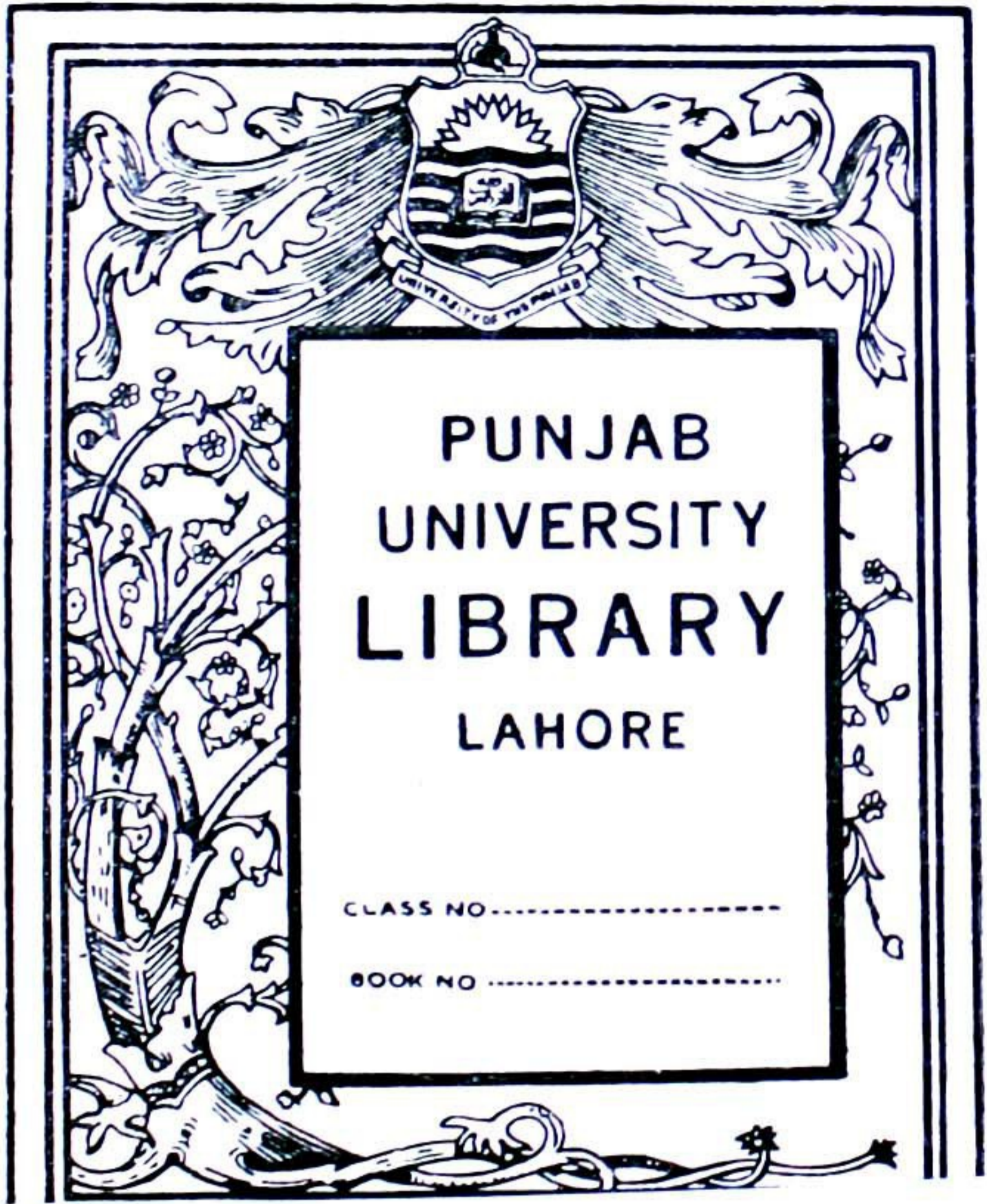
رسائل مشائخ تصوف

۱۳

۵۸

بند اسم تاجری

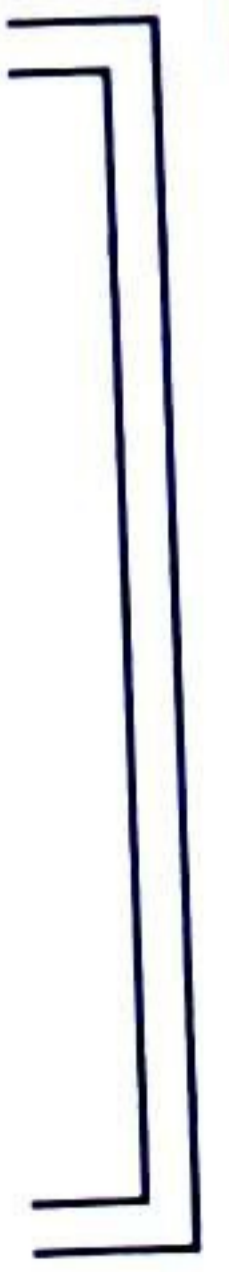
ذخیرہ جبرودہ میاں گمیل احمد شرقپوری، نقشبندی مجدی

جو 2001ء میں میاں صاحب نے

پنجاب یونیورسٹی لائبریری کو عطا فرمایا

53581

رسائل نقشبندیہ

- (۱) رسالہ القاسم نقیبہ - از حضرت خواجہ عبید اللہ ازار ^۷ ۴۸۹ھ - ۴۲
- (۲) رسالہ شریفہ - از حضرت خواجہ غریبان علی ^۷ ریاضی ^۷ ۱۵۱۵ھ - ۱۳
- (۳) رسالہ انسبیہ - از حضرت مولانا یعقوب ^۷ خانی ^۷ ۸۵۱ھ - ۲۲
- (۴) رسالہ قدسیہ - از حضرت خواجہ خواجگان بہار الدین ^۷ نقشبندیہ ^۷ ۹۱۷ھ - ۵۳
- (۵) رسالہ نور و حدیث - از خواجہ عبید اللہ ^۷ (خواجہ کلال) خلف خواجہ باقی باللہ ^۷ ۱۱۱
- (۶) رسالہ پر تو عشق - از خواجہ عبید اللہ ^۷ (خواجہ خورید) خلف خواجہ باقی باللہ ^۷ ۱۲۹
- (۷) رسالہ در ذکر نقشبندیہ مجددیہ - از حضرت شاہ غلام علی ^۷ دہلوی ^۷ ۱۲۲۰ھ - ۱۲۱

مرتبہ: پروفیسر ڈاکٹر غلام مصطفیٰ خاں
 ایم۔ اے ایل ایل ڈی پی ایچ ڈی، ڈی لٹ بعد شعبہ اردو و ہند یونیورسٹی
 حیدرآباد

شایع کردہ
 حضرت حاجی محبوب صابو مالک سندھ پیری مہر ٹیکہ سائل حیدرآباد (سندھ)
 من جانب: - خاں سار
 علم نواز جنوری سندھ یونیورسٹی

بمناسبت ورود مسعود شیخ الکیحاری الفقیر والفقیر
 مقتدا لے عربیہ علم حضرت مولانا عبدالغفور عباسی (سابقہ مدنی) نقشبندی مجددی دست
 کہ روز جمعہ ۳ رجب المرجب ۱۳۷۴ھ (۲۲ جنوری ۱۹۵۴ء) از قدوم مہینت لزوم
 بلکہ حیدرآباد سندھ) را شرف بخشیدند، این مجموعہ رسائل تقدیم گوید
 بزینے کہ نشانی کف پائے تو بود
 سالہا سجدہ صاحب نظران خواہد بود

(مطبوعہ محبوب پریس حیدرآباد)

بعد از صلوات بر پندار مجیر تو سپردان غلام مصطفی خان ای سال شرفیه که در سعادت اکیا باره
 اولیا لقبندیه (رحم الله تعالی) باشد پیش قاریان تمسک ده تا بر حال کنم که درین ایام علوم بصورت
 مزینت پذیرد اصلاح نفس از سر زودی نماید شمرده سی شصت نمودم تا بدین وسیله سعادت ازودی
 امید شوم. و این امید محض از لطف الهی و لطفی است که برای من در این ایام شوم و بیان همه
 محبوب بود نفس باین بنده کینه یا شکر رگه ستار العیوب بفرستد و در حق استغیث کنم بفرست
 شدت بی خود مغفرت باشم.

حضرت مولانا عبد الغفور عباسی مبارک در فی ظله العالی که ایشان را با تمام این جموعه اولاد که
 آند در مدینه طیبه قامت گرفتند طراف کلمات عالم اسلامیه از فیوض و برکات مدحتی مستفید
 می گردانند و الله تعالی قدسه و لایعظمه علی رؤس المشرکین حضرت ایشان را صلوات
 بفرستد بدین طرز که باشند. حضرت خواجہ بان با الله رحمة الله علیه حضرت امام بیانی حمید
 الفت ثانی رحمة الله علیه حضرت محمد معصوم رحمة الله علیه حضرت خواجہ سیف الدین رحمة الله علیه
 حضرت سید محمد بدایینی رحمة الله علیه حضرت میرزا انظر جان جان رحمة الله علیه حضرت شاه
 غلام علی رحمة الله علیه حضرت شاه ابوسعید و بلوی رحمة الله علیه حضرت شاه احمد سعید بلوی
 رحمة الله علیه حضرت حاجی دوست محمد قندهاری رحمة الله علیه حضرت خواجہ عثمان دوانی رحمة
 الله علیه حضرت خواجہ سراج الدین رحمة الله علیه حضرت خواجہ فضل علی قریشی رحمة الله علیه و
 بعد از ایشان مقتدران نیکان حضرت مولانا عبد الغفور عباسی مبارک در فی ظله العالی.

حضرت خواجہ فضل علی قریشی رحمة الله علیه را خلیفه دیگر حضرت محمد سعید قریشی رحمة الله
 بدند که خلیفه ایشان حضرت شاه نوار حسین یا شمس الدین رحمة الله علیه است که در این بنده کینه میباشند اگر چه
 نیک نیام خاک بر سر کایم محبت که شکر با نام سقا بل بیا نام. شایع کنند این جموعه تبرک الحاج محبوب الهی را
 الهی محبوب گردان با این دعا از من و از جمله جهان آمین باد!

رسالہ انقاس نفسیہ حضرت خواجہ عبد اللہ احرار

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بہان اذ شدک اللہ تعالیٰ فی الدارین اے طالب صادق و لے
 مرید عاشق ہر گاہ کہ حق سبحانہ تعالیٰ بندہ را بعض عنایت خود بمضمون حدیث نبوی صلی
 اللہ علیہ وسلم التائب من الذنب کمن لا ذنب لہ است مشرف گرداند باید کہ
 ایسی ہمت معروف بر او وارد کہ سچ لفظ بلکہ لمحہ ہے یاد کردن آنحضرت جل ذکرہ نباشد
 و دائم عمر در طاعت و عبادت او صرف کند و بیاد مشغول باشد۔
 حکمت موعظت پیر صحبت این حرف است کہ از مصاحب نا جنس احترام کنید
 بدان کہ نا جنس جماعتی اند کہ در طریق این کس نہ باشند یا کسلانے اند کہ
 رُوس از خدا گردانیدہ دنیا را قبلہ خود ساخته اند ایشان را نیز اتقی می نامند
 نا حقاں بگریز چوں عیبی گزینت صحبت اتقی بسے خونہا بر نیت
 اولیٰ طریقت قدس اللہ اردو احمد ضروری مصاحبیت این جماعت را دریافتہ
 اند و مریدان خود را دریں باب مبالغہ تمام نموده اند۔ عزیزے از میر شفقت قسم یاد
 کہ دومی گوید۔

اے بذاتِ پاک اللہ العزیز یہ بود ماہِ بدی از نیازِ بد
 ماہِ بدِ جہاں می ستاند از سلیم یارِ بد آرد سوے نایبِ هم
 عزیزے دیگرے می فرماید ع بگریز از ایشان اگر چه باشند فویشاں -
 بر رخِ ہر کس نمود داغِ غلامی زد دست گر پذیر من بود دشمن و اغیارم دوست
 چون این مقدمہ معلوم شد دیگر پنج وقت نماز را در وقت جماعت بعد از
 کہ حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم در باب جماعت مبالغہ و تاکید بسیار کرده اند کہ
إِنَّ فِي الْجَمَاعَةِ رَحْمَةً

تا در بہت آنکہ مرد تہزارو لطف حق افگند بر وہی
 چون خفتن را جماعت ادا کند بخانہ بیاید متوجہ قبلہ نشیند تا زمانہ کہ خواب
 غلبہ کند آنگاہ سہ زبیت کلمہ شہادت و سہ بار قل ہو اللہ احد و سہ بار قل اعوذ برب
 الفلق و سہ بار قل اعوذ برب الناس بخواند و برگفت دست بدمد و برا اعضائے خود
 بمالد و ثواب آن را با اہل قوم کہ منتظر خیر زندگان اند ہمیشہ تا سبب آسایش برایشان
 میرسد حق سبحانہ تعالیٰ بر و بخشایش رحمت کند کہ حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم
 می فرمودند **ارْحَمُّ قُرْحَمِّ**

خدا را بر آل بندہ بخشایش است کہ خلق از وجودش در آسایش است
 بعد از آن رو بطرف قبلہ بدست راست خواب رود ہر گاہ کہ از خواب بیدار
 گردد کلمہ سبحان اللہ تا آخر بخواند بعد از آن طہارت سازد و در شستن ہر عضو

سہ بار القادر گوید یا دعا ہائے کہ فرمودہ اند بعد از تمامی و صنوا این دعا را
 یَوَافِقُ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ وَ
 اجْعَلْنِي مِنْ عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الَّذِينَ لَا خَوْفَ
 عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ بعد از آن دو رکعت نماز شکر و صنو گذارد بعد از آن
 ملاحظہ اوقات گذشتہ خود بکنند کہ از بر غفلت نہ گذشتہ باشد شکر آن را بجا آورد
 و آنچه از بر غفلت و بیداری گذشتہ باشد در حضرت دعوت و تفسیر او شده بازگشت
 حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ بکنند تا توفیق شکر زیادہ شود۔ مضمون قول حضرت حق سبحانہ
 و تعالیٰ لَبِئْسَ مَا كَفَرْتُمْ لَا يَزِيدُكُمْ وَاجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ
 و شروع ہر چہ تمام تر بگوید خداوند سبحانہ تو بازگشت از بر بدی و تفسیرے کہ بر من
 گذشتہ است از دانستہ و نادانستہ اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ وَحْدَهُ
 لَا شَرِيكَ لَهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ بیکبار این
 را نیز بگوید ابیات

چون بدرگاہ تو خود را در پناہ آورده ام	یا الہ العلیین بارگناہ آورده ام
بر درت زین بار خود پشت دوتا آورده ام	عجز زاری بر در عالم پناہ آورده ام
من نمی گویم کہ بودم سالہا در راہ تو	ہستم آن گمرہ کہ اکنون رو بر راہ آورده ام
چار چیز آورده ام حقا کہ در گنج تو نیست	نیستی و حاجت و عذر و گناہ آورده ام
دل در روشی و دل ریشی و بی نوشی ہم	این ہمہ بر دعوت عشقت گواہ آورده ام

چشم رحمت برکشایم سفید من به بین زانکه از شر مندی روی سیاه آورده ام
 بعد به نیاز تمام صد بار استغفر الله ربی من کل ذنب اذنبته عمدا
 اوخطاء سرا وعلانیة واثوب الیه من الذنب الیذی اعلم و من
 الذنب الیذی لا اعلم و انت علام الغیوب. و بعد از این نماز تهنید مشغول
 شود و دو رکعت نیت کرده و دوازده رکعت پیش سلام بگذارد و دو رکعت اول بعد
 از فاتحه آیه الکرسی و در دوم امن الرسول بخواند. و در هشت رکعت سوره یسین بخواند
 ده و ده آیت در هر رکعت ازین هشت رکعت در رکعت اول بعد از فاتحه تا انا نحن
 فضی الموحی و در دوم تا و ما لی لا اعبد الذی و در سوم تا و الیه
 لهم الارض المیتة و در رکعت چهارم تا انا حملنا و در رکعت پنجم تا و لفتح
 فی الصور و در رکعت ششم تا و لقد اصل منکم و در رکعت هفتم تا و اتخذوا
 من دون الله و در رکعت هشتم تا آخر سوره و در دو رکعت دیگر سوره بار سوره
 اخلاص بخواند. و این رکعت شوم خواجه یوسف ابو ایوب همدانی است که پیر سلسله خواجه
 است قدس اللہ تعالی ارواحهم. بعضی در هر رکعت یک نوبت سوره یسین خواند
 اند و بعد از آن دو رکعت دیگر شسته بگذارد و مجموع در حقیقت سیزده رکعت می شود
 چرا که دو رکعت نماز شسته بمنزله یک رکعت نماز است ادای می شود. و این از
 برای آنست که ادای نماز طاق واقع شود چرا که اللہ تعالی سبحانه فرد است.
 و در کلام مجید آمده است هر سوره که خواهد بخواند درین دو رکعت. بعد از سلام

آية الكرسي وامن الرسول بواند واين دعائير بواند اللهم ارزقنا حبك
 وحب من يحبك وحب ما يقربنا اليك اللهم انصر من نصر
 الدين والنصر من نصر اهل الدين اللهم اخذ من خذل
 الدين واخذل من خذل اهل الدين اللهم احفظنا من
 العلة في الغربة ومن المذلة عند الشيب ومن الشقاوة
 عند الحامة ومن الفضيحة يوم القيمة اللهم زين ظواهرنا
 بخدمتك وبواطننا بمحبتك وقلوبنا بمعرفتك وارواحنا
 بمشاهدتك واسرارنا بمعابنتك جناب قدسك اللهم
 ارزنا الحق جمعا وارزقنا اتباعه وارزنا الباطل باطلا وارزقنا
 اجتنابه ولا تكلمنا الى نفسنا ولا الى احد من خلقك طرفه
 عين ولا اقل من ذلك وكن لنا واليا وناصرا وعاظما وعلونا
 ومعيننا وعلى كل خير دليلنا وملقنا ومؤيدا اللهم ربنا اتنا
 ممن حضرنا وممن غاب عنا وكل مؤمن ومؤمنة في الدارين
 حسنة يا واسع المغفرة اللهم ارزنا الاشياء كما هي اللهم سهل
 علينا جودك ولسر علينا بكرمك يا اكرم الاكرمين ويا ارحم
 الراحمين اللهم تب علينا حتى نتوب اليك واعصمنا حتى لا نعود
 وحبب الينا الطاعات وكره الينا الخطيئات بفضلك وكرمك

يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَاصْحَابِهِ
 أَجْمَعِينَ۔ و ثواب این سیزده رکعت نماز را بار بار و ارجح جمع اولیا و پدران و مادران
 خود و جمیع امت محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بہ بخشند تا حق سبحانہ و تعالیٰ
 عوض ہر یک رکعت نماز ثواب دہ رکعت نماز دہد۔ نظم

گر یک بد ہی تو دہ دہندت گر شام دہی صبح گدہندت

ہر دہ بدہ بیاد مولیٰ تا بد در دوست رہ دہندت

بلکہ عوض ہر یک مقصد بدہد و اگر خواہد بے حساب بدہد همچنان کہ حق سبحانہ

و تعالیٰ گفته است مَثَلُ الْبَائِسِ الْيَقِينِ يُنْفِقُ كَمَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةِ أَنْبَتِ

صَيْغٍ سَمَاءٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ

وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ہ و این ثوابا نیز در راہ و رضائے خداے تعالیٰ بار و ارجح آن

جماعت بخشند و از فضل حق سبحانہ و تعالیٰ از در ہائے رحمت او طلب عنایت و

رحمت کند بلکہ از و جزا و راتہ طلبید۔ رباعی

از زندگیم بندگیے تست ہوس بر زندہ دلال بے تو حرام ہست نفس

خواہند ز تو مقصود دل خود ہمہ کس جامی از تو ہمین ترا خواہد بس

آنگاہ بد کہ حق سبحانہ تعالیٰ کہ از پیر خود تلقین گرفتہ است مشغول شود۔ و اگر

وقت تنگ باشد شش رکعت یا چہار رکعت یا دو رکعت نماز گذارد رواہست

اگر بنا بر ضرورتے ترک شود باید کہ پیش از نیم روز قضا کند بطریق نفل تمجید گفتن

در کایست گویا در وقت ادا کرده است. و اگر در سفر باشد و یقین داند که سحر نخواهد یا
از اذل شب گذارده بخواب رود. و اگر سحر بگناه باشد در حالت اقامت بجهت
دفع عقبت اندک تکیه کند بر دست راست متوجه قبله و باز پیش از صبح بر خیزد
و طهارت تازه کند دست با مداد در خانه گذارد بجهت روشنی اول این دعا را
پهل و یکبار بخواند یا رَحْمَتُ يَا رَحِيمُ يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ يَا بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ يَا لَإِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْأَلُكَ أَنْ
تَحْمِي قَلْبِي يَا بِنُورِ مَعْرِفَتِكَ أَبَدًا يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ وَانْكَاهُ بِمَسْجِدِ
رود و فرض فجر را بجماعت گذارد و در جای نماز خود متوجه قبله نشیند به ذکر یا
به احضار پیر خود چنانکه گذشت مشغول باشد تا آفتاب یک قدر نیزه بر آید
بر خیزد و دو رکعت نماز اشراق نیت کرده گذارد و در هر رکعت بعد از فاتحه
پنج بار سوره اخلاص بخواند ثواب آن چنان باشد که صد برده خریده در راه
رضای خدا لے تعالی آزاد کرده باشد و بقول دیگر یک حج و عمره تمامه گذارد
باشد و بعد از آن دو رکعت نماز استخاره نیت کرده گذارد و در رکعت اول
بعد از فاتحه قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ یکبار و در دوم اخلاص یکبار و از حق
سجانه تعالی طلب خیر کند و از دیا دلائق طلب بد حق سجانه و تعالی چشم و دل و
را بجانپ خیر کشاید. و اگر تقصیرے رود کاتب حسنه کاتب نامہ سیاہ را نگذارد
که آن تقصیر را نوسید با امید آنکه باشد که توبه کند. دریں میاں ندامت

پیش آرد و بچانه حق باز گردد۔ و بعد از آن هر کارے که داشته باشد از دنیا
و عقبی مشغول شود۔ اما بحق سبحانه حاضر باشد۔ اگر نتواند به پیر خود حاضر شود
تا زمانے کہ آفتاب یک نیزه بر آید در آن محل چهار رکعت نماز چاشت گزار
در رکعت اول بعد از فاتحه **وَاللّٰهُمَّسِ وَضُحُّهَا وَدُرُومٌ وَاللَّيْلِ اِذَا
لَيْسَتْ وَدُرُومٌ وَالضُّحٰی وَدُرُومٌ لَكُمْ تَشْرِیْحٌ** و اگر نه در هر رکعت سه نو
اخلاص بخواند و اگر ذوقے دست دهد تا دو اذده رکعت رخصت است حضرت
مولانا یعقوب چرخي قدس سره در السیرہ نوشتہ اند کہ پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ
وسلم فرمود کہ ہر کہ نماز چاشت را دو اذده رکعت گزارد بحق سبحانه و تعالی در
بهشت قصرے از زر و نقره برے او بنا کند۔ بعد از نماز چاشت سر سجده
نہادہ ہفت بار الوہاب بگوید تا ہر چه محبت غیر و غیرت است از دل ضمیمت
بیرون کشد دل صافی شود و دیگر ہر وقت کہ طهارت شکنند زود وضو سازد و شکر
وضو گزارد و دعا کند کہ این جملہ از آداب طریق است و دوام وضو سبب قرآنی از حق
است۔ چوں وقت نماز دیگر شود بجماعت ادا کردہ شود۔ سہ نوبت کلمہ بازگشت و ہفتاد
بار **اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ مِنْ کُلِّ ذَنْبٍ** تا آخر بخواند۔ تا بر مضمون حدیث نبوی صلی اللہ علیہ
وسلم عمل کردہ باشد یعنی **لِیَعَانِ عَلٰی قَلْبِیْ حَتّٰی اَسْتَغْفِرَ اللّٰهَ فِی کُلِّ یَوْمٍ مِّبْعُثَرٍ
مَرَّةً** دیگر سعی و جہد اہتمام نماید کہ تا وقت نماز خفتن خود را از گفتن **مَالَا** یعنی تکلمہ دارد
و بدکرے کہ جائز است مشغول باشد و ابویان را مضمون **اِنَّ اللّٰهَ لَا یُضِیْعُ**

اَجْرًا لِمُحْسِنِينَ. از بقی سبحانه و لغای احشتم دارد و این اعمال بجز آنکه پر میراست
 تاماده مستعد منفعی شود. انگاه مسهل خوردن موادے که از رگدز نفس و طبیعت حاصل
 شده اخراج کند خلاص یابد۔

بدان اے طالبِ صداق ہر گاہ کہ بایں دولت تشریف مشرف شوی زہمار ہزار
 زہمار کہ از مصاحبت و ہم نشینی بد پر میر کنی۔ بلکہ گفتگو نیز بشیخ و بامریدان دیگر کنی
 اگر چه آن شیخ ہمرہ پیر این کس باشد۔ مگر یہ اجازت پیر خود۔ چرا کہ در ہم نشینی ایشان
 ضرر ہا و نقصان ہا بسیار باین کس عارض می شود۔ پس بر طالبان این راہ باید کہ
 از صحبت ہمچنین کسان و از ان جماعتے کہ غیر ازین ہا باشند بطریق اولی اجتناب
 نماید۔ والسلام

تفت رسالہ الفناس نفیسه

رسالہ تصنیف حضرت حاجہ عزیزان علی راہی رح

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِهِ
 مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ اَجْمَعِیْنَ۔ ہاں اے دوست خدا زادک اللہ تعالیٰ صدقاً
 و لقیئناً و دولتاً و اقبالاً غزاً و جلالاً کہ روندہ راہ را دہ شرط نگاہداشتنی است
 شرط اول آنست کہ با طہارت باشد و طہارت بر چہار الوارع است
 طہارت ظاہرست و طہارت باطن و طہارت دل و طہارت سر۔ طہارت ظاہر
 معلوم خاص و عام است لیکن درپاکی و حلالی آب تا امکان است احتیاط باید کرد۔
 و درپاکی جامہ کہ اثر ہا بسیار دارد و طہارت باطن از لقمہ حرام و مشروبات حرام
 کہ در حدیث آمدہ است کہ ہر کہ یک لقمہ حرام خورد پیل روز نہ فریضہ او قبول است
 و نہ نافلہ او و نہ دعای او مستجاب۔ و طہارت دل از صفات ناپسندیدہ و
 از غل و غش و کینہ و حسد و مکر و خیانت و بغض و عداوت و محبت دنیا ظاہر کہ
 منظور نظر خلق است تا پاک نمی شود نماز و طاعت او قبول نبود۔ پس منظور نظر خالق
 تا پاک نشود بدولت محبت و عشق الہی مشرف نہ گردد۔ و طہارت سر از توجہ کردن

بغز حق سبحانہ۔

شرط دوم خاموشی زبان بہت از کلام ناشایست و مشغول داشتن
آن یقراوت قرآن و امر معروف و نہی منکر و اصلاح آدمیان و آموختن علم
و آموزانیدن کہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمود **هَلْ يُكَيْتُ النَّاسُ عَلٰی
مَنَاخِرِهِمْ فِي النَّارِ الْاَحْصَاءُ بِدَالِسِنْتِهِمْ** یعنی آدمیان کہ در آتش
انداختہ می شوند در روی از روی ہاے زبان ایشان بہت۔ رباعی:

ایزد پو بنا کرد حکمت تن زبان در ہر عضو مصلحتی کرد نہان

کہ مفسدنی ندید بودی ز زبان مجوس نمی کرد بزدان دہان

پول مریم رضی اللہ عنہا خاموشی گزید حق تعالی عیسیٰ علیہ السلام را
در طفلی سخن در آورد کہ **قَالَ اِنِّیْ عَبْدُ اللّٰهِ مَا تَاْتٰنِی الْکِتَابُ** چون مریم
تن خاموشی گزید حق تعالی عیسیٰ دل را بگویائی در آرد پیچ عجیب و غریب
نباشد۔

تا مریم تن غزفہ قدسی نگزید بانفخہ احیاء پو مسیحان تو ال بود

در خیر بہت کہ اہل بہشت را پیچ حسرتے بزرگ تر از ان نیست کہ لحظہ

بر ایشان گذشتہ باشد در دنیا کہ در ذکر حق تعالی انگفتہ یا تشند یا بر پیغامبر

صلی اللہ علیہ وسلم صلواتہ زگفتہ باشند۔

شرط سوم خلوت بہت و عزلت از خلق نادیدہ در زبان نامحرم ننگرد

کہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ اند کہ نظر درنا محرم تیر زہر آورد است چون بر
 دل رسد جز ہلاک چه باشد چنانکہ حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ
 است النَّظْرُ لِسَهْمٍ مَسْمُومَةٍ مِنْ سَهَائِمِ ابْلِيسَ
 زئیر مگر شیاطین بد پوشش و چشم ہلاک گردی اگر تیر کارگر یابی
 چنانکہ در زنان نامحرم نظر کردن حرام است در آمدن آن خوب صورت نیز
 شاید نظر کردن کہ حرام است۔ قال اللہ تعالیٰ۔ قُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَحْضُنْنَ
 مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ۔ منقول است از رسول صلی اللہ علیہ
 وسلم کہ مرعاشہ صدیقہ را رضی اللہ عنہا و عن ابیہا دید کہ نان بیرون آورده بود
 تا بدوش دہد رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمودند کہ خود چرا بیرون آوردی کہ مرد است
 ام المؤمنین رضی اللہ عنہا فرمود کہ این دروش تا بیتا است حضرت رسالت صلی
 اللہ علیہ وسلم فرمودند اگر او تا بیتا است تو بیتائی۔ و ہر کہ حلال دارد و یا ہوازد
 نظر نامحرم کردن را خوف کفر است۔ دیگر فائدہ غزلت نگاہ داشتن دست است
 از ناشائستہ گرفتن و فائدہ پایے از ناپایستہ رفتن و فائدہ گوش از ناشنیدنی کہ
 جنس نفس است کہ دشمن ترین دشمنان است۔ و کشادہ شدن در ہائے غیب بردن فائدہ
 دیگر تقویت دنیا از دے سائینہ دل دور کردن تا تقویت آخرت پر تو زند چوں صافی
 تمام یابد لوز و حدائیت در دپر تو زند اہل تجلی شود فریاد بر آرد۔ مباحی
 زائے خوردم کہ روح میخانہ اوست مستی شدہ ام کہ عقل پیامنہ اوست

دردے بمن آمد و آتشے در من زد . زالی شمع که آفتاب پر دانه اوست

شرط چهارم روزه است . فائده روزه تشبیه است بار و عانیان و تر کردن

نفس اماره است خصوصیت الصوم لی و انا اجزی بیه و ثواب بے تہایت

انما توفی الصابر و ن اجرهم بغير حساب در راه گذر شیطان را گرفتن

دیسر حاصل کردن که الصوم جنۃ من النار و در دل گرسنگان شناختن و

بخشودن دبد و شادمانی رسیدن که للصائم فرحتان فرحة عند افطاره

و فرحة عند لقاء ربه و صحت تن حاصل کردن د فائده روزه بسیار است و بشمار

خاصہ در ایام متبرکہ در ماه ربیع ذوالقعدة و ذوالحجہ و محرم کہ در حدیث باسناد

صحیحہ کہ را دی روایت کرده است و گفته است کہ ہر دو گوشتم کہ یاد کہ اگر از غلانی نشود

باشم کہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کہ ہر کہ سہ روزہ از ماہ حوام کہ این چہار ماہ

است (کہ ذکر کردہ شد) بہ پیشینہ و آدینہ و شبتہ ہفتصد سالہ عبادت در دیوان اہل

دے ثبت گردانند و توفیق یابد انشاء اللہ تعالیٰ .

شرط پنجم ذکر است . د فاضل ترین اذکار گفتن لا الہ الا اللہ است . نظم

بر تخت وجود ہر کہ شاہنشہ است اورا سوسے عالم حقیقت راہ است

ہر لوز لعلین کہ در دل آگاہ است دستش زبید و نیک جمال کوتاہ است

زلی پیش دلی بود ہزار اندیشہ اکنون ہرے لا الہ الا اللہ است

اے خواجہ ترا غم جمال ماہ است اندیشہ بلغ دماغ و نور مگاہ است

ما سوختگان عالم بحسبیدیم مارا غم لاله الا الله است
 در مرغ ذکر را دو پال و پرمی باید تا پر باز کند بعد از آن پرواز که اَلَيْهِ لِيُصْعِدُ
 الْكَلِمُ - یک پر حضور و یک پر اخلاص و دیگری دانکه حضور آگاهی باشد یعنی دانند که
 حق تعالی دانا و بینا و شنواست. اگر بلند دست می تواند. و اخلاص آن بود که از
 کردار و گفتار نه دنیا خواهد نه جاه و مال - و آنچه بدنی تعلق دارد و نه عقوبی طلبد از بهشت
 و نور و حضور و انوار و انشمار و انشمار - و در میان ذکر گوید اَللّٰهُمَّ اقْصِرْ عَنِّي طَوْلًا
 مِثْلَ طَوْلِ الْبُرْجِ - رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرموده اند که هر که گوید لَا اِلهَ اِلَّا اللهُ سِرًّا
 از زبان او مرغی ببرد و مرده را بود پال سفید مکل بزرگ و یا قوت بر آید بر آسمان تا
 بعرش رسد و آواز کند همچون زنبور انگبین فرماں آید مراد را که ساکت باش گوید چه گونه
 ساکت باشم تا که گوینده من آمرزیده نشود - حق تعالی فرمان فرماید مر آن مرغ را که ساکت
 باش که گوینده ترا آمرزیدم و ای فرشتگان شما نیز گواه باشید که سجده زلات گویند
 این مرغ را به آب غفران محو گردانیدم حق تعالی مر آن جانور را هفتاد زبان کرامت
 فرماید تا آمرزش خواهد صاحب خود را تا روز قیامت شود اَمَّا بِيَوْمِ نَسْفًا
 آن جانور بیاید و دست گوینده خود را بگیرد و پروتا بهشت و لیکن تلقین از مرده
 باید گرفتن که او را اجازت باشد چنانکه تیر از ترکش سلطان باید گرفتن و اگر
 ترکش باید گرفتن. قَوْلَهُ تَعَالَى يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ذُكِرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا
 در خبر است که روزی هزار اندر هزار نفس زده می شود - مرد را از نفسی سوال خواهند کرد

کہ برپہ آوردی دیرپہ فرد آوردی - رباعی

زہر نفس بقیامت شمار خواهد بود گنہ مکن کہ گنہگار تو از خواهد بود

بسا سوار کہ فردا پیادہ خواهد شد بسا پیادہ کہ فردا سوار خواهد بود

پس بندہ را باید کہ نفسہائے گذشتہ را کہ بے فائدہ بر آورده است قضا کند و

این سرسیت تا صاحب محبت نہ شود شمایاں را شاید گفتن بہ

سزیکہ بالودارم در نامہ پوں نویسم امر از فاش گرد از کلک سر بریدہ

شرط ششم نگاہداشت خاطر است و چہار قسم است خاطر رحمانی و خاطر ملکاتی

و خاطر شیطانی و خاطر نفسانی - خاطر رحمانی تیزی غفلت است و خاطر ملکاتی ترغیب طاعت

است و خاطر شیطانی تر زمین معصیت است و خاطر نفسانی مطالبہ شہوات است و روند

راہ را خاطرے کہ پیدامی شود در وقت ذکر باید کہ نفی کند و بر کار باشد تا روشن شود

کہ قبول کردن است یا رد کردن است - و اگر نتواند تمیز کردن گوید خداوند امی دانی کہ

نمی دانم و می دانم کہ می دانی آنچه خیریت آن کرامت فرماید و این دعا خواند:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ اَللّٰهُمَّ اِرْزُقْنَا الْحَقَّ حَقًّا وَاِرْزُقْنَا اِیْتَاَعَهُ وَاِرْزُقْنَا

اِرْزُقْنَا بَاطِلًا وَاِرْزُقْنَا اِجْتِنَابَهُ لَا تُكَلِّمْنَا اِلٰی نَفْسِنَا وَاِلَّا اَقْلُ مِنْ

ذٰلِكَ وَكُنْ لَنَا وَاِیَّا وَحَافِظًا وَاِیَّا وَاِعْوَانًا وَاِعِیْنَا وَاَعْلٰی کُلِّ خَیْرٍ وَاَعْلٰی

وَمُلْقِنًا وَاَعُوْذُ بِاَرْبَابِنَا وَاَعُوْذُ بِمَنْ حَضَرَ فَا وَاَعُوْذُ بِمَنْ غَابَ عَنَّا وَاَعُوْذُ بِمَنْ

وَمُؤْمِنَةٌ فِی الدَّارِیْنِ حَسَنَةٌ یَا وَاَسِعُ الْمَغْفِرَةَ وَاَعُوْذُ بِرَاحِمِ الرَّاجِعِیْنَ

شرط ہفتم رضا دادن است بحکم خدا سے تعالیٰ و توکل و تفویض ہم ازین باب
 است در سر و بہر و شدت و رخا در میان خوف و رجا باید بود در جمیع احوال۔ چون
 بگری و رمی و فحوری و ستاری حق تعالیٰ نظر کند رجا قوت گیرد۔ و چون بقتلے رو
 شدید تعالیٰ نظر کند خوف قوت گیرد و چون نظر بر توفیق شود بندہ را رجا پیدا
 شود کہ اگر خواست داد و اگر نخواست توفیق نہ دادے۔

توفیق عزیز است بہر کس نہ ہند و این گوہرنا سفید بہر کس نہ ہند

چون بفقیر خویش نظر کند خوف پیدا شود

بندہ بہان بہ کہ ز فقیر خویش عذر بدر گاہ خدا آورد

ورنہ سزاوار خداوندیش کس نہ تواند کہ بجا آورد

غیر او در دنیا این است کہ در میان خوف و رجا باشد در جمیع احوال اگرچہ

در طاعتی در حضرت اولاً قائم ارجہ درجہ معصیتی از در اولاً تینانی سرہ

این میاش خواہد و نوید ہم شو اسلام در میانہ خوف و رجا بود

شرط ہشتم اختیار صحبت صالحان است و بچران مفسدان۔ و مضرعیگان را

در پس حجاب باید بود تا نظر بر نامحرم نہفتد و نامحرم را نیز بر دوسے نہفتد و زن عزیزان است

ریائی۔ باہر کہ شہستی و لشکر جمع دلت و ز تو نہ رہید ز حمت آب و گلت

از صحبت او اگر تیرانہ کنی ہرگز نہ کند روح عزیزان بگلت

شرط نہم بیداری است و در دوسے فوائد بسیار است اول تخلق با حنلاق اللہ

لَا تَأْكُلُوا مِمَّا حَلَلَتْهُ لَكُمْ وَالْأَنْزَامُ س

گفتم بچه خدمت بوصولت برسم گفتا که تَخَلَّفُوا بِإِخْلَاقِ اللَّهِ

و شب خلوتخانه داشتقالت که راز و نیاز بحضرت سبب نیاز عرض می دارند

بیشویش اعیار س

از صبح وجود بے خبر بود عدم آسنا که من بو عشق تو بودیم هم بسم
در روز اگر کسی نیامد محرم شب هفت غمت هفت مرایش پیغم

هر دو لکن و سعادت که سالکان راه یافتند در شب یا قند س

دولت شبگیر خواهی نیز و شب زنده دار خفته نابینا بود دولت به بیداران آمد

شرط دهم نگاهداشت لقمه است باید که لقمه حلال و پاک بود و این

از جمله فیهما است قال الله تعالی - كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَرَسُول

صلوات الله علیه وسلم فرموده اند که عبادت ده جز است نه جز روزی حلال طلب کردن

است و یا قیوم عبادت یک جز است و حلال است که بوقت درزیدن بخندے

و اسی باشد و طیب است که بوقت خوردن او بر نیت قوت طاعت باشد و چون

حلال بود اسراء تکند س

گرچه خدا نعمت کلا و اشربوا از پی آن است و لا تسرفوا

بیز خورد باید که با ذکر بود اگر تغفلت خورد همچنان بود که ذبیح بے سمل

می خورد و لا تأکلوا مما نم ین کوا اسم الله علیه ظاهرا آیه آقا صامی کند و

چون خورد با غافلان ہم کاسه نه شود۔ سراپا عی

منشین بایدهاں که صحبت ید گرچه پاکی ترا پدید کند

آفتابے بدان بزرگی را ذره ابر نا پدید کند

گوهر از ناقصان ره مطلب زانکه این مایه کاسه زار

و باید که پزند طعام با طهارت و با ذکر بود تا سبب غفلت و نیرنگی نشود

که خواجہ خضر صفوات اللہ علیہ و سلامہ بر نزدیک خواجہ خواجگان خواجہ عبد الواق

عجد و ابی قدس اللہ تعالیٰ روحہ آمدند سفره حاضر ساختند خواجہ خضر صلوات اللہ

علیہ و سلامہ بخوردند و گفتند آنکس که خمیر کرده است بے طهارت بوده است۔ این

نعمه لاتی علی ما عیت ترزقنا اللہ و لجمع فحبتنا خلا لا یطینا۔ امین

رَبِّ الْعَالَمِينَ

رسالہ النبیہ حضرت مولانا یعقوب چرخ پوری قدس سرہ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

حمد و ثنا میدرخ ارض و سما را کہ جنس انس را منظر الوہاب کمالات گردانید
 انبیاء و اولیاء و سالط تکمیل ساخت و محمد رسول اللہ علیہ الصلوٰۃ والسلام درین
 باب بجزید ارشاد بر ہمہ انسان تفصیل کرد و امت اورانیز بتایریں بہترین اعم
 گردانید و بعضی از امت را بولایت خاصہ محفوظ داشت و دلیل بر آن متابعت
 ظاہرہ و باہرہ اورا گردانید۔ قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِیْ
 یُحِبِّبْکُمْ اللّٰهُ وَ یَغْفِرْ لَکُمْ ذُنُوْبَکُمْ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ و ہر کس
 کہ از سعادت متابعت اوروے بتافت بشقاوت ابدیہ مستہلک شد کہ قُلْ
 اَطِيعُوا اللّٰهَ وَ الرَّسُوْلَ اِنْ تُوَلُّوْاۤ اِنَّ اللّٰهَ لَا یُحِبُّ الْکٰفِرِیْنَ
 پس ہر کہ اولاد کہ متابعت ولایت خاصہ مشرت شود وے را از متابعت او چہارہ
 نہ باشد۔ بتایریں معنی فقیر حقیر یعقوب بن عثمان بن محمود الغزنوی ثم الحرفی
 لازال جددہ کجبدہ محمودا خواست کہ شمرہ از میرت و الحقیقت مستقیمہ
 کہ بوسے رسیدہ بود از حضرت مخدومی شیخ الاسلام و المسلمین قطب المشائخ و الاولیاء
 فی العالمین خواجہ بہار الحق والدین المشہر المعروف بہ نقشبند رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ

53581

در قید کتاب آورده تا فوائد آن بر روزگار بماند و سبب رشد اصحاب احباب باشد
 و ذکر سلسله و احوال محبیه ایشان را بعضی بطریق اختصار کرده شد. فاما آنچه
 به نسبت جذبه ترتیب کرده اند لعل شرح توالی داد چون بعنایت بی غایت دائیه
 طلب درین فقره پیدا شد و قاید فضل الهی بحضرت ایشان کشید در بخارا ملازمت
 ایشان می کردم و بکرم عام ایشان التفات می یافتم تا به هدایت صمدیت لعین شد
 که از خواص اولیاء اللہ اند و کامل کمال اند بعد از اشارت غیبیه و واقعات کثیره
 تعادل بکلام اللہ کردم این آیت آمد که اُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ
 قَبْرَهُمْ بِهَدْيِهِمْ اَقْتَدُوا در فتح آباد که مسکن این فقیر بود متوجه فرار شیخ عالم
 سیف الحق و الدین الباخوزی رحمه اللہ علیه شسته بودم که ناگاه بیک قبول
 الهی در رسید و بی قراری درین پیدا شد قصد حضرت ایشان کردم چون بفریه
 که ترک بندگان که منزل ایشان بود رسیدم حضرت ایشان را در راه منتظر دیدم
 تلمطم و اعمان نمودند و بعد از نماز شام صحبت داشتند و مهیبت ایشان برین
 سنوئی شده بود و مجال نظره بود گفتند الْعِلْمُ عِلْمَانِ عِلْمُ الْقَلْبِ فَذَلِكَ
 عِلْمُ الْاَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ وَعِلْمُ اللِّسَانِ فَذَلِكَ حُجَّةٌ عَلَى ابْنِ اٰدَمَ
 اسیدیت که از علم باطن نصیبی نپورسد فرمودند در حدیث را اِحْبَابُ السَّمْعِ
 اَقْبَلُ الصِّدْقِ فَاجْلِسُوهُمْ بِالصِّدْقِ جَوَابِ لِسَانِ الْقُلُوبِ
 كَيُخْفَلُونَ فِي قُلُوبِكُمْ وَيَنْظُرُونَ اِلَى هَمَمِكُمْ و ما مورکم امشب

تا اشارت بچہ شود تا بآن عمل کنیم چون بامداد کردند گفتند مبارکباد که اشارت
 بقبول شد و ماکس را قبول نمی کنیم و اگر می کنیم دیر قبول می کنیم قانما تا هر کس چون آید
 و وقت چون باشد سلسله مشایخ خود را بخواجه عبدالخالق عجدوانی رحمہ اللہ بیان
 کردند و این فقیر را بہ وقت عددی مشغول کردند و فرمودند کہ اول علم لدنی این
 سبق است کہ خواجہ عبدالخالق عجدوانی در پیش یکے از کبرا مولانا صدر الدین نقیر
 می خواندہ باین آیت رسید کہ اَدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً کہ حق سبحانہ
 و تعالیٰ بندگان خود را فرمودہ است۔ اگر ارادت حق سبحانہ و تعالیٰ باشد بتو رسید
 بعد از ان یکے از بندگان خاص خداے تعالیٰ خواجہ عبدالخالق رسید و ایشان را
 این سبق تلقین کرد و مشہور است کہ آن بندہ بزرگ خضر بود زادہ اللہ تعالیٰ علیہ و
 حکمتہ۔ بعدہ چند وقت در ملازمت ایشان می بودم تا غایتی کہ این فقیر را از بجا
 اجازت سفر شد گفتند کہ آنچه از ما بتو رسیدہ است بہ بندگان خداے تعالیٰ برسان
 تا سبب سعادت ایشان باشد و در حال وداع سہ بار گفتند کہ ترا بخدا سپردیم
 ازین سپارش امید بسیار شد زیرا کہ در حدیث است رَانَ اللَّهُ تَعَالَىٰ إِذَا اسْتَوْجِعَ
 حَفَظَهُ۔ و چون از بخارا ارتحال افتاد بشهر کاشغر رسیدہ شد و چند وقت آنجا
 اقامت افتاد خبر وفات ایشان رسید۔ خاطر مجروح و محزون شد و نوبت عظیم
 مستولی شد کہ لغو ذب اللہ مبارکباد کہ باز بعالم طبیعت میل افتد و داعیہ طلب نماید
 و در حانیت ایشان را دیدم کہ زید بن الحارثہ ^{رضی} را یاد کردند و این آیت را خواندند

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ
 أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ. و چون از صحبت ایشان محروم شده
 بودم میل شد که طائفه دیگر را که از درویشان بودند لایق شوم و بطریق ایشان
 متوجه شوم باز روحانیت ایشان را دیدم که می گویند قان زید ابن الحارثه
 الدین و احدی. دانستم که اجازت نیست و از میان صحابه زید بن حارثه را
 تخصیص کردند زیرا که زید داعی حضرت رسول اللہ بود صلی اللہ علیہ وسلم یعنی
 پسر خوانده رسول بود صلی اللہ علیہ وسلم. حضرت خواجگان ما قدس اللہ ارواحهم
 طالبان را بفرزندی قبول می کنند پس اصحاب ایشان ادعای ایشان
 باشند و اللہ اعلم. دو کت دیگر ایشان را در وقت دیدم گفتیم شما را
 در قیامت بچه یا بچم. فرمودند به تشریح یعنی عمل کردن به شریعت ازین سه
 بشارت اشارت شد یا بچه در میان خود می فرمودند که ما هر چه یافتیم بفرست
 الہی برکت عمل کردن به آیات قرآن و احادیث مصطفی و طلب کردن نتیجه
 اذان عمل و رعایت تقوی و حدود شرعی و قدم زدن در غریمت و عمل کردن
 سنت و جماعت و اجتناب از بدعت بود. چون در تجارت اجازت می کردند ما
 بطلب خواجہ علاء الدین عطار رحمۃ اللہ علیہ من الملک الجبار فرستادند
 بطریق اشارت متابعت ایشان فرمودند بموجب سپارش چند سال ملازمت
 ایشان کرده شد لطف و کریم ایشان را بر همه کس نهایت نمود علی الخصوص باین فقیر

از صحبت تشریف ایشان محروم شدم خواستم بامتنان امری که خواجه مارحمة اللہ
 علیہ کردہ اندکہ آنچه از ما بتورسیدہ است بدیگرے برسان بقدر حال بکنیم
 بطریق خطاب مر حاضران را و کتاب مر غائبان را و این فقیر خود را مستحق این
 نمی داند فاما اعتقاد این است کہ اشارت بے حکمت نہ بودہ باشد
 تو چشم خویش را دیدن میامو فلک را راست گردیدن میامو

و از روح مقدس ایشان مستفیدی شدم۔ و درین کار عظیم یکے ازان
 امور کہ فرمودند ددام و صنو بودہ ذکر مدارست بروقت قلبی بود۔ و ذکر
 اشارت بود بہ نماز ہائے نافلہ در اوقات تشریف و این وصیتہا را و فوائد
 آن بیان کردہ شد و بعضے از فوائد ایشان و فوائد خواجہ علاء الدین رحمہ
 اللہ تعالیٰ آوردہ شد بعون خالق الکون۔

بدانکہ حضرت خواجہ مارا قدس اللہ تعالیٰ روحہ در طریقت نظر قبول
 بہ فرزندى از شیخ طریقت خواجہ محمد یاسماى بود و ایشان را از حضرت خواجہ
 علی رامینی و ایشان را از حضرت خواجہ محمد ابوالخیر فغنوی و ایشان را از
 حضرت خواجہ عارف ریوگری و ایشان را از حضرت خواجہ عبدالحق عجبوانی
 و ایشان را از حضرت شیخ ابوالعقوب یوسف ہمدانی و ایشان را از حضرت
 شیخ ابوالعلی فارمدی کہ پیر شیخ امام غزالی بودہ است و ایشان را از حضرت
 ابوالقاسم گرگانی۔ و شیخ ابوالقاسم گرگانی را در تصوف انتساب بہ شیخ

بنید به سه واسطه می رسد - و دیگر شیخ ابو علی فارمدی را انتساب به شیخ
 ابوالحسن خرقانی و ایشان را به سلطان العارفین بایزید سیطانی و ایشان را به
 امام جعفر صادق و ایشان را به پدر خود امام محمد باقر و ایشان را به پدر خود
 امام زین العابدین و ایشان را به پدر خود سید الشهداء امیر المؤمنین حسین
 حسین و ایشان را به پدر خود امیر المؤمنین و امام المتقین علی بن ابی طالب
 کرم الله وجهه و ایشان را به حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم - و دیگر
 امام جعفر صادق رضی الله عنه را انتساب در علم باطن به پدر مادر خود قائم
 بن محمد بن ابی بکر است که از کبار تابعین بوده است و قائم را انتساب در علم
 باطن به سلمان فارسی است و سلمان را با وجود دریا فتن حضرت رسالت صلی
 الله علیه وسلم انتساب در علم باطن به ابوبکر صدیق رضی الله عنه نیز بوده پس
 حضرت فواجه ما را قدس الله تعالی ارواحهم در تقوی و نسبت بچهار وجه است
 یکی به حضرت فواجه خضر زاد الله تعالی علماً و حکمت - دوم بحضرت شیخ بنید سوم
 به سلطان العارفین بایزید تا بحضرت امیر المؤمنین ابوبکر صدیق و امیر المؤمنین
 علی رضی الله عنهما - و از برای معنی ایشان را تکب مشایخ می نامند -

در فضیلت دوام و صوفی فواجه ما رحمة الله علیه می فرمودند که دائم بر طهارت
 می پایید بود که حضرت رسول صلی الله علیه وسلم فرموده اند لَا يُؤَاظِبُ عَلَى
 الْوُضُوءِ إِلَّا الْمُؤْمِنُ - یعنی همیشه به وضو توأم بود مگر کسی که مؤمن باشد

قال اللہ تعالیٰ فیہ رجالٌ یُجیبون ان یتطہروا واللہ یحب
 المتطہرین۔ یعنی در مسجد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یا در مسجد قبا مرد
 آند کہ دوست می دارند خود را کہ پاک سازند بہ کلوخ و باز بہ آب بشویند
 و بعضی گویند کہ دوست می دارند آنکہ خود را بغسل کردن پاک کنند از نجاست
 و خبثت و لیش خواب بروند۔ و خداے تعالیٰ دوست می دارد آن کسانے
 را کہ خود را پاک سازند۔ اذ انجاد انستہ شد کہ در طہارت ساختن و خود را پاک
 داشتن دوستی خداے تعالیٰ حاصل آید و چہ سعادت خوشتر ازین باشد کہ بندہ
 دوست خداے تعالیٰ باشد۔ قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذ اتوا عشاء
 المؤمن وغسل وجہه فخرج من وجہه کل خطیئة نظر الیها
 بعینہ مع الماء و اذا غسل یدہ فخرج من یدہ کل خطیئة
 لبطشتہا یدہ مع الماء و اذا غسل رجلہ فخرج کل خطیئة
 مشیتہا رجلاہ مع الماء حتی یخرج نقیاً من الذنوب
 یعنی رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کہ چون وضو سازد بندہ مومن و بشوید روی
 خود را بیرون آید بہ آب از دست و پای وے ہر گناہے کہ بدست و پای کردہ
 باشد تا پاک شود از گناہان و بطہارت ظاہر طہارت باطن کند و در وقت شستن
 ہر عضوے کلمہ شہادت را بخواند و مسواک را بے ضرورت ترک کند کہ تو آب
 بسیار است۔ و چون تمام کرد بشوید آستہد ان لا الہ الا اللہ و آستہد

اَنْ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ۔ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِيْ مِنَ التَّوَّابِيْنَ وَ
 اجْعَلْنِيْ مِنَ الْمُتَطَهِّرِيْنَ وَاجْعَلْنِيْ مِنَ الصَّالِحِيْنَ۔ رسول صلی اللہ
 علیہ وسلم فرمود کہ بعد از طہارت کردن این بگوید کثا دہ شود بروی بہشت در
 بہشت کہ از ہر در کہ خواہد در آید و آیتادہ شود از آب و صند پاره بیاشامد و بگوید
 اَللّٰهُمَّ ذَا بِنِيْ بَدَا وَاَيْلَكَ وَاشْفِيْ بِشِفَاؤِكَ وَاجْعَلْنِيْ مِنَ التَّوَّابِيْنَ
 وَالْمُرَاضِ وَالْاَوْجَاعِ۔ و بعد از ان دو رکعت تحیت و صند بگذارد و بعد
 از ان بجا سن شانہ کند آغاز بہ ابرو سے راست کند۔ بعضی از مفسران گفتہ اند
 درین آیت فلیتی اذ صعد و ازینتکم مراد ازین زمینت محاسن شانہ
 کردن است۔ درین دو رکعت نماز نفی خاطر کند و بظاہر و باطن متوجہ بہ این
 نماز باشد رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمود اَمِيْنَ مُسَلِّمٌ يَّتَوَضَّاءُ فَحَسَنَ
 الْوَضُوْءِ ثُمَّ يَقْرَأُ فَيُصَلِّيْ رُكْعَتَيْنِ مُقْبِلًا عَلَيْهِمَا وَوَجْهَهُ رَاكِبًا
 وَجِبِّ الْجَنَّةِ۔ یعنی ہر مسلمانے کہ وضو بگذارد و وضو را نیکو بگذارد یعنی قرآن
 و سنن و آداب بجا آرد۔ پس برخیزد و دو رکعت نماز بگذارد و بختورہ تمام۔ نسبت
 بزلے وے مگر بہشت۔ و حضرت خواجہ بہار الدین رحمۃ اللہ علیہ می گفتند کہ
 درین نماز باید کہ خود را بہ ارکان نماز و احکام مشغول دارد و این بہ نسبت
 بتدی باشد۔ در نماز تحیت و صند ثواب بسیار است۔ شیخ شہاب الدین ہروردی
 رحمۃ اللہ علیہ گفتہ اند در ہمہ اوقات بگذارد و شیخ محی الدین عربی رحمۃ اللہ
 علیہ

گفته که در اوقات مکروه نگذارد و این به مذہب علمای ما موافق است و بعد
از نماز سه بار بگوید اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الَّذِي لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ
وَأَتُوبُ اِلَيْهِ بِسُنَّةِ تَوْبَةِ الْكٰنَانِ وَدَعَا كُنْدٍ - و شب در روز باید که با
طهارت بود و بطهارت خواب رود که رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کہ وَأَمِنَ
مُؤْمِنٍ مَاتَ طَاهِرًا فِي شَعَارِ طَاهِرٍ مَاتَ فِي شَعَارِهِ مَلَكٌ فَلَا
يَسْتَيْقِظُ سَاعَةً مِنَ اللَّيْلِ اِلَّا قَالَ الْمَلَكُ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ عَبْدَكَ
فَلَا فَا نَانَهُ قَدْ مَاتَ طَاهِرًا - یعنی هر که شب خواب رود به طهارت در
جامه پاک وے باشد فرشته هر ساعت که از خواب بیدار شود آن فرشته و و را
از خداے تعالی آمرزش خواهد - و قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اَلْقَائِمُ
الطَّاهِرُ كَالْقَائِمِ الصَّائِمِ یعنی خواب کسے که خواب رود بطهارت همچو خواب
روزه دار و شب طاعت کننده باشد و بی ضرورت جنب خواب نہ رود -
رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمود لَا يَدْخُلُ الْمَلَا ئِكَةُ فِي بَيْتٍ فِيهِ
الصُّوْرَةُ وَالْكَلْبُ وَالْجُنُبُ - یعنی در نمی آید فرشته رحمت در خانه که در
وے صورت و سگ یا جنب باشد - و چون خواهد که در خواب رود و در
جائے خواب متوجه قبلہ نشیند و آیت الکرسی و آمین الرسول بخواند و هر بار که
خواند در میان ده گیت دست بدمد و بر همه اعضاے خود بمالد کہ حضرت رسول
صلی اللہ علیہ وسلم چنین کرده اند و سه بار بگوید اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الَّذِي لَا اِلٰهَ

اللَّهُوَ الْحَىُّ الْقَيُّومُ وَاقْتُبِ إِلَيْهِ . در حدیث است کہ ہر کہ در وقت
 نختن سہ بار استغفار کند حق تعالیٰ ہمہ گناہان وے را بپامرزو . و بذکر مشغول
 باشد تا غایتی کہ خواب بر وے غلبہ کند . بعد از ان بدست راست روے سوی
 قبلہ تکیہ کند و کف دست راست بر روے نهد و سہ بار بگوید . اللَّهُمَّ إِنِّي أَسَلْتُ
 نَفْسِي إِلَيْكَ رَوِّحِي إِلَيْكَ وَجَبِّهِ إِلَيْكَ وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ وَالْحَيَاتِ
 ظَهْرِي إِلَيْكَ رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ لَا مَلْجَأَ إِلَّا إِلَيْكَ وَلَا مَنجَاءَ مِنْكَ إِلَّا
 إِلَيْكَ أَمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ
 اللَّهُمَّ الْقَضِي فِي أَحَبِّ السَّاعَاتِ إِلَيْكَ وَاسْتَعْمَلْتِي بِأَحَبِّ
 الْأَعْمَالِ إِلَيْكَ الَّذِي تَقَرَّبُ بِي إِلَيْكَ زُلْفَاءَ وَتَبْعُدِي مِنْ مَخْطِئِكَ
 بَعْدًا اللَّهُمَّ لَا تُؤْمِنِي مَكْرَمًا وَلَا تُؤَلِّتِي غَيْرَكَ وَلَا تُنْسِنِي
 ذِكْرَكَ وَلَا تَجْعَلْنِي مِنَ الْغَافِلِينَ . قال النبي صلى الله عليه وسلم
 يَا قَلَانِ إِذَا رَوَّيْتَ إِلَى فَرَاشِكَ فَقُلْ . اللَّهُمَّ إِنِّي أَسَلْتُ نَفْسِي
 إِلَيْكَ إِلَى قَوْلِهِ أَرْسَلْتَ وَإِنَّكَ إِنِ امْسَيْتَ فِي لَيْلِكَ أَمْسَيْتَ
 عَلَى الْفِطْرَةِ أَيْ عَلَى السَّيِّئِ الْحَقِّ وَإِنْ أَصْبَحْتَ أَصْبَحْتَ خَيْرًا هَذَا
 حَدِيثُ أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ وَغَيْرُهُ مِنَ الْأَيْمَّةِ . و بذکر مشغول شود تا بخواب
 رود و ہر بار کہ بیدار شود بذکر مشغول شود تا بخواب رود و لوم العالم اشارت باین
 نوع خواب است واللہ تعالیٰ الموفق .

در فضیلت ذکر خفیه کلینیہ - مخصوص این سبب را خواجہ ما
 دقوت عددی گفتندے - می فرمودند کہ در حدیث است اَجْمَعُوا وَضُوءُكُمْ وَالْحَمْدُ
 طهارتِ ظاہر و باطن حاصل آید از ہمہ صفتہاے بد - چون حسد و عداوت و بغض و
 دوستی ہر چیزے کہ باشد جز محبت مولاے تعالی و دل بہ محبت ہو اللہ تعالی آرام
 گیرد و چون دل از صفتہاے بد پاک شود و بصفتہاے نیک آراستہ شود سالم شود
 و از بلا ہاے این جہان خلاص نتواند یافت مگر بہ دلِ سالم قال اللہ تعالی
 یَوْمَ لَا یَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ آتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِیْمٍ یعنی
 در روز قیامت مال و پسران بہ کسی هیچ نفع نہ تواند رسانیدن مگر آن کس کہ
 در قیامت بدلِ سالم بیاید کہ آن کس بر رحمت حق داخل شود بسبب دلِ سالم و صفت
 دل این است کہ گفته اند سہ

ز نیرت خانہ دل راز غرت کردہ ام خالی کہ غیرت را نمی شاید درین خلوت ہر رفتن
 و کبر گفتہ اند کہ مقصود از ہمہ عبادتہا ذکر است و فکر چون جان است و ہمہ
 عبادتہا چون قالب - اگر در عبادتہا از حضرت او غافل باشد آن قاندہ نہ دہد -
 و خواجہ ما رحمۃ اللہ علیہ می فرمودند کہ چون این سبب را تعویذ تولید بیمار صحت
 یابد انشاء اللہ تعالی - سہ

تاروے ترا دیدم اے شمع طراز
 چون با تو بوم فجار من جہلسہ نماز
 نے کار کنم نہ روزہ دارم نہ نماز
 در بے تو بوم نمازی من جملہ عباد

بد آنکه در فکرے کہ اظلام نہ باشد چندان قائمہ و نتیجہ نروید قال
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم **قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ**
 بہ اظلام در بہشت و آید پر سیدہ شد کہ اظلام این کلمہ طیبہ حبیبیت رسول
 صلی اللہ علیہ وسلم گفت کہ اظلامی وے آنست کہ گویند خود را از حراما با زہار
 و غیر کتب گفتن این کلمہ دل وے بسلام آید و استقامت در احوال و افعال
 احوال او پیدا آید چون استقامت ظاہرہ و باطنہ حاصل آید جمیع سعادت
 میسر شود قال اللہ تعالیٰ **إِنَّ الْإِسْلَامَ مِنَ الْإِسْلَامِ وَالْوَأْدُ لِلَّهِ كَمِ اسْتِقَامَتِهَا**
 و استقامت کسانے کہ گفتند کہ پروردگار ما اللہ تعالیٰ است و ایمان آوردند
 بگفتن **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** بانترابط آن پس راست شوند ظاہراً و باطناً و نتیجہ
 این کلمہ حاصل شد البشائر را و آن استقامت ظاہری بہت یعنی حدود ظاہر فریعت
 و استقامت باطنہ کہ آن عبارت بہت از ایمان حقیقی کہ خواجہ مارحمہ اللہ آن را
 تفسیر کردہ اند بیپاک کردن دل از جمیع منفعت و مغرت کہ دل مشغول گرداند از
 حضرت حق تعالیٰ بولے البشائر را این باشد تنزل علیہم الملائکہ فرود آید بر البشائر
 و در وقت رفتن ازین جہان نرشتگان رحمت گویند بالبشائر کہ **لَا تَحْزَنُوا وَلَا**
تَحْزَنُوا مترسید از عذاب آن جہان و فتناک مشوید بقوت شدن را جہت
 این جہان **وَأَبَشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ** بالبشائر مشوید
 از این بہشت کہ وعدہ کردہ شدہ بودید بہ آن و گویند آن نرشتگان مر این

مومن را سخن اولیاء کم فی الحیوة الدنیا ما یم دستان شادین
 سر بگویند آن فرشتگان مر این مومن را و لکم فیها ما تشتهی أنفسکم
 و لکم فیها ما تدعون نزل از حق عزوجل در جیم مر شمار است آنچه آید و
 بر وید. و بیح این نعمتها نزل باشد از نیک آموخته و نیک رحم کننده مر شمارا
 نزل ما سفر را گویند که پیش همان بیارند و بعد از آن تکلف در کنند و همه نعمتها
 جنت ما سفر باشد به نسبت لقاے چون حضرت باری تعالی. و اگر ذکر با علما
 نه باشد چندان فائده نه دهد بلکه خوف عظیم باشد که من قال اللہ تعالی و قلبه
 غافل من اللہ فخصمه فی السدائر فی اللہ. یعنی هر که اللہ گوید و دل در
 از رعایت احکام اللہ غافل باشد خصم دے در ان جهان اللہ توالی باشد
 و در فتنیلت ذکر آیات و احادیث بسیار است و مجل هم این است که یاد کرده
 شد و اللہ تعالی اعلم و فائده تمام و قلیکه از ذکر حاصل آید تلقین از مروت گفته
 باشد و خواجه ما رحمة اللہ علیہ می فرمودند که کسانی که به ارشاد و تلقین مشغول
 اند سه نوع اند کامل کمال کامل مقلد و کامل بکمال. و کامل کمال را بعضی از مفسران
 قطب المشائخ خواجه محمد علی حکیم ترمذی رحمه اللہ تعالی گفته اند که وے را از
 ولایت نبی چهار دانگ نصیب باشد و کامل کمال لوزانی است و نور بخش است
 و کامل لوزانی است لیکن نور بخش نیست. و مقلد به تلقین شیخ کارے بکند. و اگر
 باذن شیخ کامل کمال باشد نیز امیدواری است فاما فائده در ان است که

یقین از کامل بحال باشد و آن حکم درود گیرد. و گفتند قطب می باید یا خلیفه
قطب و بر حال که باشد دائم بذكر مشغول یا شد به آن کیفیت که تلقین کرده اند
و همه اوقات خود را مشغول بذكر واد علی الخصوص پیش از صبح و بعد از نماز چهار
نیم را فرموده بودند عارف رومی می فرماید سرپا می

از ذکر می لازم فراید همه را در راه حقیقت آورد گمراه را

هر صبح و نماز شام درود خود ساز خوش گفتن لا اله الا الله را

بماند و شبانگه بذكر مشغول بود از جمله ذاکران بود نه از غافلان حکم

این آیه وَاذْكُرْ رَبَّكَ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً رُكُوعًا مَجْهُورًا مِنَ الْقَوْلِ

بِالْعُدُوِّ وَالْإِصْحَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْعَافِينَ. و یاد کن اسے مجر

پروردگاری خود را به سکنیت و تضرع اسے آواز بلند در بماند و شبانگه و

مباش اسے محمد در غافلان. و بعضی از مفسران گفته اند که مراد از عدو و اصحاب

شب و روز است یعنی علی الدوام به ذکر خفی مشغول باش.

بدانکه در پنج آیه و حدیث بطریق صحیح امر بذكر بلند نیست و نیامده است

بلکه امر بذكر خفی آمده است چنانکه درین آیه دیگر مذکور است. قَالَ اللَّهُ تَعَالَى

أَوْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً. یعنی بخوانید پروردگاری را به سکنیت

و تضرع و آریسته راقه لَا يُجِيبُ الْمُعْتَدِينَ. بدستی و راستی که اللہ

تعالی دوست نمی دارد کسلان را که از حمد و گذرند و آواز بلند کنند و در

تفسیر امام نجم الدین عمر صاحب منظومه در معنی این آیت آمده است که ابو
 موسی اشعری رضی اللہ عنہ روایت کرده است کہ صحابہ با رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم در سفر بودند بالاکے بلندی برآمدند تکبیر و تهلیل گفتند و آواز بلند
 کردند رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمود آیتها الناس اتقوا
 علی انفسکم انکم لا تدعون اصما ولا غایبا انکم تدعون
 بھم قریبا و هو معکم اے مردمان نگھدارید بر نفسہائے تان لغز
 زنید در دلمائے خود خداے تعالی را یاد کنید کہ غائب و انھی خوانید بلکہ
 شامی خوانید آن را کہ حضور است و نزدیک است قریب بہ شما. و غیر این لائل
 بسیار است بہ نابرین علماء گفته اند ذکر بلند بخلاف دلیل بہت. و مشایخ گفته اند
 ذکر خفیہ ادلی است۔

لغز کم کن زمانکہ نزدیک است ما کہ از نزدیکی گمان آید حصول
 دہیب مدادمت و ملازمت از قوت عدوی دل زود ذاکر شود و از
 حضرت خواجہ سماع دارم کہ می گفتند
 دل چو مای و ذکر چون آبست - زندگی دل بند کردہای بہت
 چون دل ذاکر شود و علامت او ظهور کند بعد از ان بوقوت قلبی
 مشغول باید بود و فوائد آن بیان کنم
 بدانکہ ہر حضرت خواجہ رحمہ اللہ سماع دارم کہ می گفتند۔ **الذکر کرا**

از تَفَاعُ الْعَقْلَةِ وَإِذَا رَأَتْ تَفَعُ الْعَقْلَةَ فَأَنْتَ ذَا كِرْوَانِ ذَكَرُوا فِيهِ
 غفلت است چون غفلت دور شد مرد و اگر شد اگر چه خاموش باشد می فرمود
 رعایت و قوت قلبی مهم است در همه احوال - در خوردن و خفتن و رفتن و فروختن
 و خریدن و طهارت ساختن و نماز گذاردن و قرآن خواندن و کتابت کردن و
 در پیش و عقب گفتن - باید که یک چشم زدن فاعل نه باشد تا مقصود حاصل آید و کبر
 گفته اند عَنْ غَمَصَ عَيْنِيهِ مِنَ اللَّهِ غَمَصَةٌ لَا يَصِلُ إِلَيْهِ طُولُ
 غَمَصَةٍ یعنی هر که یک چشم زدن از خداست تعالی فاعل شود با آنچه مقصود است نرسد
 در علم دراز و نکاد داشتن باطن کار مشکل است فاما بغایت حق تعالی و به تربیت
 خاصان حق زود میسر شود - بیت

بے عیبات حق و خاصان حق گر بگم باشد سیه مستش ورق
 و در صحبت دوستان خداست تعالی که هم سبق با شوند و منکر یکدیگر نباشند
 و شریک صحبت نگا همدارند زود میسر شود - و بیک التفات باطن شیخ کامل کامل
 تصفیه باطن حاصل آید که بر یا صفت کثیر - حاصل نیاید چنانکه عارف روی گوید
 آنکه به تیر تیر دید یک نظر شمس دین طعنه زند بر دهنم سحره کنز بر چله
 و سخن شیخ ابویوسف همدانی است قدس الله سره العزیز اصحابوا مع الله و
 اِنَّكُمْ لَطِيقُوا فَاَصْحَبُوا مَع مَنْ يُصْحَبُ مَعَ اللَّهِ یعنی صحبت
 با خداست تعالی و ارید و اگر میسر نه شود شمارا با خداست تعالی پس صحبت با کس

که صاحب است با خدا سے تعالیٰ۔ و خواجہ علاء الدین عظیم تر بنیہ می گفتند کہ این
 معنی بعد از فنا دست دهد و اگر نتوانید صحبت با خدا سے تعالیٰ داشتن صحبت با
 اہل فنا دارید و درین حدیث کہ اِذَا تَخَيَّرْتُمْ فِي الْأُمُورِ فَاسْتَجِبُوا
 بِأَهْلِ الْقُبُورِ تَفْرِيهِمْ كَقَوْلِهِمْ كَمَا تَقُولُونَ فَمَا أَرَأَيْتُمْ
 دَفَعُوا لَهَا مَتَّاتًا وَغَرَاصًا فَاسَدَتْ وَتَبَّ دُنْيَا وَآسَمَاتِ اِبِلٍ دُنْيَا بِأَشَدِّ لُغَاظٍ
 حَذَرٍ بَابٍ كَرِيمٍ وَنَحْنُ خَوَاجَةٌ عِبَادِ الْخَالِقِ مُجِدِّوَانِي سَمْتٍ رَحْمَةُ اللَّهِ أَزْ صَحْبَتِ بِيكَانِ
 بگیز چنانکہ از شیر گریزی۔ و اگر در صحبت بہ باطن مشغول می باشید بظاہر از
 ماطل یعنی نیز حذر کنید و سلامت صحبت صحبت بہ باطن است کہ در وقت فیض
 روحانی بدل بندہ برسد و از ماسوی خلاص یابد چنانکہ گفته اند۔ رہای
 باہر کہ نشستی و نشد جمع دلت و ز تو ترمید ز جنت آید نکلت
 ز ہزار صحبتش گزیران می باش و روز نہ نکند روح مریزان بخلت
 و صحابہ رضی اللہ عنہم گفتندے مریکد مگر را۔ لَعَالُوا الْجَنَّةِ
 فَتَوْ هُنَّ سَاعَةٌ بِيَأْتِيهِمُ تَالشِينِمْ وَبِكِ سَمَاتِ بِأَيَانِ حَقِيقِي مَشْرُوفِ شَوْكِمْ
 کہ نفی ماسوا است و فوائد صحبت دوستان خدا سے تعالیٰ بسیار سے
 ناز خندان باغ را خندان کند صحبت مردانست از مردان کند
 و چون بوقوت قلبی ملازمت نمایند خاصہ ایچہ در ذکر است حاصل شود
 و چشم بصیرت کشادہ شود۔ و بارگاہ دل از خار اغیار خالی شود و ذکر دیگر فنا

محو شود و بمقتضای فاذا ذکرونی اذکرکم بشرط مذکور مشرف شود
 بحکم وعده لا یسعی ارضی ولا سماء لیکن یسعی قلب عبید
 المؤمنین جمال سلطان الا اللہ تعالیٰ کند و ذکر سابع از اسم بمسبب مشغول شود
 و اشغال با اسم بطریق رسم بمنزل غفلت است۔ روزے در صحبت نواجہ ما
 قدس اللہ روحہ یکے از اصحاب سلوک بہ آواز بلند اللہ گفت نواجہ گفتند
 این چه غفلت است عِلْمٌ مِنْ عِلْمٍ وَ فِہِمُ مَنْ فِہِمُ۔ و در حقان التفسیر
 آورده اند کہ یکے را از کبر پر سیدند کہ در بہشت ذکر خواهد بود۔ جواب گفت کہ
 حقیقت ذکر آن است کہ غفلت نہ ماند۔ و چون غفلت در بہشت نہ خواهد بود
 پس ہمہ ذکر باشد۔ بعد ازاں گفت سخن اہل تحقیق بہت کثافی نحو ما ان
 انا حیثک ذایباً کافی بوجداً و کانت غائب یعنی گناہ است کہ من را
 ذکر و متابعات تبار زبان یاد کنم یعنی بے حضور۔ زیرا کہ من از علم حضرت تو
 دور نیستم و تو غائب غیبی اشارہ بہ این آیت کہ وَ عِشْرُ اقْرَبُ الْاٰیۃِ مِنْ جَبَلِ
 الْمُرْسَدِ۔ و در وقوف عدوی و قلبی با اختیار چشم تراز نکند و سر و گردن شیب
 نہ کند کہ آن سبب اطلاع خلق است۔ و نواجہ رحمۃ اللہ علیہ ازین معنی می کردند
 و از امیر المؤمنین عمر رضی اللہ عنہ منقول است کہ ہر روزے را دید کہ سر و گردن
 شیب انداختہ بود گفت یا سراج کل را زقع عنقک۔ یعنی لے مرد گردنت
 بردار۔ چنان می باید کہ بچکیس از اہل مجلس نداند حال او را۔ بعضے از کبرا

گفته اند الصُّوفِيُّ هُوَ الْكَاثِرُ وَالْبَائِسُ یعنی صوفی آنکس است که پنهان باشد و آشکارا یعنی بی باطن بگویم سبحانه و تعالی مشغول باشد و بظاهر بخلق و نوابه
ما رحمه الله بسیار گفتند

از درون شو آشناء و از درون بیگناش
مردان رهش بهمت دیده روند
نخچین زیباروش کم می بود اندر جهان
زان رسیده عشق ریح اثر پیدا نیست
ومی گفتند بد و دانشمند دقیق النظر صحبت داشتیم. ایشان با وجود
کمال مرانشناختند زیرا که چون بنده برین صفتی رشد شناخت و مشکل بود
علی الخصوص اهل رسم را - حقیقت ذکر خفی بود و قلبی میسری شود. بجای
می رسد که دل نیز نمی داند که بذكر مشغول است. و سخن کبر است اِذَا عَلِمَ
الْقَلْبُ اِنَّهُ ذَاكِرٌ فَاَعْلَمُ اِنَّهُ فَاخِلٌ و در حقائق التفسیر آورده است
درین آیه که وَاذْكُرْ رَبَّكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً قَالِ الْحَسَنُ لَا يُعْطِرُهُ
ذِكْرُكَ لِنَفْسِكَ كَتَطْلُبُ عَوْصًا وَانْشُرْتُ السِّدَّ كُرْمًا لَا يَشْرَفُ
عَلَيْهِ إِلَّا الْحَقُّ - و بعضی کبر گفته اند ذِكْرُ اللِّسَانِ هِيَ يَانٌ وَذِكْرُ
الْقَلْبِ رَسُوْسَةٌ و این به نسبت منتهیان باشد

دل را گفتم بیاد او سزا دکنیم
من چون ایام او شدم گرایا دکنیم
حضرت نوابه ما رحمه الله علیه گفتند که چون از سفر مبارک کعبه مراجعت
افتاد بولایت طوس رسیده شریف نوابه علاء الدین با صحاب احاب از بخارا

با استقبال آندہ بودند۔ از ملک مغزالدین حسین کہ والی ہرات بود مکتوبے
 بدست قاصدے بہار رسید و مضمون مکتوب این بود کہ می خواہم کہ بہ شرف
 ملاقات مشرف شویم و آمدن ما متعسر است۔ اگر عثمان کرم بہ این صوبہ متوجہ
 سازد تمام بندہ نوازیست۔ بموجب و اما السائل نلا اشہر و یقیناً
 یاد او و راذا رأیت فی طالباً فکن لک خادماً متوجہ ہرات شدیم
 چون بلک رسیدیم ہمید کہ شخصی کہ بشما بطریق ارت از آہا و اہل ہا رسید
 است گفتم نے۔ باز ہمید کہ سماع و ذکر بلند می گویند و خلوت می نشیند گفتم
 نے گفت درویشان را ایہا است۔ چون است کہ شمارا نیست گفتم جذبہ
 عنایت حق سبحانہ تعالیٰ بمن رسید در افضل خودے سابقہ مجاہدہ قبول
 کرد من باشارہ حقانینہ خلفائے خواجہ عبدالخالق رحمۃ اللہ علیہ پیوستم
 و ایشان را اصل ازین چیز مانہ بودہ است۔ ملک فرمود چہ کار بودہ است
 گفتم بظاہر بخلق باشند و باطن حق۔ ملک گفت ہمین دست دیدہ گفتم
 آسے حق تعالیٰ فرماید رجالاً لا تلبیہم تجادۃ و لا بیع و
 عن ذکر اللہ دی گفتند خلوت شہرت و شہرت آفت۔ و سخن خواجگان
 است کہ خلوت در انجمن، سفر در وطن، ہوش در دم و نظر بر قدم۔ و
 می گفتند حضوری و ذوقے کہ در ذکر بلند و سماع حاصل می شود دوام ندارد
 و مداومت بوقوت قلبی بجدیہ می کشد و بجدیہ کار تمام می شود۔ ع
 گری مجوس الا از آتش درونی

بیان نماز ہائے ناقصہ

حضرت خواجہ احمد رضا رحمۃ اللہ علیہ بندہ را فرمودند کہ پیش از صبح بسوی باطن
مشغول باشی و بان اشارہ بود بہ تہجد کہ بعضی از کبریا گفتند کہ اول حال
رسول صلی اللہ علیہ وسلم پیش از صبح بیدار بودے و نماز بگذاردے
و در اول حال نماز تہجد برایشان فرمن لوی و بعضی بر این ماند کہ نماز
تہجد در آخر عمر بر رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمن نمازہ بود بطریق تفصیل
می گذاردے و بعضی می گویند کہ در آخر عمر نیز برایشان فرمن بودے
قال اللہ تعالیٰ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبَّحْهُ بِهَا فَخَلَّتْ لَكَ عَیْ
أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا ا یعنی بعضی از شب را بیدار
دار اے محمد بقرآن خواندن در نماز کہ فریقینہ باشد مرترا یا نماز نفل باشد
مرترا شاید کہ بگیرد پروردگار تو مرترا در مقام محمود کہ آن تجلی فاتی باشد
یا مقام شفاعت مر اولین و آخرین را پس مقام محمود محمد را صلی اللہ علیہ
وسلم بود بکنی غر و جل بہ سبب تہجد در شب۔ و در آیت دیگر فرمود یا ایہا
الْمُرْتَلُّ اے مرد در خود سجیدہ کلیم قم اللیل اے نیز در شب بعبادت
رب قدیم و صفت شب خیزان در قرآن بسیار است قَالَ اللَّهُ لَعَلَّ ا
اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ بَدَسْتِ و رایتی کہ بر ہیز کاران در ان

همان باشند در پوستانما و چشمها آب رسد آن اخذینت ما انهم
 زبهم گیرند باشند آن چیز را که داوه باشد ایشان و او را کار ایشان
 انهم كانوا قبيل ذلك محبين بدستی و راستی که بودند این غذا
 ترسان در دنیا یکی کنندگان و بیان کرد آن را که كانوا قلیلین اللیل
 ما یتجمعون بودند که در اندک از شب آب را نمند و بیشتر از شب
 بیدار بودند و بالاسهار هم یستغفرون و در سحر با امرش
 خواستند از گناهان - در حدیث آمده است که سحر بسیار باید گفت
 انهم اغفرو لنا وارخصنا و شب علیما انك انما التراب
 السرییم و در آیه فرمود متجلی اجنوبهم عن المصایح یعنی
 بیک سوی رود پلویا که مومنان خدا ترس از خواب بیدار
 می باشند بیدار شوند زبهم می خوانند پروردگارشان را حق ما و
 طمعا از بهر ترس از خدا بشوید و دشمن دشمن و بجا از دشمن بیعت
 و آن چیز را که روزی کرده ایم ایشان را نفقه می کنند در راه خدا که
 فلا تعلم نفس پس نمی دانند هیچ نفس از مخلوقات ما اخفی که هم
 من قرء آحین آن چیز را که بنام کرده شده است از بهر ایشان که از
 دشمنی چشم باشد یعنی غمش آید جز آن بجا كانوا یعملون و باشد آن
 در جهاد و جهاد برای علمای ایشان - در رسول صلی الله علیه و سلم صحابه را

عَلَيْكُمْ بِعِيَامِ اللَّيْلِ فَإِنَّهَ دَابُّ الصَّالِحِينَ تَهْلِكُمْ وَهُوَ قُرْبٌ
 إِلَى رِزْقِكُمْ وَمُكَفِّرُ السَّيِّئَاتِ وَمُسَهِّبَاتِ عَيْنِ الْإِثْمِ يَعْنِي بِرِشَابَاد
 كَشَب بِيَدَارٍ بِأَشِيدِ كَمَا أَنَّ رِقَابَ صَالِحِيهَا هِيَ عَيْنُ الْإِثْمِ وَرَسُولٌ وَأَوْلِيَا رِشَبِ
 بِيَدَارٍ وَدُنْدُ سَمَاوِيًّا خَيْرًا خَيْرًا كَمَيْدِ شَبِ بِيَدَارٍ بِيَدَارٍ مَا دَاكُنْ قُرْبٌ وَرَحْمَةٌ حَقٌّ
 هِيَ وَسَبَبُ كَفَارَتِ كُنَا هِيَ وَسَبَبٌ بَارِدٌ شَتْنُ أَرْكَانِهَا هِيَ وَوَرْدٌ
 حَدِيثٌ دِيكَرٌ آتِيَةٌ رَسُولٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَمَدَ أَقْرَبُ يَكُونُ مِنْ
 الْعَبْدِ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ الْآخِرِ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ يَكُونَ مِنْ
 يَذْكُرُ اللَّهُ فِي تِلْكَ السَّاعَةِ فَكُنْ يَعْنِي نَزْدِيكَ تَرِينُ لَدُنْ رَحْمَتِ خَدَا
 بِبِنْدِ كَانِ مِيَانَهُ شَبِ هِيَ كَمَا بِهَ صَحِيحٌ نَزْدِيكَ بِأَشِيدِ كَمَا بِأَشِيدِ كَمَا
 كَمَا يَدْعِي كَتَمُ رَحْمَتِ خَدَا تَعَالَى رَا دِرَانِ وَقْتِ بِبِأَشِيدِ أَرْكَانِهَا هِيَ وَ
 فِي فَضِيلَتِ شَبِ خَيْرَانِ أَحَادِيثُ بِيَادِ هِيَ أَدَبُ أَنْ رَا بِتَوْفِيْقِ اللَّهِ تَعَالَى
 بِيَانِ كُنْهِمُ - وَدَجْرُ هِيَ كَمَا رَسُولٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِوَانِ شَبِ بِيَدَارِ شَدِيدِ أَوَّلِ
 مَسْوَاكِ كَرُوتِ وَوَهُوَ سَاخِئَةٌ وَبِحَوَانِدِ هِيَ إِنْ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ
 وَالْأَرْضِ وَخِيَارَاتِ اللَّيْلِ وَالنَّجْمَاتِ تَا أَوْ سَوْدَهُ السَّمَاوَاتِ وَابْنِ
 وَبِحَوَانِدِ السَّمَاوَاتِ لَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ قَيِّمُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
 وَمَنْ فِيهِنَّ سَيِّئًا وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
 وَمَنْ فِيهِنَّ سَيِّئًا وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ الْحَقُّ وَوَعْدُكَ الْحَقُّ وَ

لِقَائِكَ حَقٌّ وَتَوَلُّكَ حَقٌّ وَالْبُحْبُوحَةُ حَقٌّ وَالنَّارُ حَقٌّ وَالنَّبِيُّونَ
 حَقٌّ وَمُحَمَّدٌ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ حَقٌّ اللَّهُمَّ لَكَ اسْمُهُتُ رَبِّكَ لَعْنَتُ
 وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْكَ أُنِيبُ وَبِكَ خَاصَمْتُ وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ
 فَاصْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ وَمَا أَنْتَ
 أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ - بعد از
 دوازده رکعت نماز بخش سلام بگذارد و اگر سوره تسنن یا دعا شده باشد بعد نماز
 تسبیح بخواند - حضرت عزیان ر.ع. الله گفته اند که چون سه رکعت شود کار بند
 نوسن بر آید دل شب و دل ترا کن دلی بنده نوسن . و اگر وقت تنگ باشد
 هشت رکعت یا چهار رکعت یا دو رکعت نیز بگذارد و بعد از نماز دعا کند و
 به سبب باطن مشغول شود تا صبح بده سنت نماز با دعا در مشغول خود بگذارد و در
 رکعت اول فاتحه و قل یا ایها الکافر و در رکعت دوم فاتحه و
 قل هو الله احد . البته بخواند بعد از آن هفتاد بار استغفر الله الی الی
 لا اله الا هو الحی القيوم و اقرب الیه بگوید و اگر شب بجا باشد
 بعد از تسبیح و اشغال ببقی باطن سینه بدست راست رو به سوی قبله بکند
 کند با اظهارت کسب از زیر آن سنت و فریضه نماز با دعا - و در راه مسجد بگوید
 استغفر الله من جمیع ما کبره الله قولاً و فعلاً و خاطراً و ما ظهراً -
 و چون در مسجد در آید پائے راست را پیش نهد و بگوید السلام علی اهل البیت

اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ. و چون نماز بجا آورد ادا کند بر جاست خود
 بنشیند و به سبق باطن مشغول گردد تا آفتاب برآید و بعد از آن دو رکعت نماز
 بگذارد. رسول صلی الله علیه و سلم گفت صَلِّ الْفَجْرَ لِكُلِّ جَمَاعَةٍ ثُمَّ فَتَنُ
 يَذْكُرُ اللَّهُ تَعَالَى حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ ثُمَّ صَلِّ رَكْعَتَيْنِ كَأَنَّكَ
 كَلِمَةُ حُجَّةٍ وَ عُمْرَةٌ قَامَةٌ. یعنی هر که نماز بجا آورد بجماعت پس
 بنشیند و یاد کند حق تعالی را تا آفتاب برآید بعد از آن دو رکعت نماز بگذارد
 به نیت استخاره یعنی طلب کند از حق تعالی در این روز توفیق خیر دهدش. رسول
 صلی الله علیه و سلم فرموده حِكَايَةٌ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
 آمَنُوا مِنْ أَوَّلِ الشَّهْرِ الْفَلَاحُ فِي الْفَجْرِ حَتَّى يَسْمَعُوا تَعَالَى فِي فَرْجِهِ
 اِسْمِ سِرِّ آدَمَ بَلِّغُوا مِنْهُ رَكْعَتَيْنِ نَزَلَ فِي رُؤُوسِ الْكَافِرِينَ كَمَا نَزَلَ فِي رُؤُوسِ
 النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. مَنْ قَعَدَ فِي مُصَلَّاهِ عَيْنٍ
 يُصَوِّفُ مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ حَتَّى يَصْبِحَ يُصَلِّ رَكْعَتَيْنِ الصُّحْحَى
 لَا يَقُولُ إِلَّا خَيْرًا غُفِرَ لَهُ خَطَايَاهُ وَإِنْ كَانَ أَكْثَرَ مِنْ زُبْدِ
 الْبَحْرِ. هر که نماز بجا آورد و بنشیند بر جای نماز خود تا دو رکعت نماز
 اشراق بگذارد. جزا او نباشد مگر خیر. آمرزیده شود گناهان او اگر چه بیشتر از کف
 دریا باشد. مگر بعضی از مفسران گفته اند در تفسیر این آیه که اَبْرَاهِيمَ اِسْمِي
 وَتِي یعنی ابراهیم پیغامبر و فاکرد یعنی نماز اشراق کاترک نکند. چون دو رکعت

بگذارد و ده بار بگوید لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ اللَّهُ لَهُ الْمُلْكُ
وَلَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. و این ذکر حضرت سیف الدین غوری
علیه تطهین کردند قمر را. و قتی که متوجه منزل ایشان می بودم. بعد دعا کند و از حق
تعالی توفیق خواهد. و چون از مسجد بیرون آید اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ
این دعا را بخواند تا منزل خود در آید بعد اگر قرآن بداند مصحف پیش بند و آن
مقدار قرآن که خواهد بخواند بعد ازان اگر طالب علم باشد بدین مشغول شود و
اگر سالک باشد بیدار و مراقبه مشغول باشد تا آفتاب بلند بر آید چنانکه زمین گرم
شود نماز چاشت دوازده رکعت آمده است. ^{عَلَيْهِ السَّلَامُ} قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَعْدَةُ الْمَسْئَلِ
يُنْتَبِئُ اللَّهُ لَكُمْ قَسْوًا مِنْ ذَهَبٍ فِي الْجَنَّةِ. یعنی هر که نماز چاشت دوازده رکعت
بگذارد حق تعالی گوشه از براسه و سه در بهشت فرماید تا بنا کنند. و بهشت
نیز آمده است و چهار دو نیز آمده است و بعضی از مفسران بر این آیه که رَأَيْتُمْ
كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا. بدستی که خداوند تعالی امر او این را یعنی کسانی که
باز گردیده اند از گناهان نیک آمرزنده است. گفته اند مراد از او این کسانی اند
که نماز چاشت بگذارند و در حدیث است که صَلَاةُ الْاَوَّابِينَ جِئِن تَرَمِينُ
الْفَضِيلِ. یعنی رسول صلی الله علیه وسلم گفت که نماز او این وقت است که سگریه
گرم شود به آفتاب و پله شتر یکی چون بر زمین رسد بسوزد از گرما. و بعضی از
مفسران گفته اند که نماز او این در میان شام و نماز خمس است شش رکعت

و اگر تواند از عهز شام تا نماز صبح در مسجد بنشیند و به سبق باطن مشغول باشد
 که ثواب بسیار است و حضرت خواجہ بندہ نایب این فرمودہ اند **وَاللّٰهُ تَعَالٰی وَهُوَ
 الْمُتَوَكِّلُ**۔ یعنی واندک از حضرت خواجہ بندان فقیر رسیده بود و از تظیف ایشان
 خواجہ ملا المدین رحمۃ اللہ علیہ بیان کرده شد توفیق اللہ تعالیٰ۔

حضرت خواجہ فرمودند کہ امیر خود مرا یک لوطی گفتند کہ تا آخر پاک نہ
 شود مقصود حاصل نہ شود۔ یعنی گفتہ مادر یا شدہ ایم مارا زیان نہ دلد و دفع
 گفتہ اند بلکہ دریا سے بخش شدہ اند زیرا کہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم امر انکہ
 و گوشت گو سفند منسوب را نہ خورد۔ خدا سے تعالیٰ فرماید **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
 آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ بِالْبَأْسِطِ**۔ یعنی اے مومنان خورد
 ملامت یکدیگر را بہ باطل۔ یعنی بہ آن وجه کہ شرعیست بہ آن حکم مذکورہ است و
 صحابہ رضی اللہ عنہم اجمعین در نماز زیادتی و روزہ زیادتی چندان اہتمام نمی
 نموده اند کہ در رقمہ۔ وی گفتند کہ در حدیث است **الْعِبَادَةُ عَشْرَةٌ كَقُرْآنٍ
 بِسُفَّةٍ مِنْهَا طَلَبُ الْكَلَالِ**۔ یعنی بندگی کردن خدا سے تعالیٰ دہ پیش است
 نہ طلب کردن حلال است۔ وی گفتند و در حدیث بابہ کہ بہت بلند باشد ہا سوی
 تعالیٰ التقات نہ نماید و بہ واقعات معزورہ کہ بود و دلیل بہ قبول طاعت پیش
 ازین نیست۔

چو غلام آقا ہمہ ز آقا بگویم نہ خشم نہ شب برستم کہ حدیث خواجہ گویم

و در آن گوشه که مظهر قبض و بسط شود تا سر و ریحی القسبکم انلا
 قُبُورُونَ معلوم دے شود کہ الْقَبْضُ وَالْبَسْطُ فی النُّورِ کالوحي اللہی
 می گفتند ما هر چه یافتیم از علوم هست یا فتمیم - و بنده را وقتی که کلاه مبارک خود دادند
 گفتند کہ این را نگه دار - هر گاه کہ دے را بینی ما را یاد کن - و راکت اینا بر خالوا و او تو باشد
 حضرت خواجہ علاء الدین رحمۃ اللہ علیہ روزے آمدند و بنده مخزون بود فرمودند چرا
 خزن داری گفتیم معلوم شماست گفتند کہ معنی این سخن چیست

با ذات نموده در صفاتیم ہمہ
 موصوفت صفت سخره ذاتیم ہمہ
 تا در صفتیم جسم ما تیم ہمہ
 چوں رفت صفت عین حیاتیم ہمہ
 داین سخن حکیم غزلوی سنائی است - هر کس معنی گفتند - آخر بنده را پرسیدند کہ تو
 چه می گویی - گفتیم این اشاره بجلی ذات است کہ وَ لَقَدْ خَلَقْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِي
 بیان آن می کند - بعد گفتند پس غم چراست - مصرع

جانان تو کجا و ما کجا تیم

و حضرت خواجہ بنده را فرمودند کہ صَلِّ مَنْ قَطَعَتْكَ وَاَعْطَمَنْ
 مَرَمَلَتْ وَاَعْطَمَتْ هَتْ ظَهْرَكَ کہ سعادت بسیار است - و معنی آنست کہ پیوسته
 با آنکه از تو بریده است - و چیزی سے بده آن را کہ ترا محروم کرده است و پیرست
 در وقت احقیان تو نداده است و عفو کن از کسی کہ تو ستم رسانیده است - و
 این ہم خلافت ہوا کے نفس است و درین حدیث نو اند بسیار است - و می گفتند کہ

در حدیث است **الْفُقْرَاءُ جُلَسَاءُ اللَّهِ تَعَالَى** . اِی الْمُقْرَبُونَ
 غَايَةَ الْقُرْبِ . یعنی فقیران و صبرکنندگان هم نشینان خداوندند و هر چه
 در قیامت یعنی نیک نیک برحمت او نزدیک اند . و فرموده اند که فقر دو نوع
 است . اختیاری و اضطراری . اضطراری افضل است . زیرا که اختیاری حق
 است نسبت بنده و می گفتند بے فقر ظاهر و باطن کار تمام نمی شود . و خواجہ
 علاء الدین رحمہ اللہ می گفتند کہ ہمہ قرآن اشارہ بے نفی و بود است . و حقیقت
 متابعت سنت و مخالفت طبیعت مشکل است . و درین اشارت است سه
 ازال مادر کہ من زادم دگر بارہ شدہ ^{حقیقتش} ازانم گبری خوانند کہ مادر زنا کردم
 مراد ازین مادر طبیعت است و بنده بترک اختیار خود و تقویٰ بی نیات کلیات
 بخدا بمقام **بِی يُنْطِقُ وَبِی یُبْصِرُ** می رسد و مراد ازین سخن کہ **حَسَنَاتُ
 الْاَبْرَارِ سَيِّئَاتُ الْمُقْرَبِينَ** طاعت است کہ آن حسنه نزدیک ابرار رسیدہ
 است نزدیک مقربان . و می فرمودند روندگان راه دو قسم اند . بعضی انواع
 ریاضات و مجاہدات ہمہ از فضل او می بینند و عمل را ملاحظہ نمی کنند و این طائفہ
 زود تر بہ مقصود می رسند . **الْحَقِيقَةُ قَرَّتْ مُلَاحِظَةُ الْعَمَلِ** . و پیرمرئی
 می فرماید عمل را با مکن و لکن گران بها مکن . و خواجہ ما رحمۃ اللہ علیہ می گفتند
 کہ ما فضلیا نیم و دوست کس بودیم کہ قدم در کوئے طلب نهادیم فضل حق تعالی
 بمن رسید . یعنی قطب . و می گفتند نسبت سال است کہ بعضی الہی بمقام بے صفی

مشرف شدہ ایم۔ چنانکہ بہ آن اشارہ شد بہ آنکہ در صفتیم جملہ ما یم ہمہ۔ و از
خواجہ علاء الدین رحمۃ اللہ علیہ سماع دارم کہ می فرمودند کہ حضرت خواجہ محمد علی
حکیم ترمذی در بعضی از تصانیف خود ذکر کرده اند۔ در بخارا عجز بے پیدا شود
کہ وے را پھار دانگ از ولایت نبی صلی اللہ علیہ وسلم نصیب یافتند من بودہ ام۔
و می گفتند کہ دو کت تا حجاز رفتہ کسے کہ وے را قابلیت این معنی باشد نیز افت
و می فرمودند وزین آیت کہ ابراہیم علیہ السلام گفت رَبِّ اَرِنِي كَيْفَ تُخْرِجُ
المَوْتٰی قَالَ اَوْ لَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلٰی و لٰكِنْ لِيُطَمِّنَ قَلْبِي۔ مراد
از اطمینان قلب آن بود کہ ابراہیم مظهر صفات احوالی شود۔ و می گفتند این آیت
لَا تَخَافُوْا وَاَلَّا تَحْزَنُوْا وَاُولٰٓئِیۡۤا اللّٰهُ لَآخِفُوْۤا عَلَیْہِمۡ وَاِلَآہُمۡ
یَحْزَنُوْنَ۔ بہ آن آیت کہ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ اِذَا ذُکِرَ اللّٰهُ وُجِدَتْ
قُلُوْبُهُمْ مِّنَاقْصٰسٍ زَیْرًا کہ در آن آیت سبب خوف و خرن از اولیاء نسبت
و عدۃ الوہیت و صفت جمالی حق است۔ و درین آیت نسبت بندہ۔ و در آیت
مَنْ یَّکْفُرۡ بِالطَّٰغُوْتِ وَ یُؤْمِنۡ بِاللّٰهِ مَرَادًا فَظَعُوْتٌ مَّسُوْمٌ حَقٌّ یَّسْتَسْمٰ
بِحٰنۃ۔ و می فرمودند روزہ ما لقی ماہ است و نماز ما کانت قرآہ است۔ و این
بیت از ایشان باین فقر رسید

تا کوی ترانہ دیدم لے شمع طراز
نے کار کتم نہ روزہ دارم نہ نماز
در بے تو بوم نماز من جملہ فجار
چون با تو بوم فجار من جملہ نماز

و معنی آن است که بعد از وصول بمقصود معلوم می شود که طاعتی که لایق حضرت
 باشد نمی توان آوردن که وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ - اَللّٰهُ عَظِيْمٌ
 اللّٰهُ تَعَالٰی حَقَّ تَعَظِيْمِهِ - و می فرمودند که اگر یار بے عیب خواهی بے یار
 مانی - و این بیت می گفتند سه

بنده حلقه بگوش آرنه نوازی برود لطف کن لطف که بریکانه شود حلقه بگوش

و می فرمودند که حقیقت اخلاص بعد از فنا دست می دهد تا بشریت

غالب است میسر نه شود - و این بیت می گفتند سه

ساقی قدحی که نیم شستیم محمود صبوحی استیم

مارا تو بیا همان که تا ما با خویش شستیم بیت پر شستیم

لَكَ الْحَمْدُ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ عَلَى التَّوْفِيقِ وَ

الْإِسْتِمَامِ وَالسَّلَامُ عَلَى خَيْرِ الْإِنَامِ -

تمت الرسالة الأنسية من تصنیف مولانا محمد

یعقوب چرخ رحمة الله عليه

رسالہ قدسیہ

من کلام نوابہ نواجہ نواجہ نواجہ نواجہ نواجہ نواجہ نواجہ
 کہ نوابہ محمد پارسا نوشتہ انداز فرمودہ نوابہ غلام الدین
 عطار کہ اجل خلفائے حضرت نواجہ اند قدس اللہ سرہم

بسم اللہ الرحمن الرحیم

حمد و ثناء بچید و منتہائے شکر و سپاس بے اندازہ و قیاس حضرت بادشاہ
 را اجل ذکرہ کہ طالبان وصال و مشرقان جمال اور دلیل وجود او ہم وجود دست
 و برہان شہود او ہم شہود اوست سے

تو بدو بشناس اور اسے یہ خود زہ از خویرد بدوستے از خود
 تَلَطَّفْتَ يَا وَلِيَّائِكَ فَعَرَفُوكَ وَلَوْ تَلَطَّفْتَ بِأَعْدَائِكَ لِمَا
 جَحَدُوكَ - و صلوة متعالیات و تسلیات متوالیات حضرت نبوی را صلی
 اللہ علیہ وسلم کہ جمیع انبیاء را پیشوا ہے بحق و ہمہ اصفیاء را رہنما و مطلق است سے

سہ یعنی یافت او بہ طریق ذوق و وجدان میسر نیست مگر با آنکہ حق سبحانہ و تعالیٰ
 بندہ را بحسن عنایت بہ خود راہ نماید و برد بخن کند۔

سہ ہر یک از انبیاء حاجب امت خود است و پیغمبر ما صلی اللہ علیہ وسلم حاجب الحجاب
 و افاضہ معارف و حقائق بر جمیع اولیاء و انبیاء و ابواب واسطہ روحانیت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم۔

نواجہ کو نین و سلطان ہمہ آفتاب جان و ایمان ہمہ

و خلفاء صحاب اور و بر محبان و بر آل و اصحاب و متابعان او اجمعین الی یوم الدین
 بعد این کلمہ چند است از الفاظ نفیہ و کلمات متبرکہ حضرت علیہ صدر
 مستبدا ارشاد و ہدایت جامع لغوت و خصائص ولایت ملازمان قطب اہل

حقیقت در فان منظر صفات ربانی و مورد اخلاق سبحانی آنکہ

گشت بے کبر و ریاد و کینہ نور قدسی را رخسار آئینہ

وان لقاے او جواب ہر سوال مشکل از دور حل شود بے قبل و قال

وَعَلَىٰ تَقْنِينٍ وَاَصْفِيهِ لِمُحْسِنِهِ لَيْفِي الزَّمَانِ وَفِيهِ لَمْ يُوصَفْ
 ارادت لہ مدعا فما من فضله تا ملئت الاھل عنہا و قلت

سہ ما کو نین عالم غیب شہادت است و غیب ماسوائے عالم شہادت در او گاہ غیب

ی گویند و وجود علمی کہ کسی بہ عیان ثابتہ است میخوانند و ماسوائے وجود علمی را و چہ وجود خارجی شہادت
 و چہ وجود و حالی را عالم شہادت می گویند۔

سہ بنور طلعت تو یا فتم و بود ترا + یہ آفتاب تو ان دیدگا آفتاب کجا است منظر این

معنی در عالم ظاہر آفتاب و دان

سہ ہر کہ خود از ہر او آگہ بدے + فخر زانی را در ان رہ بدے + چونکہ او من لم یذکر

لم یذکر بود + عقل تحنیلات او حیرت فرود۔

سہ یعنی بفتح الہون فی نسخۃ المحدثی بخط شریف قدس سرہ۔

اعنی قدوة العارفين السابقين عميون المحققين وارث الانبياء والمرسلين شيخنا و
 سيدنا شيخ بهار الحق والدين محمد بن محمد البخاري المعروف بلقب شهاب الدين
 تعالى روحه وطيب شمه دلوز صريحه ولعنا بحبته والاقتدار بسيرته وشكره وصحته
 از لطائف معارف که در خلال اقوال در مجالس صحبت علی الدوام فی الميالي
 اللیام بر زبان مبارک خویش می گذارند و بنده ضعیف محمد بن محمد الحائری
 وفقه الله سبحانه لما یحب ویرضا بعضی آن کلمات قدسیه را از سر صدق ارادت
 به نیت تمجید و استرشاء در قلم می آورد و اکنون بامر و اشاره اعزه و دوستان
 متعنا الله تعالی یلقائهم و ادا م بركة بقائهم حرفی چند از آن
 الفاسد بربک استعیناس در قید کتابت در آورد تا چون طالبان صادق
 و محبان محقق با استماع آن کلمات انتفاع گیرند چنان بود که گویا شرف مجالست
 صحبت ایشان دریا فتمه اند و انما ایشان سخن شنیده اند.

ذکر احوال مقالات شریعی و کرامات اتاب عجمیه

که کلام بسیار تا منتهای ایشان گذرشته است و اکثر من آن نعیذ و
 یخصی بخت. اگر چه درین وقت قولی در نورست و پسندیده تا انسیات

له المراد بالعیون والاقطاب وبالانصاف قطب الاقطاب.

که و تو میبینی کلمات به قدسیه بواسطه آن است که از عالم قدس وارد شده و وجود بشریت

را در آن مدخل نیست و انوارت معنی آنکه بر زبان مبارک ایشان می گذرانند.

ریاض الاوال عجیبه ایشان شمره بمشام جان طالبان صادق برسد و دلها و جانها
ایشان را اذان التراحه حاصل باشد و بر موجب عند ذکر الصالحین تنزل
الرحمة و در ذکر آن امید وصول الفضل الی و نزول فیض نامنهای باشد. اما درین وقت
بدین مقدار اختصار اقتاد سه

حدیث معجزه تیریز و شمس دین کم گوے که نیست در خواب او گفت عمل سودانی
خوش زیر زبان حستم کن تو باقی مرا که هست بر تو موکل غیور لالی

و خود سخنان این طائفه که از ذوق و حال است نه از حفظ و قال بحقیقت چنانکه
اهل بصیرت گفته اند فَقَدْ لَقِيَ اللَّهَ الْكَبِيرَ وَ بَرَّهَانَهُ الْإِظْهَرُ هُت و یقینے کہ
اهل بصیرت را از تاس در سخنان این طائفه بحاصل آید اقوی و اعلی بود از یقینے
که نمیشاهده فوارق عادات باشد ازین جا گفته اند سه

موجب ایمان نباشد معجزات بوسه جنسیت کند جذب صفات
معجزات از بهر تهر دشمن است بوسه جنسیت پیے دل بردن است

و چون سخنان این طائفه از تجلی کلام الہی بود صفت آن سخن را کماہی در
زبان نہ توان آورد و یکے از کبرای گوید الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ الْإِنْسَانَ
الْكَامِلَ مُعَلِّمَ الْمَلَكِ وَ رَادَّ تَشْرِيفًا وَ تَمَوَّيْهَا بِالْفَأْسِ بِه الْفَلَلِ

سه فوارق عادات مشترک است میان مومن و مشرک. و اما یقینے کہ از سخنان این طائفه

پیدا شود کہ اہل استقامت اند. در اینجا بیچ اشتراک نیست. ۱۲

و با اینهمه بعضی از منکران قرآن را اساطیر الاولیاء و لایق خوانند یصنل به
 کثیراً و یتهدی به کثیراً پس سخنان این طائفه کینیل المصرو ماء للمحبوبین
 و بلاء علی المحجوبین است - سه

هر کس افسانه بخواند افسانه است	و آنکه دیدش نقد خود در روانه است
آب نیل است و لقیطی خون نمود	قوم موسی رانه خون بود آب بود
دشمن این حرف این دم در نظر	شد ممثل سر نگون اندر سفر
گر تو مرده راز توئی راز بوی	جان فشان و خون بگری باز بوی

بقدر تصفیه دل از علالت و عوائق و شوائب و بر مقدار تامل بسیار در سخنان ایشان
 فهم معانی ظاهره تخم فهم معانی خفیه می گردد و جمال فهم حقیقت رو می نماید - با آنکه
 سخنان این طائفه که از عالم علم و راسخ و عیان است نه از علم و راست - و بیان از
 طور نیست که هر چند ازاں طور بلبسان علم و عبارات یا بلبسان ذوق و اشارت سخن
 گفتند بحقیقت تخرج آن با کسی که بدان نه رسیده است نتوانستند گفت -

سه مراد و اجلائی موانع ظاهرست و بعوائق باطنی چون خیالات اوها هم قاسده ۱۲-
 سه مراد بعلم و راسخ علمی است که نتیجه عمل است و اشارت بدین علم است آنچه حضرت رسالت
 صلی الله علیه وسلم فرموده است که مَنْ عَمِلَ بِمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فِي عِلْمِهِ فَقَالَ عَلِمَ مَا لَمْ يَعْلَمْ -
 سه آنچه طریق دریافت آن بعین ذوق ممکن نیست - اگر کسی آنرا از الفاظ و عبارات فرا گیرد
 و گمان برد که آن چیز را دریافته است چون در حقیقت غیر آن را دریافته است جهل مرکب خواهد بود -

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ - وَكَأَزَادَ بَيَانًا لَهُمْ غَيْرِ سِتْرَةٍ فَإِنَّ الْأَعْرَابَ
عَنْهُ بِغَيْرِ ذَا إِقْفَةٍ سَتَرُوا الْأَظْهَارَ بِغَيْرِ وَاحِدَةٍ إِخْفَاءٍ وَمَقْصُودٌ كَوْنُهُمْ
خَيْرٌ تَنْبِيهِ وَتَشْوِيقِي بِمِشْرِ نَبِيٍّ نَبِيٍّ كَلِمَاتٍ لِيَسْمَعَنَّ طَالِبَانِ رَأَوْتِهَا
وَهَمَّتِ الْإِشْيَانُ رَأَوْتِهَا كَرَدَانْدٍ وَكَرَكْسِيٍّ رَأَوْتِهَا سِرِّدَارِ سِيٍّ بَدْرٍ دَرَمِ شَكْرَتِهَا فَضْلٍ
دِيكَرَانَ دَانِ فَاسِ نَوْدِ بِيَدِ سَحْنٍ بَعْضُهُ أَمْشَاخِ اسْتِ قَدْسِ اللَّهِ تَعَالَى أَرَادَ هَمَّ
لَا تَزِنِ الْمُتَّقِينَ بِمِثْرَانِكَ وَزِنِ نَفْسَكَ بِمِثْرَانِ الصِّدِّيقِينَ لَتَعْلَمَ
فَضْلَهُمْ وَاقْلَابَكَ - شَيْخِ تَمِيمِ مَجْدِ الدِّينِ بَغْدَادِيِّ قَدْسِ اللَّهِ رَحْمَةً
وَعَامِي كَرَدَمِي فَرَجِي أَلِي كَارِ تَوَلَّيْتُ نَمِيَّتِ مَرَا أَرْضِي قَوْمِ كَرَدَانَ يَا أَرْتَارِ كِيَانِ
إِنِ قَوْمِ كَرَدَانَ كَهْتَمِ دِيكَرِ رَأَوْتِهَا نَهْ دَارَمِ - عَطَمِ

گر تميم مردان ره را هیچ کس
ذکر ایشان کرده ام اینم نه پس
گر تميم ز ایشان از ایشان گفته ام
نوش دلم کن قصه از جهان گفتم

و شَيْخِ إِمَامِ عَالَمِ رَبَّانِي أَبُو يَعْقُوبَ يُونُسَ بْنَ يَحْيَى هَمْدَانِي قَدْسِ اللَّهِ تَعَالَى
لَهُ بِرِسِيدِ نَدْوَانِ إِيْنِ طَالُفِ رَوَيْتُ فِي مَقَامِ نَقَابِ أَرْتَارِ كِيَانِ كُنْتُمْ تَابِ سَلَامَتِ
مَائِي هَمِّ - نَزَمُو دَمِيرِ رَوْدِ أَسْمَانِ الْإِشْيَانِ بَخْوَانِي دَرَمِي كِيَانِ أَرْصَدِ لِيَعْلَمَ مِي فَرَمَائِدِ

مَعْنَى بَعْضِ فَضْلِ وَعَنَائِتِ اسْتِ يَا نَكْ كَارِ أَوْلِيَّيْتِ نَمِيَّتِ - لَيْتِي بِمِثْرَانِ فَضْلِهِمْ
بِيَدِ مَمْنُونِ تَابِ سَبَابِ هَرِ جِدِّ مَمْنُونِ أَعْمَالِ أَوْ أَرْتَارِ سِيٍّ مَرْدَةٍ غَيْرِ سَبَابِ هَمَّتِ سَبَبِ دَرَمِ نَمِيَّتِ
أَبِي كَرَدَمِي وَنَمِيَّتِ كَلَالِ نَمِيَّتِ نَوَابِ كُنْتُمْ دَعَا شَكْرَتِهَا غَيْرِ مَمْنُونِ كَارِ سَبَابِ لَيْتِي زَلَمِيٍّ يَرْدَةِ مَمْنُونِ كُنْتُمْ

کے باید کہ از گوید نامش مخوم یا من گویم و او شنود۔ اگر در حین گفتگو سے او

نخواهد بود مرا با جنت چه کرد۔ اعتبار از حدوات مواحید از انقاس طیبہ الثیان

توان کرد۔ وَمِنْ أَحْسَنِ حَوْلًا مِمَّنْ تَعَلَّى اللّٰهُ وَعَمَلٌ صَالِحًا۔

گر ندارم از فکر بزم نام میر

آنم زان کا اولان گریه صد

لفظ التبت یا بقرت ایک

آسمان نیست بی عرض آمد ترفه

و این کلمات قدیم اگر چه قصیر المبانی کثیرۃ المعانی است و التعلیل

بذلك على الكثير والجرعة تسمى عن القدير۔ قدوة الكبار شیخ

بزرگوالا شیخ عبدالرحمن صاحب نیشاپور قدس اللہ تعالیٰ روحہ کہ تصنیف حدائق

التفسیر و صاحب کتاب طبقات ازہر یک از این مشائخ کبار مقدار التبت سخن و

کما بیش ایراد فرمودہ اند ہاں مقدار را در نظر اولی الا بصار۔ و اگر پیش و

اعتبار دال بر سیرت و طریقت و علم و حال آن بزرگوار گردانیدہ اند۔ دوران

چند سخن بیان بعضی از علوم و دیوارت الثیان کما یسیر و سلوک بران است

کرده اند و لَمَّا فِيهِ اسْوَةٌ مُّسَدَّنَةٌ وَ تَهْلِيلُ الْكَلَامِ مَعَ الدَّعْوَةِ

عَلَى الْمُرَامِ۔ و حاصل آنکہ

یہ سخن لایمانہ باید و اسلام

در نیاید حال نجات بیچ خام

بدانکه این کلمات قدسیه را در بعضی از مواضع احتیاج باندک شرح افتد
 اولی ترین آن بود که آن شرح باستقامت و استمداد از کلمات مشایخ و انقاس نفیسه
 اهل اللہ باشد **فَانْ كَلَامَ الْمَشَائِخِ يُفَسِّرُ بَعْضُهُ لِبَعْضِنَا**. و در میان دو سخن
 که شرح و مشروح دائره در خط کشیده شود تا فصلی باشد بر مبنی از وصل زیرا که سه
جمله معشوق است و عاشق پرده زنده معشوق است و عاشق مرده

و این ضعیف در خود نمی بیند که برین معنی اقدام نماید. اما بحکم اشاره شریفیه قدوه
 اهل اللہ صفوه اصحاب الانتباه سید اباب الطریقه موصیح رموز اهل الحقیقه اسوه
 طلاب السقین خدمت نواجه علاء الحق والدین محمد بن محمد البخاری المشتهر ببطار
 اطال اللہ تعالی مدت حیاتہ و افاض علی المسترشدین الوار بر کاتبه درین فرصت
 در اعلا این مجموعہ شروع افتاد اگر بدو همت و نظر قبول ایشان زیاده گردد بنظم
 این سخن را چون تو مبدا بوده **گرفزون گردد تو باش افزوده**
 دیده غیبی چون غیب است او ستاد **کم مباد از جهان این دید داد**
 شرح تو حیف است با اهل جهال **بچو را از عشق باید در زمان**
 لیک گفتم وصف تو تاره برند **پیش از آن که ز فوٹ آن جھرت خورد**

باشد که درین گفتن و نوشتن وجود این ضعیف در میان نباشد و این جمع و تالیف
 بر کتب دعوات صالحه صاحب نظران سبب درجیات قربت گردد و سبحانہ الحول

که مراد غیب ثانی حضرت حق است غزوجل.

وَالْقُوَّةَ فَمَنْ تَلَكَ الْكَلِمَاتِ الْقُدْسِيَّةَ - مسلمانی و النقیاد احکام و رعایت
تقوی و عمل بغیریت و دور بودن از رخصتها بقدر قوت همه نور و صفات است و رحمت است
و واسطه وصول بدرجات و ایت بمنازل و مقامات شریفه اولیاء اللہ از پرورش
این صفات می رسند. آنچه حضرت خواجه ما قدس اللہ روحه درین کلمات فرموده
انداشاره به آن نفسی است که ایشان را از حضرت خواجه بزرگ خواجه عبدالحق
عجدوانی قدس اللہ تعالی روحه رسیده است در مشاهده و واقع که حضرت
خواجه ما را قدس اللہ تعالی روحه واقع بوده است در مبادی جذبات و غلبات
احوال ایشان. و این واقع در شب بوده است که لبه فرار از فرارات متبرکه رسیده
اند. در آن سیر و جذب فرار متبرکه که در لواحق بخارا است و منسوب به خواجه محمد بن
واسع رضی اللہ عنه بوده است از کبار تبع تابعین اند و رسیدن ایشان به بلاد
مادران بهر به نقل صحیح ثابت شده است. و امر حضرت خواجه بزرگ مر حضرت
خواجه ما قدس اللہ سرهما در آن واقع این بوده است که قدم در غزیت زنی و
از رخصتها دور باشی و متابعت سنت کنی و از بدعتها اجتناب نمائی. و دیگر سخنان
فرموده اند که به مبدا سلوک و وسط و نهایت تعلق دارد. و حضرت خواجه ما قدس
اللہ روحه علی الدوام در سلوک از سر تحقیق به آن امر با و صیبتا عمل می کردند.
و اینانیت حق سبحانه و تعالی نتیجه عمل بهر صیتی در خود مطالعه می نموده اند و بر
موجب آنکه در آن واقع با مور بودند بعمل بغیریت بذا که علامتیه عمل نه کرده اند.

بواسطہ عمل بہ آن و صیبتا ترقی در احوال باطنی نمود مشاهده حی نمودہ اند۔ قصہ
 شرح آن واقعہ و سائر احوال و کرامات غریبہ ایشان در مقامات ایشان مسطور است
 کہ بعضی از اغرہ اصحاب و مخلص احباب متعنا اللہ ببقائہم و اید بہم و اللہم بحج و
 تابعیت آن قصدے نمودہ انشاء اللہ العزیز کہ علی اکبر الوجوه و الجمیلا
 تمام گردد۔ و نیز کہ نشر آن مقامات گوشتا و زباہناے محبان مخلصان محمود و معطر
 شود۔ و حضرت خواجہ مارا قدس اللہ روحہ در طریقت نظر قبر ل بہ فرزند سی از
 خدمت شیخ طریقت خواجہ محمد با ساسی است کہ ایشان از خلفائے حضرت غزوان علی رضی
 اند و ایشان از خلفائے خواجہ محمود انجیر فغنوی اند و ایشان از خلفائے خواجہ عارف بگری
 اند و ایشان از خلفائے حضرت خواجہ بزرگ خواجہ عبدالحق مجدد و اقدس اللہ
 تعالیٰ ارواحہم۔ و نسبت ارادت و صحبت و تعلیم آداب لوک تلیقہ در ایشان را
 بخدمت امیر سید کلال رحمۃ اللہ علیہ کہ از خلفائے خواجہ محمد با باندہ گور است۔ اما
 نسبت ترمیمت حضرت خواجہ ما قدس اللہ تعالیٰ روحہ در لوک بحقیقت از دعا
 خواجہ بزرگ خواجہ عبدالحق مجدد وانی است قدس اللہ تعالیٰ روحہ چنانکہ شہد
 اندان در بیان آمد۔ و حضرت خواجہ عبدالحق مجدد وانی از خلفائے امام ربانی
 شیخ یعقوب ابو یوسف ہمدانی اند و امام ابو یوسف ہمدانی را در تصوت است
 شیخ طریقت شیخ ابو علی فارمدی طوسی است کہ از کبار مشائخ خراسانند و حجۃ الاسلام

لہ از قریبایے طوس

امام محمد غزالی را تربیت در علم باطن از ایشان است و شیخ ابوعلی فارمدی را در تصوف
 اقتساب به شیخ بزرگوار ابو القاسم گرگانی طوسی است. نسبت ایشان به سہ واسطہ
 یہ سید الطائفہ شیخ جنید بغدادی می یوندد و دیگر نسبت شیخ ابو القاسم گرگانی
 در تصوف بہ شیخ بزرگوار شیخ ابوالحسن خرقانی است کہ پیشواے مشائخ و قطب
 زمان خویش بودند. و چون در ان عہد ہائے گذشتہ صاحب دولتان حقیقی کہ کاملان
 راہ و سالكان طریق انتباہ اند بسیار می بودہ اند. و در دور ہائے اخیر کمتر بل
 اعز من الکبریت الاحمر گشتند لاجرم وقت بودے کہ طالبان صادق
 بعد ازان کہ در صحبت و متابعت یکے از کبرائے دین و مقتدایان اہل یقین مرغ
 روحانیت ایشان از بیعتہ بشریت بواسطہ تسلیم تصرفات آن مقتدا یکی
 بیرون آمدہ بودے. بسے از کاملان کمال دیگر نظر تربیت و قبول یافتندے
 و بشرت صحبت و سعادت خدمت ایشان را پیدا ندے. و الزوار علوم و معارف
 احوال ایشان اقتباس کردندے بہ سبب این اقتساب در تصوف و علم باطن
 متعدد و متنوعات شدے. و شیخ حمید شیخ مجد الدین بغدادی قدس اللہ
 تعالی روحہ اشارہ باین معنی فرمودہ اند کہ در سند علم باطن ہر چند واسطہ بیشتر
 آن اسناد عالی تر. زیرا کہ مشائخ کہ مقتدیان الزوار حقیقت اند از مشکوٰۃ نبوت
 ہر چند الزوار بواطن ایشان را اجتماع بیشتر راہ بر طالب بواسطہ آن روشن تر

سہ غزال تخفیف را دیسے بہت از دیسے طوسی. ۱۳

که نور علی نور یهدی الله لنوره من لیشاء - و ازین جااست که همه
 مشایخ را اتفاق است که معروف کرنی را قدس اللہ تعالی روحه که سلسله اکثر مشایخ
 باومی پیوند و انتساب او در علم باطن به دو طرف است یکی به داود طائی است
 قدس اللہ تعالی روحه که نسبت او درین معنی به حبیب عجبی است و او را به حسن بصری
 است رضی اللہ عنهما و او را به امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجهه و الیشان را به
 حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم و دیگر معروف کرنی را انتساب در علم باطن
 به امام علی بن موسی رضا است رضی اللہ تعالی عنه و الیشان را به پدر خود امام
 موسی کاظم رضی اللہ عنه و الیشان را به پدر خود امام جعفر صادق رضی اللہ عنه
 و طریقه الیشان طریقه ائمه اهل بیت است اباعن جید رضی اللہ عنہم و جمیع
 چنانکه مشهور است و سلسله ائمه اهل بیت را رضی اللہ عنہم در علم ظاهر و علم باطن
 علمک و کبرای امت رضی اللہ عنہم بیانا یعزتها و نفاستها و تعظیما
 الشائتها سلسله اذهب نامند - و شیخ ابوالحسن خرقانی را انتساب در تصوف
 به سلطان العارفين شیخ ابویزید بسطامی است قدس اللہ روحه و تربیت الیشان
 در سلوک از روحانیت شیخ ابویزید است - و ولادت شیخ ابوالحسن بعد از وفات
 شیخ ابویزید بوده است و شیخ ابویزید را انتساب به امام جعفر صادق است
 رضی اللہ عنه و تربیت الیشان هم از روحانیت امام جعفر است رضی اللہ عنه
 و به نقل صحیح ثابت شده است که ولادت شیخ ابویزید بعد از وفات امام جعفر است

رضی اللہ عنہ۔ و امام جعفر را انتساب در علم باطن بدو طرف است یکی به پدر خود امام
 محمد باقر رضی اللہ عنہ و امام محمد باقر را به پدر خود امام زین العابدین بن علی بن الحسین
 بن علی رضی اللہ عنہم۔ و امام زین العابدین را به پدر خود سید الشہداء حسین بن علی
 رضی اللہ عنہم و سید الشہداء حسین بن علی را به پدر خود امیر المؤمنین علی بن ابی طالب
 رضی اللہ عنہ و امیر المؤمنین علی را به حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم و علی
 آلہ و اصحابہ اجمعین۔ دیگر امام جعفر را انتساب در علم باطن به پدر مادری خود قائم
 بن محمد بن ابی بکر صدیق است رضی اللہ عنہم و قائم بن محمد از کبار تابعین است
 و از فقہائے سبعہ است کہ در میان تابعین مشہور است و آرا متہ بہ علم ظاہر و باطن
 و قائم را رضی اللہ عنہ انتساب در علم باطن بہ سلمان فارسی است رضی اللہ عنہ
 و سلمان فارسی را با وجود دریافت ثمرت صحبت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 و تشریف سلمان من اہل البیت انتساب در علم باطن بہ ابوبکر صدیق رضی اللہ
 عنہ نیز لودہ بعد از انتساب بحضرت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و همچنین اہل بیت
 بر آند کہ امیر المؤمنین علی رضی اللہ عنہ بعد از حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم
 از خلفائے رسول صلی اللہ علیہ وسلم کہ بر امیر المؤمنین علی رضی اللہ عنہ مقدم بودہ اند
 ہم بہ نسبت باطن تربیت یافتہ اند و شیخ الطریقہ شیخ ابو طالب مکی قدس اللہ روحہ در
 کتاب قوت القلوب فرمودہ است کہ قطب الزمان در ہر عصر سے الی یوم القیمہ در
 مرتبہ و مقام نائب مناب حضرت ابوبکر صدیق است رضی اللہ عنہ و آن سہ دیگر

از او تا که فرود تر از قطب اند در هر زمان نائب مناسب آن سره خلیفه دیگر اند حضرت
 امیر المؤمنین عمر و حضرت امیر المؤمنین عثمان و حضرت امیر المؤمنین علی رضی اللہ تعالیٰ
 عنہم اجمعین۔ و بر مثال نقین و صفت و حالت ایشان اند۔ و آن ششش دیگر از
 صدیقان که صفت ایشان است کہ بِہِمَّ یَقُومُ الْأَرْضُ وَ بِہِمَّ یَرْزُقُونَ
 وَ بِہِمَّ یُدْفَعُ الْبَلَاءُ عَنْ أَهْلِ الْأَرْضِ وَ بِہِمَّ یُمْطَرُونَ در هر زمان
 نائب مناسب آن ششش دیگر اند از عشرہ مبشرہ رضوان اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین
 و حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم در او از حیوۃ خطبہ فرمودہ اند و در آن خطبہ
 چنین گفتہ اند اما بعد۔ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنِّي أَخَذْتُ صَاحِبِكُمْ خَلِيلًا
 وَ لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذَ الْأَخْلِيَاءِ۔ لَا اتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلًا۔ و در
 حدیث دیگر فرمودہ است إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إِنِّي أَخَذْتُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا وَ
 مُوسَىٰ نَجِيًّا وَ أَخَذْتُ عَلِيًّا خَلِيلًا وَ نَجِيًّا۔ ثُمَّ قَالَ وَ عِزَّتِي وَ بِلَادِي
 لَا أُتْرَقُ عِبْدِي عَلِيًّا خَلِيلًا وَ نَجِيًّا۔ و مضمون این دو حدیث آنست کہ
 اہل بصیرت و ارباب تحقیق گفتہ اند غلت عبارت است از دو مقام یکے نہایت
 مرتبہ نبی و این معنی مراد است در حدیث دوم و دیگر نہایت درجات مراتب محبوبی
 و مراد این معنی است در حدیث اول و بحکس را با حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم
 درین مرتبہ شرکت بہت۔ لفظ مقام محمود مشعر بہ این نہایت است و منی بہ این
 درجہ کمال است۔ و آنکہ فرمودہ صلی اللہ علیہ وسلم اگر کسی را درین مقام فاضل

با من شریکت بودے ابو بکرؓ را بودے۔ دلیل مست بر آنکہ ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ
 بحسب لایت و علم باطن کہ علم باللہ است اکمل و افضل و اعظم اولیائے امت
 است بلکہ افضل ہمہ صدیقان است بعد از پیغمبران صدیق اکبرؓ است و کبرئے اہل
 بصیرت را قدس اللہ تعالیٰ ارواحہم برین معنی اجتماعیت و این معنی بکلی دفع
 خیال کسانے می کند کہ بر خلاف این اعتقاد دارند و افضلیت اورا تاویل بروہر
 دیگر می کنند۔ از آنچه مذکور گشت از احوال حضرت تواجہ ما قدس اللہ تعالیٰ
 سرہ درین محل و از میان سلسلہ مشائخ قدس اللہ ارواحہم معلوم گردد کہ ایشان
 را طریقہ اولیایان بودہ است و بسیار از مشائخ ایشان کہ درین سلسلہ مذکور اند
 اویسی بودہ اند۔ و معنی اویسی این است کہ حضرت شیخ طریقیہ شیخ عطار قدس اللہ
 روحہ گفته اند کہ قہرے از اولیاء اللہ غر و جل باشند کہ ایشان را مشائخ طریقت
 و کبرائے حقیقت اولیایان نامند و ایشان را در ظاہر حاجت بہ پیرے نہ بود۔ زیرا کہ
 ایشان را حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم در حجرہ غنایت خود پرورش می دہد
 بے واسطہ غیرے۔ چنانکہ ادیس را داد رضی اللہ عنہ و این عظیم مقام بود پس عالی
 تا کہ این جا رسانند و این دولت بکہ روعے نماید ذلک فضل اللہ یؤتیہ
 مَنْ یَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ و بسیار از مشائخ این طریق را در
 ادان سلوک توجہ باین مقام بودہ است چنانکہ شیخ بزرگوار شیخ ابوالقاسم گرگانی
 طوسی را کہ سلسلہ مشائخ ابو الحسنات نجم الدین کبریٰ قدس اللہ تعالیٰ ارواحہم

به ایشان می پیوندند و از طبقه شیخ ابوسعید ابوالخیر و شیخ ابوالحسن خرقانی اند
 قدس اللہ تعالیٰ ارواحهم۔ درابتداء ذکر این بود که علی الدوام گفتی اولین دور
 طریق سلوک ارواح مقدسه و سائل طائفه و در وصول فیض ربّانی و تجلیات رحمانی
 اما در طریق جذب که طریق وجه خاص است بیخ واسطه در میان نه بود۔ و مقصود از
 ذکر لا اله الا الله توجه بوجه خاص است که ضروری همه موجودات است و التجا
 و اعتصام بصفت قیومیت است چنانکه عطار قدس اللہ سره می فرماید۔

بادشاها دل بچون آغشته ایم	پای تا سر چون فلک سرگشته ایم
گفته من باشم ایم روز و شب	یک نفس فارغ مباشید از طلب
چونکه بالطفت چنین همسایه ایم	لطف تو خورشید و ما چون سایه ایم
چون بود جان بخش بے سرمایگان	گر نگداری حق همسایگان
بهرم شوزانکه گمراه آمدیم	دو نیم ده گر چه بے گاه آمدیم
هر که در کویت بدولت یار شد	در تو گم گشت ز خود نیز ارشد
بتلاست خویش و حیران توام	در بدم ورنیک هم زان توام
نیستم نومید و هستم بے قراء	بو که در گیر دیکے از صد هزار

چون سالک را بهر دو صفت جلال و جمال پرورش دهند جلال او را جمال بود و
 جمال او را جلال باشد در استیلاست خوف رجا بود و در غلبه رجا خوف باشد و
 در عین آن زمان که منظر صفت جلال گردد بصفت جمال توجه تواند نمود۔ آن نظر

سلطان العارفين ابو يزيد قدس اللہ تعالیٰ فرماتا ہے کہ مرید ابو تراب کبھی نظر جمال
 بود بہ نسبت تجلی ذات و آن مرید بصفت جمال پرورش یافتہ بود۔ اگر بہر دو صفت
 پرورش یافتہ بودے اور اوقات کشیدن باران نظر سلطان العارفين بودے و
 وجود بشریت او متلاشی نہ گشتے۔ وقتے ہا محمد زاہد درویش صادق بود در صحرائے
 بودیم بکارسے بیرون آمدہ و تیشہا با ما بود حالتے پدید آمد تیشہا را گذاشتیم و روے
 دران بیابان آوردیم و با ہمدگر از ہر نوع سخن می گفتیم تا سخن بدینجا رسید کہ سخن در
 عبودیت و فدای رفت۔ او گفت فدایا چہ باشد گفتیم تا غایتے کہ اگر درویش را گویند
 تزامی باید مردن فی الحال بمیرد۔ درین زمان گفتن صفتے در من پدید آمد کہ روے بہ
 محمد زاہد کردم و گفتیم بمیر فی الحال محمد زاہد بقیاد و روح از روے بجلی مفارقت کرد۔
 و مدتے برین صفت بگذشت تن او بعد از مفارقت روح بقیادہ بود پشت پر زین
 در روے در آسمان و پاسوے قبلہ۔ از چاشت تا نیمروز۔ دران روز ہوا بغایت
 گرم بود و آفتاب در برج میزان بود از ان صفت قوی مضطرب شدم و نیک متحیر
 گشتم۔ در نزدیک آنجا سایہ بود زمانے دران سایہ در تحیر شستم و باز از آن جا
 بزودی آمدم و در روے وے نگاہ کردم رنگ او از اثر گرمی ہوا سیاہی می زد
 حیرت من زیادہ شد۔ ناگاہ دران حالت الملمے بہ دل من رسید کہ بگو محمد زاہد
 زندہ شو۔ سہ بار این کلمہ را گفتیم اثر حیات دران ظاہر شدن گرفت و در اعضا
 وے حرکت پدید آمد و در ہمان ساعت زندہ شد و بحال اصل باز آمد۔ بخدمت

ایمیر سید کمالی رستم و آن قصه را بر ایشان عرض کردم چون در آنکس قصه
روح از بدن او مفارقت کرد و من متحیر شدم ایمر فرمودند که فرزند در احوال نگفتی
زنده شو گفتیم الهامی بدل من رسید تا بچنین گفتم و او بجال خود آمده - اهل تحقیق گفته
اند پرورش به هر دو صفت جمال و جلال سالک را وقتے بود که بحقیقت محبت ذلتی
رسد - و یکی از علامات رسیدن به محبت ذلتی سالک آن بود که جهات صفات
مقابل محبوب همچو ازا و اذلال و ضرر و نفع نزدیک سالک یکسان بود - و نیز
اهل تحقیق گفته اند لُعْطَى الْحَقِّ سُبْحَانَهُ الْمُحَبُّوبِ مِنْ أَوْلِيَاءِهِ فِي الدُّنْيَا
أَوَّلُ مَا يُعْطَى أَهْلَ الْجَنَّةِ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ قَوْلُهُ كُنْ فَيَكُونُ وَ
تِلْكَ الْكَلِمَةُ صُورَةُ الْإِرَادَةِ الْكُلِّيَّةِ - و در صفت این مقام هست
اینچه گفته اند - نظم

چون چنین خواهی خدا بد چنین میدهد حق آرزوی متقین

کان لیتد بوده در ما مضی تا که کان اللدیش آمد جزا

اما کمال معرفت و کمال ادب اقتضای آن کند که آن ولی محبوب ارادت خود
را تابع ارادت حق سبحانه و تعالی گرداند - و ارادت حق را تابع ارادت خود
نه سازد و بشناسد که آن حضرت تبعیت را نشاید - و اگر این صفت از وی
ظهور کند بے اختیار وی باشد یعنی از خواست امتناع نماید - بیت
چون ولی را هست قدر از الیه تیر خسته باز گرداند ز راه

و نیز گفته اند که اولیاء اللہ در وقت ظهور مثل این صفت عیسوی المشہد
 باشند یعنی آن مرتبه زنده گردانیدن ایشان را بواسطه روحانیت عیسوی باشد
 علیہ الصلوٰۃ والسلام سلطان العارفين ابو یزید قدس اللہ تعالیٰ روحہ مورچہ
 در زیر قدم مبارک او سپرده شد از کشته شدن آن مورچہ متالم و متاثر گشت
 الهامی بدل او رسیده کہ در آن مورچہ دم دردم. او در دمید مورچہ زنده شد
 در آن حالت ابو یزید عیسوی المشہد بودند. و نیز گفته اند کہ کمالان اولیاء
 اللہ را نصیب تمام است از نور حیوة حقیقیہ کہ صفت ذاتیہ جناب حدیث است
 و عکس از آن بر فطرت سلیمہ السانیت یافته است. ایشان اند کہ بر طهارت فطرت
 اند و از ظلمات طبیعت و صفات بشریت کہ تغیر کنندہ آن فطرت است خلاص یافته
 اند. و چون ایشان از نور حیوة حقیقیہ بهره تمام دارند باین نور بواسطہ استعدادات
 و خواص و نیات و اعمال و احوال مخفیہ خلق مطلع می شوند بطریق فراست و از مطالعه
 ہیات و اوضاع بدنہ آن معانی مخفیہ را ادراک می کنند. و دیگر ہم باین نور
 حیوة حقیقیہ کہ نور الهی است دلہای طالبان مستعد را زنده می گردانند. و آن
 زنده گردانیدن بحیوة حقیقیہ شریف تر است از زنده بحیوة حسیہ. اما زنده گردانیدن
 بحیوة حسیہ و منظر احیای حسّی شدن کمتر است و وقوع دسے در میان اولیاء اللہ
 و عظیم تر است در نفوس خلق بدان التفات نہ نمودند.
 سہا ہمہ دور افتادگی ہائے خلق از است کہ خود را دور می اندازند. و

با اختیار بار بر خود زیادہ می کنند و گرنہ تصور در فیض الہی نیست۔ خدمت امیر
 سید کلال تمثیل می نمودند می فرمودند کہ تا تم تعلقات دور نہ شود کوزہ وجود
 شناختہ آن نہ شود کہ اورا در خم دان درست در آرند باز چون کوزہ را در خم دان
 تصرف در آورند، بعضی ازان خم دان درست بدر می آید و بعضی شکستہ و این
 بہ نسبت ظہور ارادت ازلی است و با این ہمہ آن را کہ شکستہ بیرون آمدہ است
 فی الجملہ ہم امیدے هست کہ دیگر بار اورا آرد سازند و با گلے دیگر بار کنند و کوزہ
 سازند و بار دیگر خم دان برند تا باشد کہ این بار درست بیرون آید۔ و می فرمودند
 کہ امیر در آخر حیات سہ شبانہ روز روئے بقبلہ متوجہ نشسته بودند و با کسی
 سخن نمی گفتند بعد ازان بہ سخن آمدند و شکر گفتند و فرمودند مقصود ازان توجہ
 آن بود کہ شناختہ شود کہ این در را بقبول بازی کنند یا بہ رد۔ اولیاء اللہ را
 بحکم آیت کہ ہم البیتری فی الحیوۃ الدنیاء و فی الآخرۃ الآیۃ
 ہم در دنیا وقت رفتن از حق سبحانہ و تعالی بشارت می بود بقبول و غفران۔ و
 دیگر آنچه فرمودند ہمہ دور افتادگیہا را الی آخرہ بنا بر آنست کہ ہر چند بندہ را صفت
 اختیار و خواستہاے طبعی کمتر می گردد و بود بشریت بیشتر نفی می شود و ازان نفی
 قرب بندہ بحدی سبحانہ و تعالی زیادہ می گردد۔ زیرا کہ گفته اند۔

قرب حق دوری است از بود خویش بے زیان خود نیابی سود خویش
 و بمقدار نفی اختیار بندہ را با حضرت الوہیت موافقت در تدبیر تقدیر او بیشتر می شود

و بمقام رضا و سعادت نزدیک ترقی گردد همواره بنده بواسطه ترک اختیارها
 و خواستهای گوناگون طبیعی و محو گردانیدن آن صفات و تعینات بشریت از خود
 در درجات قربت ترقی می نماید تا چون بدرجه اعلیٰ بے اختیار بے برسد و او را
 بحقیقت هیچ خواهی نماند. آنگاه از حصین بشریت بذروه عبودیت ترقی
 تواند بود شایسته آن تواند گشت که تفرقات جذبات الوهیت او را بمرتبه
 الْفَنَاءِ فِي اللَّهِ وَالْبَقَاءِ بِهِ برسانند که اول درجات ولایت خاصه است
 و منتهای سیر الی اللہ است و مبدای سیر فی اللہ است عجایب این طور را تنها
 نیست و سلوک که عبارت از سیر الی اللہ غالباً بحکم سنت الہی بشرط این جذب است
 که در سیر فی اللہ است نه آنکه هر که علی القطع طلب کند یا بد یا هر که سلوک کند به مقصود

رسد

در دین سینه او گشت جائے دروانه	نه هر صدق که فرو خورد قطره باران
هنوز نیست محقق که می شود یا نه	صدق بیاید و باران و بحر چندین سال
کثیر و اما الواصلون قلیل	خلیل و طیاع و فنائی الی الحمی
در هر صدقے درستی نه بود	خواصان را اگر چه نییے نه بود
دین دولت هر سیه کلیمه نه بود	در عمر به نادر آن چنان می آمد

و این سیر فی اللہ را مقام وصول خوانند و در سیر الی اللہ سیر عاشق است به
 معشوق و در سیر فی اللہ سیر معشوق است در عاشق. و این سعادت بعد از فنا

صفات بشریت و بے اختیاری حقیقی میرا گرد و چنانکہ در ہر دو عالم اور اسیع
 مرادے و خواستے نہ باشد جز او۔ و این بے اختیاری حقیقی بواسطہ بے اختیاری
 در تسلیم ولایت شیخ بود۔ تسلیم ارادت شیخ نزد بان تسلیم احکام قضا و قدر است
 چون اینجا از عہدہ تسلیم بیرون آید آنجا تسلیم تواند بود و چون از عہدہ تسلیم در
 تصرفات ولایت شیخ بیرون آید تنق عزت از پیش جمال حقیقت بکشايد و قاصد
 بہ مقصود و مرید بہ مراد رسد قال المجتہد رضا الا تَصَالُ بِالْحَقِّ بِقَدْرِ
 الْاِنْفِصَالِ عَنِ الْخَلْقِ۔

و منہا اثر توجہ بروحانیت اولی قرن رضی اللہ عنہ القطاع تمام
 و مجرد کلی از علایق ظاہری و باطنی بود و ہر گاہ کہ توجہ بروحانیت قدوۃ الاولیا
 خواجہ محمد علی حکیم ترمذی قدس اللہ روحہ نمودہ شدے اثر آن توجہ ظہور بے صفتی
 محض بودے۔ و ہر چند در ان توجہ میرا فتادی اسیع اثرے و گردے و صفی مطالعہ
 نخی افتاد۔ و چون وجود روحانیت در انوار حقیقت بے نہایت محو شود ہر چند
 آدمی از خود وجودے طلبد و آنچه نمرمایہ ادراک بہت از خویشین بگوید جز
 بے صفتی و بے نہایتی چیزے دیگر نہ بیند۔ این سخن را وقتے می فرمودند کہ از مبادی
 سلوک احوال خود حکایت می کردند۔ و توہمات خود بار و ارج طیبہ مشایخ کیا
 رضی اللہ عنہم و ظہور اثر ہر توجہ را در بیان آوردند۔ گفتہ اند اولیاء اللہ مختلف
 اند بعضے بے صفت اند و بے نشان و بعضے بہ صفت اند و بعضے از صفات

نشان مذکوره اند مثلاً گویند ایشان اہل معرفت اہل یا اہل معاملہ اند یا اہل
 محبت اند یا اہل توحید اند۔ و کمالِ حال و نہایت درجیات اولیا را در بے صفتی
 و بے نشانی گفته اند۔ بے صفتی اشارت بہ کشف ذاتی است کہ مقام بس بلند است
 و درجہ بس شریف است و عبارات و اشارات از کلمہ آن مرتبہ قاصر است و این
 سخنان نسبت بہ متوسطان است کہ ادراک بے صفتی می توانند کرد و نہ نسبت
 حال مبتدیان کہ از ادراک قاصر اند۔ فظم

برتر از علم است و بیرون از عیان
 زو نشان جز بے نشانی کس نیافت
 گر عیان بونی نہان آنگہ بود
 و رہم بونی چو بے چون است او
 صد ہزاران طور از جان برتر است
 بحر از ان ہمراہ نند با معرفت
 ذاتش اندر مستی خود بے نشان
 چارہ ہر جان فشانی کس نیافت
 در نہان بونی عیان آنگہ بود
 آن زمان از ہر دو بیرون است او
 ہر چہ خواہم گفت او زان برتر است
 کونہ در شرح آید و نئے در صفت

و کمال این مرتبہ بے صفتی حضرت سید المرسلین راست صلی اللہ علیہ وسلم
 و ہمہ انبیاء و اولیاء علیٰ حبیب سر ایتہم خورشہ چینان خرمین سعادت اویند
 و با ستمداد از باطن مقدس او در درجات این مرتبہ ترقی می نمایند۔ و مقام محمود
 کہ مخصوص بحضرت اوست صلی اللہ علیہ وسلم اشارت بکمال این مرتبہ است و از خواص
 مرتبہ بے صفتی آنست کہ صاحب این مرتبہ از اہل تکلیف بود و از صحبت قلب بہ صحبت

مقلب قلب پیوستہ باشند و جمیع صفات و اخلاق الہی متعلق و متصف گشته باشد۔
 و متصرف بود در احوال باطنی و بنا برین اورا ابو الوقت گویند و از صفتی بہ صفتی
 باختیار خود انتقال تواند نمودن و از بقایائے وجود بشریت بکلی صافی شده باشد
 و ازین معنی گفته اند۔

صوفی ابن الوقت باشد در مثال لیک صافی فارغ است از وقت حال

حالی موقوف غم در لے اوست بستر بر لے بہمان آراے اوست

و منها حدیث اِجْمَعُوا وُضُوءَکُمْ جَمَعَ اللّٰهُ سِتْمَلِکُمْ اِشَارَات

است بآنکہ وضو باطن را با وضو نظامہر جمع کنند تا استقامت باطن بجاصل آید۔

و استقامت باطن آنست کہ در جنب کلمہ توحید ہمہ تعلقات جسمانی و روحانی منفی گردد

و لغی آن ہمہ تعلقات استقامت احوال است و دلیل بر استقامت احوال استقامت

افعال است کہ امثال امر و نہی خداوند است و تعظیم فرمانہاے حضرت اوجیل ذکرہ

است و جز با استقامت افعال استقامت احوال معلوم نمی گردد و روندہ راہ

راہر آئینہ روش و کوشش می باید تا کار او بجایے رسد۔ روش یعنی رعایت

ادب با اہل اللہ و کوشش یعنی سعی نمودن در کارہاے حق سبحانہ و تعالیٰ و

عمل کردن با نیچہ اورا معلوم شدہ است۔ ہر چہ می گویم آن لوازم است بآن عمل

کنیم لِمَرْتَقُوا لَوْنَ مَا لَا تَفْعَلُونَ۔ کارے مشکل است فاذکروا وِجْہَ

اذکروکم ذکر حق سبحانہ و تعالیٰ یاد کردہ است بدان ہر آیتے کہ مذکور است۔

وہرچہ دیدہ شد و دانستہ شدہ ہمہ غیر است و حجاب است بحقیقت کلمہ لا آن را
 نفی باید کردن۔ و نفی خواطر کہ شرط اعظم سلوک است بے تصرف عدم در وجود سالک
 کہ آن تصرف عدم از نتیجہ جذبہ الہی است بجمال میسر نہ گردد و وقوف بر اسے
 آن است آنرا آن جذبہ مطالعہ کردہ شود و آن اثر در دل قرار گیرد و رعایت
 عدد در ذکر قلبی بر اسے جمع خواطر متفرقہ است و در ذکر قلبی چون عدد از نسبت ^{بکلی}
 بگذرد و اثر ظاہر نہ شود دلیل باشد بر بے حاصلی۔ آن عمل و اثر ذکر آن بود کہ در زمان
 نفی وجود بشریت منفی شود و در اثبات اثر سے از آثار تصرفات جذبات الوہیت
 مطالعہ افتد۔ آنکہ خداوند جل ذکرہ در کلام مجید می فرماید **وَاعِندَ كُمْ يَنْفَعُ**
وَاعِندَ اللّٰهِ بَاقٌ در معنی این آیت چنان باید دانستن کہ اعمال صالحہ و افعال
 حسنہ کہ از اہل ایمان در وجود می آید وقتی عند اللہ می گردد کہ در محل قبول حضرت
 او جل ذکرہ افتد۔ و علامت قبول عمل نفی شدن وجود بشریت است در آن عمل و
 ظاہر شدن اثر تصرفات جذبہ الہی است۔

بدان و فقک اللہ تعالیٰ در تہمتہ بعضیے ازین فوائد کہ اہل بصیرت رُوخ
 اللہ ارواحہم گفتہ اند مقصود از سر ہمہ عبادات ذکر خداوند است غرض صل و سعادت
 عظمیٰ کسے رفتند کہ ازین عالم انس و محبت حق سبحانہ و تعالیٰ بروے غالب بود
 و غلبہ انس و محبت او خرید و ام ذکر او غرض جل نہ بود۔ اصل مسلمانان کلمہ لا الہ الا
 اللہ است و وے عین ذکر است و ہمہ عبادات دیگر تاکید این ذکر است۔ و روح نماز

تازہ کردن ذکر حق است سبحانہ بردل بہ سبیل ہیبت و تعظیم۔ و مقصود از روزہ کسر
شہوات است تا چون دل از مزاحمت شہوات خلاص یابد صافی گردد و قرار گاہ ذکر
شود۔ و مقصود از حج ذکر خداوند خانہ است و شوق بہ لقائے دے و ترک دنیا و ترک
شہوات و معاصی برائے فراغت ذکر است۔ پس مقصود از امر دینی ذکر است و حقیقت
ذکر آن بود کہ از ہمہ گسستہ شود و از محبت حضرت الہی بہ پیچ چیز دیگر التفات نماید
و اورا پیچ معبودے نماید کہ طاعت او برد جز حق سبحانہ و تعالیٰ و ہوائے معبودی
نہ بود۔ و علامت حقیقت ذکر آن بود کہ در وقت امر دینی خداوند را غز و بل فراموش
نہ کند و امتثال فرمان بجا آورد و گرنہ نشان آن بود کہ ذکر او جز حدیث نفس بیش
نہ بودہ است۔ پس می باید کہ اساس موافقت بر ذکر بر توبہ تصوح باشد از جملہ
معاصی ظاہری و باطنی بہ نسبت خلق و نسبت حق سبحانہ تعالیٰ کہ ذکر با وجود مخالفت
مذکور را اثر حقیقی نہ بود۔ دیگر از تر اظا است کہ در طلب صادق بود و در طلب
داعیہ سلوک راہ اورا کمال حاصل باشد تا ہر چہ اورا سلوک مانع آمد و مشغول
گرداند از ان متوحش گردد و لغور شود و از وجود نیز گریزان شود تا از ہمہ رے تواند
گردانید و مشغول ذکر حق سبحانہ و تعالیٰ تواند گشت۔

سیر آمدہ ز نولیشن می باید بر خاستہ ز جهان دتن می باید

و شیخ عطار قدس اللہ سرہ العزیز می فرماید۔

یاد او منز ہمہ سرمایہ است ذکر او ادواح را پیرایہ است

تو زنگ نوشت نگذشتی دے یہ تہور نامہ گوئی ہے
 و فائدہ کلی از ذکر آنگاہ حاصل شود کہ از شیخ کامل صاحب تصرف لعین گرفتہ باشد
 تا از ان تخم ذکر حقیقی کہ در طالب مستعد و تعلقین و تصرف صاحب ولایت افتادہ
 باشد ثمرہ ولایت بہمال حاصل آید نورانیت کلمہ بقدر نورانیت و لیست
 و نورانیت دل بقدر ذوال ہواست و شیخ کامل ہوا را متبع نہ شود و دل اورا
 نورانیت تمام بود۔ و اول راہ آن بود کہ صاحب مذمومہ را از باطن خویش بقدر
 وسع دفع کنند تا چون زمین اول از خار و خاشاک طبیعت خالی گرد و مثالیست
 آن شود کہ تخم ذکر در ان پاشیدن گردد۔ لیک صفت ذمیرہ پیش مبتلانہ بود ہمد
 دفع آن نیز کند۔ اگرچہ اول در تصفیہ دل باید کوشیدن در مبداء نکلی بہ تبدیل اخلاق
 مشغول نہ باید شدن۔ زیرا کہ چون توجہ بشرط حاصل آید و بر مراقبہ ادامت شود
 تصفیہ دل دست دہد بامداد فیض حق سبحانہ و تعالیٰ چندانی بہ تبدیل اخلاق و
 تحصیل صفات دل میسر گردد کہ بمرہا بجا ہدیت دست نہ دہد و چون این معنی لغین
 فضل حق سبحانہ و تعالیٰ بہ حاصل آید بجا اعتدال و طریق ثواب باشد و ہرچہ اورا
 از رفتن راہ مشغول گرداند از پیش بردارد۔ زیرا کہ راہ نتوان رفتن الا بدلی قانع
 و چون این ہمہ گرچہ مثل او چون مثل کسے بود کہ ہمارت کرد اکنون اورا بہ امام حجت
 بود کہ بہ او اقتدا کند و آن سر راہ و کامل تصرف بہ سبب آنکہ راہ حق سبحانہ تعالیٰ
 پوشیدہ است و راہ ہائے شیطان براہ حق آمیختہ۔ راہ حق یکسبت راہ باطل ہزار

وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ - نظم

نیت ممکن در رہ عشق کے سپر
راہ بردن بے دلیل راہ پر

رو بگو یارِ خدائی را تو زود
چوں چنین کردی خدایار تو بود

گزرتہائی تو نو میدے شوی
زیرِ ظل یارِ خورشیدے شوی

وانکہ در خلوت نظر برد و خست
آنرا آن را ہم زیار آموختہ است

خلوت از اعیان باید نہ زیار
پوستین بہرے آمدنے بہار

یار آئینہ است جان را در خزن
در رخ آئینہ ای جان دم فرن

تا نہ پوشد رفته خود را از دست
دم فرو خوردن بباید ہر دست

در کلام مجید فرمودہ است - اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ -

گرنہ توانی از خود بریدن
در پہلوئے پہلوان ما باش

و ہم درین معنی گفت اند -

در پہلوئے راستین نشین تا بدل رسی
در پہلوئے چپش نیابی از ہر کہ پرسی

و چون سعادت صحبت اورا دریافت تصرف خود را فانی کند و در باطن او

ایچ تصرف نہ بود کار خود جملہ بہ او گذارد و ہداند کہ منفعت در خطائے مقعدا

بیش ازان است کہ در صواب او اگر چہ وجہ آن نہ دانند حضرت خواجہ ما

قدس الشد روحہ می فرمودند کہ یکے از فوائد مشورت باہل دل و مردم عزیزان

است اگر در آخر امر وجہ صواب در انکار ظاہر شود و بود تو در میان نہ باشد

و اگر خلاف صواب ظاهر شود هم وجود تو در میان نباشد. مشتاق طریقت قدس
 اللہ تعالیٰ ادا هم از جمله اذکار ذکر لا اله الا الله را اختیار کرده اند
 حدیث نبوی چنین وارد است که أَفْضَلُ الذِّكْرِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. و صورت
 این ذکر مرکب است از نفی و اثبات و حقیقت راه حضرت عزت باین کلمه توان برود
 محبت روندگان پیغمبر لسیان است و حقیقت حجاب استقاش صور کونیست در
 دل و در استقاش نفی حق و اثبات غیر است و حکم الْمُعَالِجَةُ بِالْأَصْدَادِ
 درین کلمه نفی ماسوائے حق سبحانه تعالی است. و خلاص از شرک حتی جز از مداد
 و ملازمت بر معنی این کلمه حاصل نیاید. پس ذکر باید که در طرف نفی جمیع محبت
 را بنظر فنا و ناخواستن مطالعه می کند و از معنی ذکر می اندیشد و نفی خواطر
 دیگر می کند و در طرف اثبات وجود قدیم حضرت عزت را جل ذکره بنظر بقا
 و مقصود و مطلوب و محبوب مشاهده می فرماید. در هر ذکر در اول و آخر
 حاضر می باشد و هر چیز که دل را بآن پیوندی بنید متنی آن پیوند باطل
 می کند و باثبات محبت حق را قائم مقام آن محبت می گرداند تا بسکند یک دل
 از جمله محیوبات و مالاوقات فارغ شود و هستی ذکر در لور ذکر مضمحل گردد.
 و علات و عوالت و وجود بشریت از او بریزد. و گفته اند باز داشتن نفس در وقت
 ذکر سبب ظهور آثار لطیف است و مفید شرح صمد و اطمینان دل است و یاری
 در شده است در نفی خواطر و عادت که آن به باز داشتن نفس سبب جدان جلا و

عظیمیست در ذکر و واسطه بسیارے از فوائد دیگر۔ و حضرت خواجہ ما قدس
 اللہ روحہ ذکر بازداشتن نفس را لازم می شمردند چنانکہ رعایت اعداد در
 لازم نمی شمرده اند۔ اما رعایت وقوف قلبی را مهم می داشتند و لازم می شمردند
 زیرا کہ قلامہ آنچه مقصود است از ذکر در وقوف قلبی است و واسطه مطالعہ جمیع
 کمونات و محدثات بنظر فنا و مشاہدہ وجود قدیم حق سبحانہ بنظر بقا۔ و ملازمت
 برین معنی صورت حقیقت توحید در دل ذکر قرار گیرد۔ و چشم بصیرت در کشادہ
 گردد تا اورا میان عقل و توحید پیچ تناقض نماید و درین مقام حقیقت ذکر صفت
 لازم دل گردد و بعد از ان بجای رسد کہ حقیقت ذکر با جوهر دل یکے گردد و پیچ
 اندیشہ فیر حق سبحانہ نماند و ذکر در ذکر و ذکر در مذکور خانی گردد۔ و چون بانگاہ
 دل از زحمت اقیار خانی گردد بہ حکم لا یُسْعِبُنِي اَرْضِي وَلَا سَمَانِي وَ لٰكِنْ
 يُسْعِبُنِي قَلْبِي عَبْدِي الْمَوْءِنِ الْحَدِيثِ۔ جہاں سلطان الا اللہ تعالی نماید
 بر حکم دعوتہ اذ کُرُّكُمْ يَخْرُجُ مِنْكُمْ بِسُوءِ صَوْتٍ وَ خَاصِيَةٍ كُلُّ سُنْبِي
 حَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ اَتَخَارُكَ اَرَدُو ذَكَرَ رَمَحٌ بِاَذْكَرٍ وَ جَوَادٌ وَ بَخْرٌ نَامِنَا
 اَوْ كَيْفَ كُمْ مُسْتَقْرَقٌ وَ مُسْتَمَلِكٌ كَرَدَدٌ۔

ذکر کن ذکر تا ترا جان بہت

چون تو فارغ شوی ز ذکر بذر

یا در کرد و باز گشت و نگہداشتن و یادداشتن مقصود از ذکر لسانی و قلبی

یا کی دل ز ذکر نردان بہت

ذکر خجہ کہ گفتہ اند آن بہت

وگمداخت که مراقبه خواطر است یادداشت است که مشاهده دفائی شدن و
 ذکر خفیه است علی الحقیقت و ذکر لسانی و ذکر قلبی بمنزله تعلیم الف و با است تا مگر
 خواندنی اورا حاصل آید و اگر معلم حاذق بود و در طالب صادق قابلیت استعداد
 آن یابد شاید که در قدم اول اورا خواننده گرداند و بمرتبہ یادداشت است بے زحمت
 تعلم الف و با برساند۔ اما اغلب طالبان آنا نمند که ایشان را بے یادداشت
 دلالت کردن پیش از ذکر لسانی و قلبی بمنزله آست که یکے پر و بال نتواند و اورا
 تکلیف می کنند و می گویند بر پر و و پر بام بر آے۔ قطعہ

ما به پر می پریم سوے فلک	زانکہ عرش است اصل جوہر ما
ساکنان فلک بخو کنند	از صفات تویش و منصب بر ما
گل ما بسجده است و فکر ما	دلبرے ما شدست و دلبر ما
ما همیشه میان گل شکریم	زبان دل ما قومی است ز بر ما
زهره دارد و آوازش طبعی	که بگردد بگردد شکر ما
زهره پائے بولا بر زرد ریح	از دم عشق روح پرور ما

و گفته اند حقیقۃ المدکر عبارتہ عن تخیلیۃ بذاقہ سبحانہ
 من حیث اسم التکلم و اظہار الصفاتہ الجمالیۃ و وصفا
 یغویۃ الجمالیۃ و الخلائیۃ و ذکر بے شرک حق تعالی دست و ہد
 و سر کلمہ شہد علی اللہ لا اله الا هو اعجاز الہی

نماز خود بپوشود نه از من و تو لَمِنَ الْمَلِكِ وَاحِدُ الْقَهَّارِ
 روح در نهایت فطرت اگر چه حق سبحانه را به بیگانگی دانست اما بیگانگی
 نه شناخت. زیرا که شناخت از نبود خیزد و نمود از وجود درست نه باشد
 که نمود ضد وجود است. چون وجود روح پدید آید معین وجود او دو گانگی اثبات
 گردد و شرع این اطناب دارد. و مقصود آنست که اشارت شود چیزی از
 معنی آنچه حضرت خواجہ ما قدس اللہ روحہ فرموده اند در معنی اذکوکم و ذکر
 حق سبحانه بنده را توفیق یاد کرده است بر آن مراد است که ذکر است یعنی ذکر زبان
 و ذکر دل و ذکر روح و ذکر پیر و ذکر خفی. دل واسطه دد عالم جسمانی و روحانی
 است و روح را واسطه دد عالم دل و غیر است. و مرتبه سرتز دطالقه اهل اللہ
 برتر از مرتبه روح و قلب است. و نیز دطالقه برتر از مرتبه قلب و ذرات از مرتبه
 روح است. و بحقیقت سرین روح و دل است در نهایت مقام هر یک چنان در
 مقام خود متعالی گردند و بوصف غیریت متصف باشند و آن صفت غیریت سر باشد
 به نسبت کسی که به آن نهایت دل و روح که ذکر کرده شد نه رسیده باشد.
 و خفی روح است خاص حضرت که خاصان حضرت را دهنند که **وَ اَیَّدْهُمْ**
بِرُوحِ هِنِّهٖ تا واسطه گردد میان عالم صفات خداوندی و میان سر تا
 بواسطه آن راه یابند به عالم صفات الوهیت. ع
 که رستم و اکشید هم رخش رستم

لَا يَحْمِلُ عَطَا يَا الْمَلِكِ إِلَّا مَطَا يَا الْمَلِكِ - و ذکر در مرتبه رخصی
 تا بحقیقت ذکر خفیه و بر آن چنانچه خلفای خالوادہ حضرت خواجہ بزرگ خواجہ
 عبدالحق مجددانی قدس اللہ تعالیٰ روحہ بہ آن اشارت فرمودند کیست
 زیرا کہ تا وجود روحانیت باقی است و بمرتبه فنا نہ رسیده است آن ذکر بحقیقت
 خفیه نیست بجز کبریا کہ لَا يُطْلَعُ عَلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكْتُبُهُ وَلَا نَفْسٌ
 فَتَعْتَبُ بِهِ اِشَارَاتٍ بِهِ آن است - و چون بحقیقت فنا برسد اینجا بود کہ باطن
 او از تلقی بالیسند و جز اثبات نتواند بود و ذکر ادا اللہ اللہ شود - اینجا بحقیقت کلمہ
 و بر او برسد - و حضرت خواجہ ما قدس اللہ تعالیٰ روحہ در بیان این معنی بسیار
 فرمودند کہ حقیقت الکر الخروج عن میدان الغفلة الی انصار المشاہدہ -
 و مشاہدہ در تجلی ذات بود و مکاشفہ در تجلی صفات و محاصرہ در تجلی افعال و مقصود
 از ذکر لسانی توجہ کلیت بحسب قول روحانی و جسمانی تالیفی خواہر شود - باین توجہ کلی
 از ملازمت و مداومت باین ذکر بدل برسد و از زبان بدل باز منتقل شود - و در
 دوام ذکر قلبی نوسے از انوار الہی متجلی گردد و باطن بندہ را مستعد تجلیات صفاتی
 و اسمائی و قابل تجلیات ذاتی گرداند و اللہ الموفق و کمال درجات و مراتب
 ذکر آن است کہ مذکور بدل مستولی شود مذکور ماند و بس - و ہنگی دل او دوست گردد
 فرست میان آنکہ ہنگی دل ذکر دوست گیرد - و آنکہ ہنگی دل دوست گیرد نتیجہ
 محبت مفرد بود کہ آزار عشق خوانند - عاشق گر مرد ہنگی او را معشوق داد و با شد

که از غایت مشغولی بمشوق نام معشوق را نیز فراموش کند و چون چنین مستغرق گردد
 که وجود خود را هر چه هست بخردند تا در تعالی فراموش کند بحقیقت این معنی برسد
 که **وَإِذْ كُذِّبَتْ إِذًا النَّسِيتَ غَيْرُهُ وَتَسْبِيتَ لَفْسَاكَ لِأَنَّ تَحْقِيقَ**
الْمَذْكُورِ وَشُهُودِهِ يُوجِبُ كَفَى الْغَيْرِ وَأَثْبَاتِكَ يُثْبِتُ الْغَيْرِ
وَأَثْبَاتِكَ يُثْبِتُ الْغَيْرِ . و چون بحقیقت این معنی برسد که خود را و
 هر چه هست بزحمتی توکل فراموش کند و این حالت را فنا و نیستی گویند و نهایت
 سیر الی الله بود . و اکنون بادل راه لقاوت و عالم توحید و وحدانیت و
 بمبدأ درجات ولایت خاصه رسیده باشد . و ازین جا گفته اند . قطعه
 بهیبت معراج فلک این نیستی عاشقان را مذموب دین نیستی
 بحکس راتانه گردد او فنا نیستی ره در بارگاه کبیریا
 و اینها بود که صورت ملکوت بر روی روشن گردد و ارواح انبیاء و اولیاء و بندگان
 طلائک علیهم الصلوة والسلام بصورتها نمیگویند و نیکو نمودن گیرند و آنچه خواص حضرت
 الوهیت است پیدا آمدن گیرد و احوال عظیمه پیدا آید و از مشاهده صورت
 بدعاهات ترقی کند که عبارت از ان نتوان کرد و هر کس را چیزی دیگر پیش آید
 و درین گفتن و درین گفتن فائده نیست که این راه رفتن است نه راه گفتن . اما
 مقصود اهل الله از شرح این نوع سخنان ترغیب طالبان است و در وجود
 روحانی نیز وانی گردد تا از رویت جلال و کشف عظمت الوهیت بر دل و

و غلبات این حال دینی و عقل فراموش گردد. و احوال و مقامات در نظر مهمت او
 حقیر نماید و خاشع گردد و در عین این فدائیرت و بے نشانی بود **فِيْ مَخْضِيْهِ فِي**
كِسْوَةِ الْاَوْثَانِ

کس را نه دهد ز تو نشانی
 این است نشان بے نشانی

و اگر کسی در ذکر باین درجه نرسد و این احوال و مکاشفات سستی را
 نه بود لیکن ذکر بروی مستولی گردد و در دل متکبر شود و معنی کبر تو حیدان معنی
 که در آن حرف نه بود و عربی و فارسی نه باشد بر دل غالب آید و دل بکبر و
 معنی او قرار گیرد چنانکه دل را تکلف بجای دیگر یابد بر دو این نیز اعظم
 بود که چون دل بنور ذکر آراسته گشت کمال سعادت را مهیا باشد. هر چه
 درین جهان پیدا نیاید در آن جهان پیدا آید. و چون زمین دل از حصار
 و ساوی دنیا خالی کرد و تخم ذکر در ولعیت نهاد اکنون هیچ نماند که با اختیار
 تعلق دارد و اختیار تا اینجا بود. پس ازان منتظر می باشد تا چه پیدا آید و غالب
 آن بود که این تخم ضایع نماند که **مَنْ كَانَ يُرِيدُ حُرَّتَ الْاٰخِرَةِ فِزِدْ لَهُ**
فِي حُرَّتِهِ و ذکر بردوام کلید عجایب ملکوت است و قرب حضرت البیت است
 و ذکر بردوام نه آست که بزبان یا بدل بود بلکه آست که همیشه ملازم و مراد
 دل باشد و دل را بعد از آنکه صافی گردانیده باشد از عداوت خلق و ذکر
 ایشان و از ذکر ارضی و مستقیل و از مشغله محسوسات و از غضب و اخلاق بد

دشواری دنیا و طلب آن با حق تعالی داد و هیچ غافل نباشد که حقیقت
 ذکر نزد بعضی غفلت است که گفتن دل هم حدیث نفس بود و غلات و پوست
 حقیقت ذکر باشد و دوام مراقبه دولت بزرگی است. و علامت صحت مراقبه
 موافقت احکام الهی است و نیک دشوار بود همیشه دل خویش را بر یک صفت
 و بیک حالت داشتن و مداومت مراقبه طریق است موصل بچنانی. و دوام
 مراقبه بے مقدمه قطع علائق و عوائق و صبر بر مخالفت نفس و احترام از صحبت
 اعیان میسر نه گردد. و شیخ بزرگوار شیخ شهاب الحق والدین السهروردی قدس اللہ
 سرہ العزیز فرموده اند که مبتدی بر فراغ نفس و سنن اقتصار نماید و اوقات دیگر
 بزرگ بسر برد. و متوسط را مداومت بر تلاوت قرآن بعد از اولی فراغ
 و سنن ادلی است و همان خاصیت که اہل بدایت را از ملازمت ذکر روئے
 نگاه آرد از تلاوت حاصل گردد باز و آید و دیگر چون تجلیات صفات مختلف
 بواسطه تلاوت آیات مخلوق المعانی و دقائق فہوم و حقائق علوم و غیبی را
 کہ بعد ذکر صفت ذاتی او گشته است فاضلتر و ددے و کامل تر علی نماز است
 کہ عبادت تامہ جامعہ است. و حضرت خواجہ امام محمد بن علی حکیم ترمذی قدس
 اللہ تعالیٰ روحہما از سفیان ثوری رضی اللہ عنہ نقل کرده اند ہا سناد خود
 کہ فرمودہ سمعنا ان تلاوة القرآن افضل من البکاء و آنگاہ
 در تقویت این سخن فرمودہ و چه نیک خواصی کرده است گویند این سخن بے

آنکہ بکلام حق سبحانہ، ذکر حق کردن فاضل تر از ان باشد کہ بکلام خود فسانت
 الْقُرْآنَ لَمْ يَخْلُقْ مِنْذُ نُزُولِ رَإِی الْعِبَادِ وَلَا یَخْلُقُ وَلَا یُتَدَلِّسُ
 فَهُوَ عَلَى حَرَاوَاتِهِ وَطِیْبِمْ وَطَهَارَاتِهِ وَكَهْ كِسْوَةٌ رَإِی لُؤِی
 عَظِیْمٍ لَا یُقُ بِجَنَابِ الْمُنْكَرِیْمِ وَهُوَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ وَذِکْرُ الَّذِی
 یَذْکُرُهُ الْعَبْدُ مُبْتَدِءًا مِنْ تَلْقَاءِ قَلْبِهِ مِنْ عَمَلِهِ بِرَبِّهِ
 لَا کِسْوَةٌ۔ اگر کسی معنی قرآن نہ داند باید کہ دل حاضر دارد در خواندن و
 نگدارد تا حدیث النفس اورا بہر جانب برد۔ و دل را بنور تعظیم و توقیر آراستہ
 دارد۔ و در دل و سے حاضر بود عظمت قرآن کہ سخن خدا ایست عزوجل و صفت
 و سے بہت و قدیم بہت۔ اگر حقیقت معانی این حروف آشکارا شود بہت
 آسمان و بہت زمین را طاقت تھلی آن نہا شد۔ و امام احمد حنبل رحمۃ اللہ علیہ
 می گوید خداوند عزوجل را بخواب دیدم گفتم یا رب تقرب بہ تو بہ چه چیز فاضلتر
 گفت بکلام من قرآن۔ گفتم اگر معنی تم کنند و اگر نہ گفت اگر فهم کنند و اگر نہ۔
 یکے از کبرامی گوید قدس اللہ اودا ہم کہے کہ دارد خود و نداند کہ چه می خورد
 اثر کند قرآن نیز اثر کند۔ و ہر حرفی از قرآن بمنزلہ کوہیست کہ بر و بود بشریت
 واقع می شود اورا فنا می کند و آثار اودا دفع می کند۔ و چون لغو قرآن
 بتور دل مومن بہم شود نورانیت زیادہ شود و بود بشریت بیشتر متلاطمی گردد
 و خواجہ امام محمد بن علی حکیم ترمذی قدس اللہ روہما فرمودہ اند کہ عملہ وظیفہ

تلاوة قرآن در شب فاتحه و قل یا ایها الکافرین و قل هو اللہ احد و قل اعوذ
 برب الفلق و قل اعوذ برب الناس و فاتحه سوره حشر و فاتحه سوره بقره است
 و جمله وظیفه سوره کسین است - و حضرت عزیزان خواجہ علی رامیتنی قدس اللہ
 روحہ فرموده اند کہ ہر گاہ سہ دل جمع آید کار بستہ مومن بر آید دل قرآن
 و دل بندہ مومن و دل شب - و حضرت امام ربانی خواجہ یوسف بن ایوب
 ہمدانی قدس اللہ روحہما کہ سلسلہ مشائخ خواجہ ما قدس اللہ تعالیٰ ارواحہم
 بالیشان می پیوند و چنین فرموده اند کہ طالب را باید کہ شب در روز را مستغرق
 کلمہ لا الہ الا اللہ گرداند و خواب و بیداری بر گفتگو وے نفقہ کند و دست
 از نوافل نمازها و ذکرها و تسبیحا پندارد و اقتصار برین کلمہ کند جائے کہ علم لدنی
 و حکمت الهی بود خدمت نفل زحمت بود ہر روز و شبے بلکہ ہر ساعت و لحظہ
 پندارد کہ در لا الہ الا اللہ تو مسلمان است از ہر چہ جز لا الہ الا اللہ
 است الا نماز فرض و سنت تبرکند بکلی از چہان لا الہ الا اللہ را لا بد و ناچار
 داند و مابقی را بلا و محنت شناسدستی گرداند از اندیشہ کلی کائنات و تعلق گیرد
 بذكر لا الہ الا اللہ در ہمہ حالات و ساعات و در قطع علائق مخلوقات بیج
 آتے از افعال و اذکار ظاہری و باطنی کامل تر و شافی تر از قول لا الہ الا اللہ
 نیست - شیخ شہید مجدد الدین بغدادی قدس اللہ تعالیٰ روحہ گفته اند - اتفق
 المشائخ قدس اللہ تعالیٰ ارواحہم علی ان المرید ما لم یسئلک

لَمْ يَرِ لآلِهَ إِلَّا اللَّهُ - مَدَّةٌ قَرِيبَةٌ أَرْبَعِينَ سَنَةً لَا يَصِلُ إِلَى حَقِيقَةِ
 آلِ اللَّهِ - حضرت خواجہ امام محمد بن علی حکیم ترمذی قدس اللہ تعالیٰ روحہ فرمودہ
 اند کہ کسی کہ دوام دولت ایمان طلبید باید کہ در ہر کار سے و در ہر حالے عادت
 وے گفتن لآلِہَ إِلَّا اللَّهُ بود و ظلمت شرک خفی را باین کلمہ ہموارہ دور می کند
 از خود و ظہور نور ایمان را بر دل خود تازہ می دارد - چنانکہ رسول صلی اللہ علیہ
 وسلم فرمودہ اند جَدُّوْا إِيْمَانَكُمْ بِلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَدِيثُ .

وَمِنْهَا أَهْلُ تَلْوِينِ رَا حُرْتَبَةُ نَدَامَسْت تَا الْإِشْتَانِ رَا بِي اخْتِيَارِ
 الْإِشْتَانِ بِحُفْرَتِ سُلْطَنَتِ نَدَارَنْدِ بَا زَنْبَا بِنْدِ وَا اِہْلِ تَمِکِیْنِ رَا حُرْتَبَةُ وَ زَارْتِ کَحْرَتِ
 سُلْطَنَتِ الْإِشْتَانِ رَا نَائِبِ مَنَابِ خَوْلَشْتِیْنِ مَآخِرَتِ اِہْتِ وَا تَصْرُفِ مَلِکِ اخْتِيَارِ
 وَا دَا وَا مَطْلَقِ الْعِنَانِ گِرْدَانِیْدَہِ یَسِ اِہْلِ تَمِکِیْنِ حَالِ الْإِشْتَانِ اِز زَوَالِ اِیْمَنِ بُوْدِ
 وَا ہر گاہ کہ خواہند با اختیار از صفتے بصفتے و از حالتے بچلتے منتقل گردند اہل
 تَمِکِیْنِ رَا نِیرِ تَلْوِیْنَاتِ اِحوَالِ اِہْتِ اَمَا فَرْقِ اِہْتِ الْإِشْتَانِ بَرَا اِحوَالِ بَا طِنِیْ خَوْلَشِ
 فَالِبِ اِنْدِ وَا تَصْرُفِ مِی تُوَانَنْدِ شُدْ وَا تَمِکِیْنِ طَالِقُ اِز اِہْلِ اللہِ گُفْتِ اِنْدِ کہ اِز وَعْدِ
 تَخْفِیْفِ اِہْتِ اِیْنِ بَحْنِ اِز الْإِشْتَانِ دَر وَقْتِ مَطَالِقِ الطَّائِبِ رِ بُوْبِیْتِ بُوْدَہِ بَا شُدْ
 وَا دَر زَمَانِ غَلِبِہِ وَا تَصْرُفِ اَنْ حَالِ بَر الْإِشْتَانِ - اَمَا طَالِقُ اِز اِہْلِ اللہِ کہ بَر اِحوَالِ
 بَا طِنِیْ خَوْلَشِ مَتَصْرُفِ بَا شُدْ اَنْ اِحوَالِ رَا بَہِ مِزَانِ مِشْرَعِ سَمِجَنْدِ اِگِر مَوَافِقِ قَالُوْنِ
 شَرْعِیْتِ بُوْدِ بَر اَنْ اِعْتِمَادِ نَمَیْنِدِ وَا لَطُوْر اَرَنْدِ وَا گِر نَہِ بَر اَنْ اِعْتِمَادِ نَکَنْتَنْدِ

یکے از کبریا قدس الشدادر و احمی گوید لَّا اَقْبِلُ مِنْ قَلْبِي اِلَّا بِشَاهِدَيْنِ
 عَدْلَيْنِ الْكِمَابِ وَالسُّنَّةِ. و آن شام که عبد اللہ مجتهدی با پیوست
 در آن روز و سال بعد از واقعه که خوابه محمد علی حکیم ترمذی قدس اللہ
 تعالی روحه در ترمذ با و نموده بود و به او در آن واقعه فرموده که خود را تسوی
 مده این زمان وقت ظهور انچه می طلبی نیست. این معنی در بخارا بعد از دوازده
 سال ترا خواهد به ظهور آمدن و به صحبت آنکس خواهی رسیدن. و قعه واقعه
 خود را به تمام بگذارند و اظهار طلب کردند. در آن واقعه دیده شد که مرا
 برانند و بکنج خانه رسانیدند در کچه در آن کنج خانه پدید آمد و بر آن در کچه
 زنجیر و قفل. کلید آن قفل بیاوردند و بمن تسلیم کردند مرا میل آن شد
 که قفل را بکشایم اندکے بکشادم شعله بزرگ بر آن آمد. با نوشین گفتم
 که اگر این در را عالیہ تمام بکشایم کس را قوت این شعلهها نتواند بود. کلید
 با منست هر وقت که اختیار باشد بمقدار مصلحت می توان کشتود. در صفت
 اهل تکمین گفته اند از رقی لغزب احوال آزاد شده اند و حجاب از پیش
 بصیرت ایشان بکلی بر خاسته است. هیچ صیبه از اسباب لغز و صنوف کمال
 ایشان راه نه یابد و هیچ چیز از ملکات شر ایشان را از مشاهده محبوب اشتغال
 به آن مشغول نه تواند کرد. احتلاط با خلق و مشاهده احوال ایشان در ایشان
 اثر نه کند و صفت ایشان را لغز نه تواند کرد چنانکه اهل تکمین را به ندما و در

تشبیه فرموده اند ولی عزالت و دلی عشرت هم بوزیر و ندیم تشبیه کرده اند.
ولی عزالت اشرف است به نسبت حال و دلی عشرت افضل است بحسب کمال
و همچنین ملک مقرب اشرف است از انسان ناقص و انسان کامل افضل و
اکمل است از او. و آنکه در صحیح وارد است در حدیث قدسی در آن
ذَكَرْتُ فِي مَلَأَ وَ كَرْتُهُ فِي مَلَأَ خَيْرٌ مِنْهُمْ. و همچنین آنچه وارد است
در حدیث قدسی دیگر در وصیت ولی عزالت است بآنکه مِنْ أَغْبَطَ أَوْلِيَاءِي
عِنْدِي مُؤْمِنٌ خَفِيفُ الْحَاذِ وَ آنچه در آن حدیث دیگر وارد است که
رسول صلی الله علیه و سلم فرمود إِنَّ اللَّهَ لَتَعَالَى عِبَادَ الْيَسُورِ بِأَنْبِيَاءِهِ
وَلَا مَشْهَدَ لَهُمْ لِقُرْبِهِمْ وَ مَا كَانُوا مِنْ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَقَدْ
تَمَنَّى إِثْنَا عَشَرَ نَبِيًّا أَنْ يَكُونُوا مِنْهُمْ. و آنچه وارد است
در احادیث دیگر که مثل این احادیث است موهم تفضیل خواص ملک بر
خواص بشر است و موهم تفضیل ولی بر نبی است و دفع آن دو هم و تحقیق جواب
از آن شبهه بنا بر این معنی است که فرق است میان ثروت حال و میان تفضیلت
و کمال.

و مَشْهَدًا طَرِيقَهُ اَهْلُ التَّوْبَةِ اَلْوَارِعُ هِيَ لِبَعْضِ بَرِيحَتِ عَمَلِ كَرْدَن
الْبِقَانِ رَا مَقْصُودَ اَز رَحْمَتِ بَعْضِ خَلْقِ بُوْدَنَه دَوْد خُود. و لِبَعْضِ عَمَلِ لُزْمَتِ
كُرْدَنَه مَقْصُودِ الْبِقَانِ نِيْر نَفْعِ خَلْقِ بُوْدَنَه دَوْد خُود. اَمَّا نَفْعِ خَلْقِ دَر مَسَل

بعضیت بیشتر است و ظهور در آن تمام تر و از خطر دورتر همه در کار اند هر آدمی
 مثال درخت است. درخت بی نتیجه نبود یا میوه دهد اگر چه میوه تلخ طعم بسیار
 یاد رسایه او بیاسایند یا از حسن و طروت او بنظر اعتبار بهره گیرند نظم
 هر کس بدرت در آرزوی درگند اندنگ لپ و سنجوی درگند
 که چه کس را هیچ کار و بار نیست جمله بیکار اند کس بیکار نیست

کمال و بود اهل اللہ در اے عقیده خلق است و زیادہ ازان است در عقیده
 خلق جز بار خاطر چیزے دیگر نسبت مقصود ازان عقیده و اطهار کمال اللہ نسبت
 وجود خلق است باریستی برائے منفعت دیگران می باید کشید و در باطن آن هستی
 را از خود نفی می باید کرد نسبت تربیت و منفعت و بود ایشان در اطهار کمال
 تصور و نقصان است در باطن ایشان ازین معنی در دعا آمده است اللہم
 لَا تَعْدُ ثَلَاثًا عِزًّا ظَاهِرًا إِلَّا أَحَدًا مَثَلِي خَلَّةً بَارِئَةً بِقَدْرِ
 وَلَا تَرُ مَعْنَى عِنْدَ النَّاسِ كَرَجَةً إِلَّا حَطَّ طَبْعِي عِنْدَ كَفْسِي
 مَثَلُهَا. داعیه طلب که در یکے پدید می آید و صحبت اهل اللہ را طالب
 می شود محض فضل الهی است در حق آنکس زیرا که ع

مشور غمش بهر دل و جان نه دهند

باید که قدر آب نعمت بزرگ را بشناسند و اگر همه آب بود که زبانی
 گوشت دل را به سخن اهل اللہ دارد و آوینق آن یابد و آن داعیه تربیت دهد

و تقویت کند و نظر اهل اللہ بران داعیہ طلب کہ بے اختیار ایشان در
 یکے پدید آید و ظهور کند بشیر است چه اگر با اختیار ایشان در یکے آن داعیہ
 طلب ظهور کند آن اختیار از ایشان محل خطر بود و نفی آن اختیار در باطن بر
 ایشان لازم می گردد و تا بے اختیار ایشان از غیب چه پدید آید و مبتدیان
 و اهل طلب را بنزدیک خداوند سبحان و تعالی و نزدیک اهل اللہ تعظیم و
 نفاذ و تسلیم و راسه نیست که یاد آورد، اذ آیت لی طالباً فکن
 کہ عَادِمًا. ظهور داعیہ طلب در تہ بزرگ است. زیرا کہ تا حق سبحانہ
 و تعالی بصفت ارادت بر روح بنده تجلی نہ کند عکس از محبت الہی در دل
 بنده پدید نیاید و طالب حق سبحانہ و تعالی و طالب صحبت دوستان و
 نہ گردد

بویندہ ازان نہ کہ جو بیان تو نیست در جو یایے بدان ترا جو بیان است
 و تربیت و تقویت این صفت دران بود کہ تسلیم تصرفات و ولایت شیخ
 کامل بکمال گردد و تا بجنایت خداوند غرور و جہل مقصود زود کجبول پیوندد و اگر
 نہ خطر آن دارد کہ آن صفت طلب در دے بقا نیابد.

و عنہا طریقہ اہل باطن کم دیدن و کم زدن و نشستی و اعتماد بہت
 و دید تصور اعمال و مشاہدہ اشقان احوال و وجود بشریت بہ مسیح خیر چنان
 نشستی نہ گردد کہ پدید تصور یکے از حکمتہاے کہ بنا بران زودت بر انبیا گذرانند

این بود - و حقیقت استغفار آنست که استغفار از وجود بشریت بود که اصل
همه گناهان است - بعد از آنکه وجود بشریت با شناسد و الم بعلم آن را
در خود دریابد دوران از دور ماندگی از هر تضرع در حضرت صمدیت بل ذکره
بنالد تا حقیقت استغفار بود - فظلم

خلق ترسد از تو من ترسم ز خود
دولت در دست ما نسیم ده
دگذا میدن قصور را بل اللہ ہم حکمت نئی وجود بشریت ایشان
است و اقران من موسیٰ بر خضر علیہ السلام که بحجت غیرت شریعت بود - یکی از
حکمتها که در آن نئی وجود موسیٰ بود علیہ الصلوٰۃ والسلام - مرشد علی بالحقیقه
بل ذکره هر یک از دوستان خود را نسبت بحال او تربیت می فرماید - و
چون اولیای امت را از نسبت از نسبت ولایت سید المرسلین صلی اللہ
علیہ وسلم بهره الیست - هر آئینه از نسبت ولایت پیغمبران دیگر علیهم السلام
نیز بهره بود اولیای امت را بهره از علم لدنی به نسبت مشرف خضر است
علیہ الصلوٰۃ والسلام و به نسبت استعداد از روحانیت او اگر چه اولیای
رحمت اللہ علیهم بواسطه صورت جسمانیت وقتے باشند که مائل باشند
از ان استعداد اولیای امت را اقتباس الزوار از مشکوٰۃ روحانیت
بعضی از انبیاء علیهم السلام می باشند و استعداد باطن از روح آن نبی

متافی تبعیت حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم نیست زیرا کہ ہمہ انبیاء علیہم
السلام کہ بودہ اند مقتدیان الوار حقیقت از مشکوٰۃ نبوت حضرت رسالت اند
صلی اللہ علیہ وسلم و مستمدان از باطن مقدس او صلی اللہ علیہ وسلم ارواح ہمہ
در تحت احاطت روحانیت او داخل است و علم لدنی علمی بود کہ اہل قرب را
بتعلیم الہی و تفہیم ربانی بے واسطہ معلوم و مفہوم گردد و آن علم را بمعرفت ذات
وصفات حضرت عزت جل ذکرہ تعلق باشد و آن علم را عالم غیب در دل
الیشان در اندازد و قُلْ اِنَّ رُبِّيْ يَقْدِرُ بِالْحَقِّ عَلٰمُ الْغُيُوْبِ
و آن علم لشہادت و وحد و ذوق بودنہ بدالات عقل و نقل و در وقتے باشد
کہ لوز حقیقت ظہور کند و مباشرت دل گردد بے حجاب صفات بشریت و لویج دل
از نقوش علوم روحانی و عقلی و سمعی بکلی صاف شدہ باشد و منبہ از وجود
بشریت بدرآمدہ از لدن توحش بہ لدن حق سبحانہ رسیدہ و از ان حضرت
در معرفت ذات و صفات او جل ذکرہ ادراک معانی و قہم کلمات توالتیہ بنظم
چون ملائک گوے لا علم لنا تا بگیر دست تو علمت
گردین مکتب ندانی تو ہجا ہچو احمد پری از نور ہجا
دانستے باید کہ اصلش ز ان ہست زانکہ ہر فرع باصلش رہبر ہست
ہر پے بر عن دریا کے برد تالان علم لدنی می پرد
و منها نسبت باطنی درین طریقہ چنان اقتادہ است کہ جمعیت

در ملا و صورت تفرقه بیشتر از آن بود که در خلوت و صورت جمعیت بر مثال
جوهریت که هر چند پوشیده تر بود جوهریت او صافی تر گردد و درین معنی
گفته اند

از در دل سو آشناء و از برون بیگانه و ش
این چنین زیباروش کم می بود اند جهان
حقیقت نیت که بحقیقت محنت اختیار نیست - درین طریق درین صورت
افتاده است - روح صورت هر عملی نیت است - و اگر نیت نه بود چشم داشت
نتیجه نه بود هیچ عملی نتیجه نه دهد اگر چه در کسب اخلاص خود را از نظر به نتیجه
نگاه می باید داشت - اینک فرموده اند عمل بے چشم داشت نتیجه ندهد
معنی آن حدیث است که وارد شده است عَنْ لَعْضِ الصَّحَابَةِ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَوَى الْأَيْمَانُ مَرْفُوعًا لَا أَجْرَ لِمَنْ لَا حِسَبَةَ
لَهُ حَسِبَتْ وَرَحْتَابِ حَشِمٍ دَانَتْ ثَوَابِ وَنَتِجَةً يَأْتِيهَا - و این نتیجه عمل صالح
هم درد نیا بود و هم در عقوبت و ازین جا فرموده است ابوسلیمان دارانی قدس اللہ
روحہ مَعْلُ عَمَلٍ كَيْسَ لَهُ ثَوَابٌ فِي الدُّنْيَا لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ فِي
الْآخِرَةِ

و عِنْدَهَا مَعْلُومٌ نَيْسَتْ كَمَا فِي صِفَتِ دَارِنْدِ خَمِّ بَرَكْدَامِ صِفَتِ خَوَابِ
بود و گاه است اینی و گاه است اضطراب کار نیست بے تدبیر و حیرت نیست ضروری
هر کس از کسب صفت بکمال رسیده اند اما عاقبت کار همه خیر بود - تن

همی باید دادن و تسلیم تصرفات غیب بودن و بود خود را بکلی بکفرت و حب
الوجود جل ذکره تفویض نمودن که ابتدا در وسط معلوم است اما انتها معلوم
نیست که ختم کار بر چه صفت است و بر چه حالت است همه برین بوده اند.

شیخ عطار قدس روحه ی فرماید نظم

پیش دانایان که ره بین آمدند
جان خود را مین حیرت ساختند
در تک این بحر بے پایان بے
تو چنان دانی که این آسان بود
واله و حیران شدم یکبارگی
چند گویم جز خموشی راه نیست

گاه بے گاه از پے کین آمدند
همره جان مجر و حیرت ساختند
غرق گشتند و نجر نه از کس
بلکه کمتر چیز ترک جان بود
می ندا کنم چاره جز بے چارگی
زانکه کس را زهره یک آه نیست

اولیای خدای عزوجل خود را بکلی تسلیم تصرفات الهی گردانیده
و دامن همت را از التفات به وجودی که طالب خط جسمانی یا روحانی
بود پاک افشاندند. بنا برین خزن و خوف را که سبب ظهور این در صفت
طلب خط روحانی یا جسمانی است. زیرا که خزن بخت فوات خطوط بود در
ماهی یا در حال و خوف بخت فوات آن در استقبال از ایشان پر داختره
و این تشریف مرالیشان را از ذاتی داشتند **اَلَا اِنَّ اَوْلِیَاءَ اللّٰهِ اَلَا
خَوْفٌ عَلَیْهِمْ وَاَلَا هُمْ دَیُّمُنٌ لِّوَنِ الْاٰیَةِ وَ الْحَقِیْقَةِ دَرِیْنِ زَمَانِ**

ایم ولایت بر ایشان مطلق شده است زیرا که درجه ولایت که الفناء فی
الله و البقاء به است بعد از فنا مطلق بود از همه خطوط و تعلقات
جسمانی و روحانی و با این همه در مقام ولایت اولیاء خداوند را خشیت
بهیبت و عظمت جلال الوهیت بحالے خوف و حزن تشبیه است و بحسب
ترقی در درجات ولایت ادای حق عظمت الهی لازم ذات شده. و از
معنی سید اولیا و مسند انبیاء صلی اللہ علیہ وسلم فرموده است اَنَا اَعْلَمُكُمْ
بِاللَّهِ وَاَخْشَاكُمْ بِاللَّهِ. و جوابه محمد بن علی حکیم ترمذی قدس اللہ تعالی
روحہ فرموده اند اَلَا بِنَبِيٍّ وَاَلرُّسُلِ صَلَوَةُ اللّٰهِ وَسَلَامُهُ
عَلَيْهِمْ لَمْ يَأْمَنْ الْمَكْرَ لِعَدِّ الْبَشَرِي وَاَلَيْسَ الْمَكْرُ عِنْدَ
مَا لَلَّذِي يَفْعَلُهُ الْعَامَّةُ فَالَّذِي يَفْعَلُهُ الْعَامَّةُ خَوْفَ
التَّحْوِيلِ فَاغْيِرْ مَا صُونَ فَاذَا اَوْمِنَ وَاَلَيْسَ الْمَكْرُ عِنْدَ
الْمَكْرِ الَّذِي لَا يَجُوزُ اَمْنُهُ فَاَعْظَمُ شَأْنًا.

و منتهای چون سالک را بعد از بلوغ تفرقه میان دل و زبان می
شود یعنی اشتغال ظاهر از اعمال باطنه مانع نیاید و عمل باطن از شغل ظاهر
مجاب نه گردد اجازت دعوت خلق بود. و بلوغ سالک عبارت است از
از تصرف و بود فنا در و رسیدن در سیر فی اللہ که مقام جذبیه است
و چون سالک تصرفات هذبات الوهیت را در خود مشاهده کرده بود و کیفیات

آثار جذبات را در خود دیده و منظر صفت نهذب الهی شده لاجرم بصفت جذب در
باطن دیگرے تصرف تو اند کرد و آن تصرف وے تصرف حق سبحانه باشد بگفته
اند حقیقت ولایت که در باطن نبوة است تصرف است در خلق بحق۔ و ولی حقیقت
منظر تصرف نبی است و علامت صحت حال ولی متابعت است نبی خود را۔ و
متصرف حقیقت جزیکے نیست و گفته اند و اصلان و کمالان دو قسم اند۔ جماعتی
از متقربان حضرت جلال آناستند که بعد از وصول درجه کمال حواله تکمیل دیگران
به ایشان نه رفته است۔ غرض بخریج گشتند و در شکیم ماہی فنا مستملک شدند
قباب غیرت و قطان دریای حیرت اند۔ ایشان را از وجود خود آگهی نبود
بدیگرے کجا پردازند در ایشان گنجائی ان کے بود کہ دیگران بدان جناب
آشنا تو اند کرد۔ این طائفہ را از اذواق طور نبوة بہرہ نہ بود۔ و قسم دوم
از واصلان و کمالان آناستند کہ چون ایشان را از ایشان در پائیند باز تصرفات
جمال ازلی ایشان را از ایشان دہد و خلعت تیاہت پوشانند و حکم ایشان را
در مملکت نافذ گرداند و فضل و عنایت ازلی ایشان را بعد از استغراق
در عین جمع و لجزہ توحید از شکیم ماہی فنا بساحل تفرقہ و میدان بقا خلاصی
و مناسبی ارزانی دارد تا حق را بہ نجات و درجات دعوت کنند این طائفہ
اند کمالان مکمل کہ بواسطہ کمال متابعت رسول صلی اللہ علیہ وسلم مرتبہ
وصول وصول یافتہ اند و بعد از ان در رجوع بر اثر دعوت بہ دعوت خلق

بطریق متابعت مآذون و مامور شدند قتل هدیّه سبیلی اذعوا الی
 اللّٰه علی بصیرة انا و من اتبعنی الایه - هر کجا فرودمانده در ظلمت
 بیابان بحر لطلب بر حالت حواله ادر در اقتباس بزدوات و مواجید بالفا
 طیبه الشیطان فرموده اند - مقام الیقان آن بود که گویند -

عسی یتم و یتم من این نفس است هر دل که شنید این لقمه زنده شود
 وَ مَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا
 قَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ - وَ جَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَّةً مُّهْتَدٍ وَ نَبَاؤُنَا
 لِمَنْ صَبَرُوا وَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لُوقِنُونَ - در صفت این طائفه گفته اند -

ای بسا کوه احد که راه دل برکنده اند ای بسا وصف احد کانه نظر پیونده اند
 این همه دعوت یعنی ندای بشری در دو صد چند آنکه دعوی کرده نبوده اند
 ایشانند اولیای عشرت - ایشان را از ذواق طور نبوت نصیب هست بر
 حسب مراتب درجات ایشان -

و منها وجود عدم شاید که خود کند بود بشریت اما وجود فنا
 هرگز بود عدم و وجود بشریت بود نکند هیچ جز از ممکنات و وجود فنا را
 تغیر نتواند کرد - و مراد از وجود بشریت وجود طبعی اصل نیست نه وجود طبعی
 عارضی - خود وجود عارضی حقیقت فنا را زیان نه دارد و آن صورت طبیعت
 بودن حقیقت طبیعت - قطعه

موسیٰ اندر درخت آتش دید بیشتر ترمی شد آنی درخت از بار

شوت و حرّ من مرد صالحی دل بچیان دان و بچیان انگار

حدیث صحیح وارد شده است إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ كَمَا يُغْضِبُ

الْبَشَرَ وَأَرْضِي كَمَا يَرْضَى الْبَشَرَ - وناظر است بصحت این معنی

و اهل معرفت چون بعد از مرتبه فنا فی اللہ بمرتبه بقا باللہ می رسند. آنچه

می بینند در خود می بینند و آنچه می شناسند در خود می شناسند و بجز

ایشان در وجود خود است وَ فِي أَنفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ مِنْ عَرَفَ

لِنَفْسِهِ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ الْحَدِيثُ - مراد از وجود عدم و دوام این

دو صفت است و مراد از عدم آن صفتی است که گفته اند

ز ذوق این عدم آمد جهان جان بوجو زب عدم که تو آمد وجود از ذوق و

و نیز گفته اند که این نه آن نیستی است که او را محرومی نام است که همه هستیها

او را غلام است - و اول کسی که عبارت از حال فنا و بقا بدین دو لفظ کرد

و طریقت خود را درین دو عبارت مندرج گردانید - لسان التصوف شیخ

ابوسعید احمد بن الخراز بود قدس اللہ تعالیٰ سره که از کبار ائمّه و اهل

مشائخ اهل تصوف است از مشائخ مصر بوده است و در کتاب طبقات تذکره

است صحبت او با ذوالنون مصری و سمری سقطی و بشر حافی و غیر ایشان از

مشائخ کبار قدس اللہ تعالیٰ ارواحهم بود و وفات می در سنه سبعه و سبعین

سبعین و ما بین پیش از وفات سید الطائفه جنید قدس اللہ تعالیٰ روحہ
 بہ نسبت دو دو سال و در تجرید و انقطاع شان عظیم داشت۔ و در علم باطن
 تصانیف بزرگ و کلام و رموز عالی گفته اند۔ فنا عبارت است از نہایت سیر
 الی اللہ و بقا عبارت است از بدایت سیر فی اللہ و سیر الی اللہ وقتی منتہی شود
 کہ سالک از دُن مألوف و مخلوط بشریت بکلی بیرون آید و در راه طلب توبہ
 راست بچن بیارد و بادیه مستی را بقدم صدق بیکبارگی قطع کند تا بعبیہ وصال
 رسد۔

رَأَيْتُ يَا عُنْتَهُ حَيٌّ وَعُمْرِي
 انْ شَحَّ قَوْمٌ اِلَى تَرَابِ اَحْجَارِ
 و سیر فی اللہ آنگاہ محقق شود کہ بندہ را بعد از فناے مطلق کہ فناے صفات

و فناے ذات است و جو و حقانی ارزانی دارند تا بدن و جو و حقانی بعالم
 القیام بہ اوصاف الہی و تخلق بہ اخلاق بہانی ترقی تو اند نمود و این مرتبہ
 بی لیس و بی بصر و بی سبطش و بی الحقل کہ ذات و صفات قائمہ درین مقام
 در کسوت وجود باقی از قبر حقا در محشر ظهور برانگیخته شدہ باشد و تصرفات
 جذبات حق سبحانہ و تعالیٰ بر باطن بندہ مستولی شدہ و باطن او را از حبیب
 و ساوس و ہوا جس فانی گردانیدہ و بصفت ذاتی خود در باطن بندہ متصرف
 گشتہ۔ و او را از آنکہ بخودی خود تصرف کند عزل کردہ۔ و درین مقام ہر آئینہ
 بندہ محفوظ بود در رعایت و وظائف شریعت و اقامت امر و نہی دلیل بکلی

صحت حال فنا این بود و اگر محفوظانه بود در رعایت آنچه مرتحق را غرض
بروایت دلیل عدم صحت حال فنا این بود - ابو سعید خزاز قدس اللہ
روحہ درین معنی فرموده است **كُلُّ بَاطِنٍ يُخَالِفُهُ الظَّاهِرُ فَهُوَ بَاطِلٌ**
و سائیس و هموا حسن نسبت با کسے است که هنوز از مقام فنا نه گذاشته نترک ظاهر
باشد خفی بود و به نسبت که با کسے که به بقا بعد الفنا رسیده باشد شرک نه بود
و آنکه هنوز در بدایت حال فنا بود سکرش از احساس غائب گرداند - و چون در
مقام مشاهده ذات و صفات تکمیل یافته بود از سکر حال فنا لیسو آمد و غیبت
از احساس درین مقام تکمیل لازم دل نه بود و شاید که بعضی را اتفاق افتد و
بعضی را نه - بلکه باطن و غرقه لیسو فنا بود و ظاهر و حاضری آنچه می رود
از احوال و افعال باشد - اهل فنا و بقا بعد از طلب مجاہدت به طمانیت و جدان
و سرور مشاہدت رسیده باشد در عین مراد نام ادگشته مقامات و کرامات
حجاب دانسته و شرب دل از کل مخلوط جسمانی و روحانی صافی کرده و رسیدن بمرتبه
فنا نشان رسیدن به حقیقت محبت ذاتی بود و مقام فنا موہبت محض است و
اختصاص الہی است و سنت الہی رفتہ است کہ از عطا محض کہ به حقیقت موہبت
باشد و صورت عطا و عاریت نه بود ہر آئینہ رجوع نہ فرماید و ازینجا گفته اند
الْقَابِلُ لَا يَرُدُّ إِلَىٰ أَوْصَافِهِ - ذُو النُّونِ مَهْرِي قَدَسَ اللّٰهُ تَعَالَىٰ رُوحَهُ
فرموده است **مَا رَجَعَ مِنْ رَجَعٍ إِلَّا مِنَ الطَّرِيقِ وَمَا وَصَلَ إِلَى اللَّهِ**

أَحَدٌ فَلَا يَرْجِعُ عَنَّهُ. این است معنی سخن حضرت خواجہ ما قدس اللہ تعالیٰ رَحْمَةً
 کہ فرموده اند کہ وجود قناہر گز بہ وجود بشریت نمود نکند و مقام فناے مطلق اگر مویست
 است اما ظهور این مقام بتدریج بحصول شرائط است و شرط رسیدن فناے مطلق
 تو بیہ تام است بجناب حق سبحانہ بواسطہ محبت ذاتی و اجتناب از آنچه مقتضای
 محبت ذاتی نبود و مراد از فنا بہت بشریت و خلقت و فناے این بہت بہت
 در ظهور سلطان ربوبیت و حقیقت. و این معنی را تمثیل کرده اند بہ آنکہ ہر چہ اند
 سلطان آتش افتد تفرودے و صفت دے گردد اما این تفرود آتش مثلاً
 اندر صفت آہن است مین آہن ہمانست آہن ہرگز آتش نہ گردد و
 تو اولشوی و لیکن از ہمدکنی جاعے برسی کہ تو دوی برخیزد

راہ علم و عقل تا بساحل دریای فنا ہمیش نیست بعد از ان بصرت و بے نشانی
 است و عجائب این ظهور را نہایت نیست و اوایل او جز لیلوک و رسیدن معلوم
 نہ گردد ع عاشقی جز رسیدہ را نہ بود. و ازینجا مبداء شہود عالم وحدت
 دو حدانیت بودہ فالحق سبحانہ، يَتَّخِذُ الْكُلُّ مِنْ حَيْثُ وَكَيْ شَيْءٍ
 مَوْجُودًا بِه مَعَهُ وَمَا يَنْفُسِه لِأَمِنْ حَيْثُ أَنْ لَمْ خَالِصًا
 يَتَّخِذُ بِه قَاتِنَهُ مُحَالٌ. و بعد از رسیدن بدرجہ فنا فی اللہ و بقا
 یا اللہ حکم یقین و تعید مطلقاً از بندہ مرتفع نہ شود. و در مرتبہ بقا باللہ
 در الصفات بصفات ربانی اورا تعینات حقانی باشد. ابراہیم بن شیبان

که از مشایخ طبقات است قدس اللہ تعالیٰ ارحم می گوید الفناء و
 البقاء يدور علی خلاص الوحدا نیة و صحیح المعبودیة
 و ما سویا ذلک فمعا لبط و زندقة و فنا فی فنا که در میان
 اهل اللہ متعارف است آن بود که چنانکه از وجود جسمانی فانی گشته اند و وجود
 روحانی نیز فانی گردد تا در رویت جلال و کشف عظمت الوهیت و غلبات
 آن حال دنیا و عقبی فراموش گردد و احوال و مقامات در نظر نیست او حقیر
 نماید از عقل و نفس فانی گردد و اندر عین فنا زبانش سخن ناطق شود -
 دن خاضع و فاشع گردد - در عین فنا این همه حیرت و بی نشان بود -
 کس میانه وید ز تو نشانی این است نشان بی نشانی

فَتَحْفِيهِ فِي كِسْوَةِ الْاَلَاءِ - از حضرت خواجہ ما قدس اللہ روحہ سوال کردند
 که کتاب چند وجه است - جواب فرمودند که بر دو وجه است اگر زیاده گفته
 باشند - اما باز گشت این همه دو وجه است یکی فنا از وجود ظلمانی طبی
 و دیگر فنا از وجود نورانی روحانی است - و حدیث نبوی علیہ السلام باین
 دو وجه ناطق است کہ اِنَّ اللّٰهَ تَعَالٰی سَبْعِيْنَ اَلْفَ حِجَابٍ مِنْ
 نُورٍ وَظُلْمَةٍ - و بعضی از کبریا قدس اللہ تعالیٰ ارحم همه در بیان
 این دو وجه فنا چنین فرموده اند کہ حُطُّوْا مِنْ وَقْدٍ وَصَلَّتْ
 و گاه گاه حضرت خواجہ ما قدس اللہ تعالیٰ روحہ در بیان این طریق و سیر

الی اللہ ہمہ حجب را به یکے بازمی آوردند و می فرمودند حجاب تو وجود تو نیست
دَعْ نَفْسَكَ وَتَعَالَ خُودِ رَابِرِ دَر بَانِ وَانگه در رُوسه

از تو تا دوست ره بسے نیست تویی در راه تو خاشاک و خسه نیست تویی
و از اینجا است که بعضی کبر اقدس اللہ تعالیٰ اروا هم فرمودند لَا حِجَابَ إِلَّا
وُجُودًا. و در حدیث نبوی علیه الصلوٰة والسلام که در صحیح و ابوداؤد است
أَمَا طَهُّ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ. اما طه اذی اشارت بنفی وجود بشریت
است. و وصول محبت به محبوب که نهایت جمع احوال تشریف است بعد از فنا
و بقای مذکور صورت بندد. و قبل الفنا امکان وصول نیست آنجا که سطوات
الوارق قدم تا ختن آرد ظلمات حدیثات را چه مجال ماند و همچنین در فنا وصول
متصور نه شود اما بعد از بقای وجود محب به محبوب وصول تواند بود. و
وجود محب که بقا یافته است به محبوب از سطوات تجلی مضمحل و ناپیخته گردد
بلکه قوت گیرد. نظم

در تو کجا رسد کسے تا نزد بیای تو مرغ تو چون شود ولی تا نپرد بیای تو
فابین معنی اهل وصول را در مشاهدات قوائے ایشان از تلاشی محفوظ
بود.

يَجْرُقُ بِالنَّارِ مَنْ مَسَّ بِهِ وَمَنْ هَوَلَ النَّارَ كَيْفَ تَجْرُقُ
و همچنین ایشان از تغیر بسبب مخالفت با خلق محفوظ باشند هیچ چیز

از ممکنات مرداصل را از مشاہدہ محبوب و اشتغال یہ او مشغول نتواند کرد چه
 رجوع و اصل در احوال محبوب خود بود نہ شہود حق سبحانہ و تعالیٰ اور احجاب خلق
 گزود نہ خلق حجاب شہود حق سبحانہ و تعالیٰ چنانکہ صاحب فنا را نہ مخالفت خلق
 اور احجاب حق سبحانہ و تعالیٰ گردد تا رسیدگان بمنزل فنا بلکہ ہر یک در مقام
 خود بے حجاب دیگرے گردد و مشاہدہ کنند و فنا و بقا در دے با ہم مجموع
 بود۔ در فنا باقی بود و در بقا فانی۔ الا آنکہ در حال ظہور بقا فنا بطریق علم
 در دے مندرج بود و مرتبہ وصول را کہ مراتب سیر فی اللہ است نہایت نیست
 زیرا کہ کمال اوصاف محبوب را نہایت نیست۔ و ہر چہ در دنیا بہ آن برسند
 از مراتب وصول ہنوز اول مرتبہ باشد از ان مراتب بہ نسبت با پنچہ ماندہ است
 و ہمراہی در آخرت نہایت آن مراتب نتوان رسید و این جا شیخ طریقت شیخ
 عطار قدس اللہ سرہ می فرماید۔ نظم

اندر رہ حق جسد ادب باید بود تا جان باقیست در طلب باید بود
 یکدم اگر ہزار دریا بکشتے کم باید کرد و خشک لب باید بود
 و سیر فی اللہ مقام بقا بعد از ان بہت و سیر عن اللہ باللہ مقام تنزل
 است بمبالغہ عقول خلق بر اے دعوت ایشان بحق و این مقام خاصہ سیر ان
 بر سل بہت صلوات اللہ علیہ و سلامہ علیہم اجمعین و مَا رَمِيتْ اِذْ رَمِيتْ
 وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰی۔ و درین مقام تنزل در ہر امرے ایشان را رجوع بحق و

استغفار دوام لازم بود. و اولیاء را ازین مقام به تبعیت انبیاء علیهم
 السلام بهره بود. چنانکه فرموده اند قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي اَدْعُوا إِلَى
 اللّٰهِ اَنَا لَبِیْرٌ اَنَا وَمَنْ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَمَا اَنَا
 مِنَ الْمُشْرِكِیْنَ. وَاللّٰهُ یَهْدِیْ وَصَلَّى اللّٰهُ عَلٰی خَیْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ
 وَآلِهِ وَاصْحَابِهِ اَجْمَعِیْنَ وَسَلَّمٌ لِّسَلَامًا کَثِیْرًا کَثِیْرًا بِرَحْمَتِكَ
 یَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِیْنَ ه

فصل رساله قدسیه

رسالہ نور وحد تصنیف حضرت خواجہ عبید اللہ

المعروف بخوار خرد

خلف حضرت خواجہ ہاتمی باللہ قدس اللہ امرائکم
 این رسالہ نور وحدت من تصنیفات حضرت مڈۃ المحققین بہان المتدین
 عارف باللہ خواجہ عبید اللہ المعروف بخوار خرد قدس اللہ روحہ و افاض
 علی الطالبین فتوحہ شب جمہ مبارک روز عرس خواجہ بہاء الحق والملة والدين
 المعروف بنقشبند قدس اللہ تعالیٰ سرہ العزیز سوم ذی الحج الاول سنہ ہزار
 و پنجاہ و سہ اتفاق شروع در اظہار این امر واقع شد۔ الحمد للہ کہ حقیقت
 از آفتاب روشن تر بہت و جمالی وحدت از مراتب کثرت بہرہ حال در نظر
 اما بعد این رسالہ از حقیقت تو بسوی نسبت۔ اگر بچشم بہت مطالعہ او
 فرمائی چنان دانم کہ از صورت بحقیقت دو ہمدوم ہوم از میانہ بر خیزد۔
 اے سید یکے از بعد خبر دہد و آنرا وجہ بود و دیگرے از قرب نشان مند
 گرداند آنرا نیز سببے باشد حقیقت تو کہ بریان این رسالہ بالوحف می زند و حد
 اطلاع دہد کہ آنجا نہ بعد بہت دہن قرب۔ چون وحدت طلوع فرماید بعد در
 عین وحدت باشد۔ اے سید ہر فرقہ با فرقہ دیگر در نزاع و جدال بہت

مگر اہل وحدت کہ الیشان یا ہمہ یکے اند اگرچہ سہیچہ ام بالیشان یکے فریت
 اے سید اہل وحدت از مذاہب مختلفہ متضادہ و مشارب متنوعہ متناقضہ
 مشربے عذب لطیف روحانی و مذہب عام و شامل حال وجدانی اتمزاع نماید
 والیشان را جز این مذہبے خاص و مشربے مخصوص نیز باشد چنانچہ در گفتگو
 در آید۔ و گفتہ شود کہ متکلم چنین گفت و حکیم چنین و صوفی چنان۔ اے
 سید وحدت باطن کثرت است و کثرت ظاہر وحدت و حقیقت در ہر دو
 یکے است اے سید موجودیکے است کہ بصورت کثرت مہوم می نماید
 اے سید ترا از وحدت بکثرت آوردہ اند و از یگانگی بہ دوتی و انمودند کہ
 حکمتی کہ او سبحانہ داند و بندگان خاص او نیز با علام او دانند و ترا چنان
 ساختند کہ از وحدت سابقہ بسیج خبرے نہ داری و از ان حال اثرے در تو
 پیدا نیست بلکہ تمام عالم را حق سبحانہ و تعالیٰ از وحدت بکثرت آوردہ بعد
 از ان چندے از بندگان را بے واسطہ بخود آشنا کردہ از کثرت بوحدت
 بردہ و راہ وصول از کثرت بہ وحدت تعلیم فرمودہ بکثرت فرستادہ چنانکہ
 الیشان در کثرت وحدت می دیدند۔ والیشان را فرمود کہ بدگیران تعلیم
 این طریقہ نمایند الیشان امثال امر نمودہ اعلام آن طریقے نمودند ہر کہ بران
 راہ عمل کردہ دیردی آن جماعہ بزرگواران نمودہ از کثرت بوحدت پیوست
 و از دگانگی بہ یگانگی رسید۔ آن جماعہ بزرگواران انبیاء اند و آن راہ وصول

شرعی و طریقت بہت۔ اے سید شریعت عبارت از فعلے چند و ترکے
 چند بہت کہ آن را در کتب فقہی بیان کرده اند و طریقت عبارت از تہذیب
 اخلاق بہت یعنی تبدیل اوصاف ذمیرہ بہ اوصاف حمیدہ کہ آنرا سفر در وطن
 نیز گویند و تعبیر بہ سلوک نمایند و آن در کتب مشائخ مخصوص در کتب امام محمد
 غزالی بتفصیل مذکور بہت و بعضی از آداب و اشغال کہ مشائخ آن اوضوح
 کرده اند داخل طریقت بہت۔ اے سید احکام شریعی کہ میناسے آن ^{تہذیب}
 بہت بخاصہ موصل بوحدهت بہت و سر آن را خدا و اند و خاصان او پس ایضا
 اعمال کہ مربوط بکثرت بود بسوے وحدت اشارت بہت بہ آنکہ کثرت عین
 وحدت بہت لغیم۔ اے سید نماز و روزہ و زکوٰۃ و حج و امثال آن کہ
 موصل بوحدهت اند بخاشیت و ایصال آندا بوحدهت وقتے بہت کہ خالصا
 بشد مودی شوند چنانچہ شرط کرده اند و معنی لبتہ درین باب ہمہ کس را ہمہ
 در نگیزد و ہر کس را تا کہ دام معنی بخاطر رسد اما انچہ طالب وحدت را
 ضروری بہت آنست کہ تصور کند کہ نسبت کردم کہ نماز گزارم یا روزہ
 گیرم مثلاً برائے حقیقت خود وجود او یعنی یافتہ او کہ اورا گم کردہ ام و
 نی نیواہم کہ بوسیلہ ابن عبادت وحدت کہ عین اللہ بہت ظہور نماید
 اے سید عابد اوست و معبود اوست۔ عابد در مرتبہ تقید و معبود بہت
 در مرتبہ اطلاق و مراتب ذمیرہ مراتب از امور عقلیہ بہت و موجودیت

مگر یک حقیقت کہ ہستی صرف بہت لغیم اے سید چون نیک نگری اخلاق
 ذمہ کہ رفع آہنا در طریقت واجب بہت ہمہ منی و مشعر بہت از بیکانگی و
 دوی و اخلاق حمیدہ کہ تحصیل آہنا لازم ہمہ مجرد و معلم بہت از اشیاء
 یگانگی پس طالب وحدت را چارہ نیست از تشریح و طریقت۔ اگر چه سیر
 ایصال در اول اورا معلوم نباشد و در ثانی اگر تا ملے نمایند بشرط مناسب
 غالباً لغیم چنانچہ اشارتے کہ دیم بہ آن اے سید این ہمہ اشغال و ادکار
 و مراقبات و توہمات و طریق سلوک کہ مشائخ وضع فرمودہ اند بر اے رفع
 اثنینیت موہومہ بہت۔ پس بدانکہ فاصل میان وحدت کہ حق بہت و کثرت
 کہ خلق بہت جز وہم و خیال نیست و حقیقت وحدت بہت کہ بصورت کثرت
 می نماید و کیفیت کہ بسیار در نظر می در آید۔ چنانچہ اول یکے را دومی ببند
 چنانچہ نقطہ جوالہ بصورت دائرہ دیدہ می شود و چنانچہ قطرہ باران نازل
 لشکل خط در نظر در آید پس وحدت عین کثرت بہت و کثرت عین وحدت
 یعنی عابد کہ در کثرت بہت همان وحدت بہت بذات و صفات خود در افعال
 و آثار اے سید عارفی رفیع المرتبہ می فرمود کہ در ویشی تصحیح خیال بہت
 یعنی غیر حق در دل نماید الحق خوب می فرمود اے سید چون حجاب ہوا
 خیال نیست رفع حجاب نیز بخمال باید کرد و شب روز در خیال وحدت
 باید بود۔ اے سید اگر سیادت می خواہی واحد نشو و واحد باش

و واحد شدن آنست که تو هم از دوتی بر آئی. و واحد بودن آنست
 که بر وحدت و در وحدت همیشه باشی و تفرقه خاطر و غم و اندوه از
 دوتی هست چون دوتی از نظر برود آرام و قرار میسر گردد و چنانکه تا اید هیچ
 غم مبتلا نگردد. و در دو بهمان آسودگی حاصل شود چه آسودگی در وحدت
 اے رسید چون بحقیقت تو حید برسی و وحدت صفت تو گردد وانی
 که نسبت تو بحق بعد از سلوک هیچ نمیفرودده است. همان نسبت است که پیش
 از سلوک بوده بلکه نسبت تو پیش از وجود و بعد از وجود نیز یکسبت اے رسید
 دلش پیدا کردی و یقینے بهم رسانیدی که هیچ آیه اش زائل نه گردد
 و از ازل تا به اید حق موجود است و پس هرگز دیگرے موجود نه شده و تو هم
 باطل اعتبارے ندارو. زید را بیماری پیدا شد که خود را عمر و آنست
 و از مردم اوصاف زید شنیده در طلب او شد چون بعلاج هائے خوب
 بیماری او رفع شد عمر و هیچ جان بود زید بود. پس سیرغ قصد سیرغ نمود
 چون بمنزلی گاه رسیدند خود را سیرغ دیدند پس حق تعالیٰ خود را بصفتها
 خود می دانست. این حقیقتهاے چیزها است بعد از ان به آن صفتها
 خود را و نمود آن عالم این است این جان غیر کجا است و غیر کجا موجود شد
 اے رسید چون حقیقت کار این چنین دانستی و معلوم تو شد که قرب
 بعد و مساوات همه از تو هم است کے دوری بود تا نزدیکی حاصل شود.

کے جدائی و اشقیے تا پیوستگی پیدا کند در عالم اگر ہزار سال فکر کنی غیر حقیقت
 مطلقہ کہ عین وحدت است هیچ چیز نیابی۔ بلکہ هیچ ذاتے و هیچ صفتے و هیچ
 جہتے چہ خارجی و چہ ذہنی و چہ وہمی ہم نہ رسد کہ غیر او بود ہمہ اوست و
 اوست ہمہ۔ اے سید ہر چہ در ادراک می در آید اوست و ہر چہ در
 نمی در آید ہم اوست آنچه اورا بود گویند ظہور اوست و آنچه اورا
 عدم گویند بطور اوست اول اوست آخر اوست بالظن اوست
 ظاہر اوست مطلق اوست مقید اوست کلی اوست جزئی اوست منزه
 اوست مشبہ اوست۔ اے سید با آنکہ ہمہ اوست از ہمہ پاک است
 این اطلاق او نسبتے دیگر است۔ غیر آن اطلاق کہ او ہمہ است با عین درین
 اطلاق هیچ کشف و عقل و فہم نہ رسد و یحذروکم اللہ لنفسہ اینجا است
 اے سید شود در مراتب ظہور است و گاہے از مراتب بیرون بود و این
 شود کالبرق الخاطف باشد و دوام او مستحیل است و حصول او عدم
 او مقتضای جامعیت انسانی است کہ منظر اتم است۔ اے سید عارف
 را بالآثار ازین مقام نیست و درین مقام فناے کلی و انعدام صورت است
 درین از اقسام کلید قیامت است۔ اے سید این معارف درین مقام
 تقریب نوشتہ شد۔ آنچه مسائل را ضروری است همان فکر وحدت است
 کہ بالانوشته شد باید کہ شب و روز درین سعی باشد کہ کثرت موہومہ کہ

بعنوان غیریت در نظری در آید از نظر ساقط شده مرآت وحدت شود
 و سالک جزیکه نه بیند و جزیکه نه داند و جزیکه نخواند. اے سید طریق
 دیگر نیست که لا اله الا الله یعنی همه چیزها که مشهود اند نسبتند باین معنی که کم اند در
 وحدت ذات و مستملک اند در وے الا الله یعنی وحدت ذات بصورت
 این چیزها ظاهر است و در نظر با مشهود پس اشیاے باطن اند و او ظاهر است
 در اشیا پس او هم ظاهر اشیا باشد و هم باطن اشیا و در اشیا جز ظاهر باطن
 چیزے دیگر نیست. پس اشیا و اشیا نیستند بلکه حق باشد و نام اشیا بر اشیا
 اعتباری بود که آن نیز عین حق است. اے سید طریق مراقبه از کلمات سابقه
 بوجه مختلفه می توان نمید. مراقبه عبارت از ملاحظه معنی وحدت است بمرحبه
 که توان کرد. اگر ملاحظه الفاظ و تخیل آنها واسطه تعقل معانی گردد آرا ذکر گویند
 الفاظ هر چه بود خواه لا اله الا الله و خواه لفظ الله تنها و اگر بے تخیل الفاظ
 تعقل معانی کند مراقبه و توجه بود. بوجه آن بسیار است چنانچه از کتب بزرگان
 معلوم تواند کرد مقصود آن است که معنی وحدت در دل قرار گیرد. و ذکر لفظ
 الله چنان است که بحقیقت قلبیه و بتوسط تصور مضمون متوجه گشته ازین حقیقت
 که آن حقیقت قلبیه منظر حق است تخیل لفظ الله کنند و بوسه اطلاق نمایند
 اے سید اگر بخود متوجه شوی و توانی این توجه را درست کرد کار باسانی
 صورت می گیرد. اے سید بدن تو صورت و منظر روح است غیر اوست

در درج تو منظر و صورت حق است و غیر او نیست و این هر دو صورت جسمی و روحی
 موهوم اند چون لفظ اللہ بحیال گوئی و بیان حقیقت که بصورت این دو موهوم ظاهر
 است متوجه کردی و دانی که من بهما تم امید است که شود شهادت وحدت در
 کثرت میسر شود. دهر چه در نظر تو در آید باید که بدانی که صورتی دارد و روحی
 دارد و حقیقتی دارد چه صورت او ملک ناموس است و روح او ملکوت
 است و حقیقت او جبروت و لاهوت است و عبارت از ذات و صفات
 حق است. یعنی وجه خاص بان شے که عن حقیقت مطلقه است اے سید
 جبروت صفات است و لاهوت ذات است و صفات غیر ذات نیست
 اے در کشف و نمود اعتباری معایرتی روئے می دهد و آن در مقام
 حصول تجلیات صفاتی و ذاتیه است و تا اینجا ذات و صفات را در یک
 مرتبه اعتبار کردیم بحیث عینیته. اے سید عالم علم حق است که تجلی ذات
 که الف اشارت باوست ظهور نموده و علم عین ذات است اے سید
 حقیقت مطلقه ظهورات بے نهایت دارد اما کلیات پنج است ظهور اول
 ظهور علم اجمالی است. ظهور دوم ظهور علم تفصیلی. ظهور سوم ظهور صور روانه
 است. ظهور چهارم ظهور صور مثالیه ظهور پنجم ظهور صور جسمانیه است. و اگر ظهور
 انسانی را جدا گیری ظهورات کلیه شش بود این ظهورات را تزلزلات خمس
 یاست گویند و حضرات نیز گویند. اے سید انسان جامع همه ظهورات

و بیان این جامعیت بویژه کثیره می توان کرد۔ اے سید باید که بدان
 که حقیقت انسانی در همه مراتب بصورتی که مناسب آن مرتبه ظهور
 دارد همه حقائق صور آن حقیقت است و این حقیقت بمرتبه مقدم است بر همه
 حقائق اگر چه بطور پایان از همه افتاده است۔ اے سید سوره فاتحه
 اول قرآن مجید است الْحَمْدُ لِلَّهِ واقع شده و معنی او آنست که حسن عبادت
 و محمودیت مخصوص اوست یعنی حامدا و مست و محمود اوست بر حال و بهر صفت
 و بهر جا و بهر صورت غیر او حامد و محمود نیست۔ اے سید اول
 سوره بقره امر واقع شده الف اشاره است باحدیث که الف اول است
 و لام اشاره بعلم که لام وسط اوست و میم اشاره بعالم که میم آخر اوست
 یعنی احدیث صورت علم گرفت و علم صورت عالم۔ اے سید آنچه ترا
 ضروری است تعقل معانی وحدت است و پیوسته در آن مراقب بودن و تفصیل
 این معارف دار سیدن در اول امر پیچ در کار نیست۔ چون بعنایت الهی معنی
 وحدت در دل بنشیند و خیال دوتی مرتفع گردد ترا صفائی رود و خواهد داد۔
 که همه علوم و حقائق بر تو مکشوف خواهد شد و خافی نخواهد ماند تا کثرت از
 نظر نه رفته و تو هم دوتی باقیست علوم صحیحه مشکل است که روے نماید۔ اے
 سید چند روزی ریاضت بر خود باید گرفت و انفاس مصروف این اندیشه
 باید ساخت تا خیال باطل از میان بدر رود و خیال حق بجای آن نشیند

اسے سید تا این خیال در تو قرار نگرفته است و ظاہر و باطن ترا فرود نکرده هیچ
 چیز متوجہ نباید شد۔ چون این حال قرار گرفت و تفرقہ و دوئی بر طوت شد هیچ
 چیز ترا فراموشی تو اند شد چه مہوم و باطل موجود حق را فراموش نہ شود۔ اسے
 سید نسبت حق بعالم چون نسبت آب بہ برف است بلکہ نزدیک تر از ان باید
 دانست و یا چون نسبت طلا بہ یورہا کہ از در راست کتد یا چون نسبت گل
 بطروف کہ از گل ساخته شود و اینہا ہمہ یکسیت۔ اسے سید رابطہ میان
 عالم و حق ہمہ کلمہ من است چہ عالم از ناشی است و باری وہم کلمہ آئی است
 چہ عالم بسوے او راجع است و این صدور و رجوع ہم در ازل وہم در ابتدا
 وہم در جمیع آنات زمانی چہ در ہر آن عالم بحقیقت رود و از حقیقت بر آید چون
 موج از دریا وہم کلمہ فی است چہ عالم در حق است و حق در عالم کہ بوجہ آن منظر
 است و بوجہ این منظر وہم کلمہ مع است چہ معیت ذاتی و صفاتی و فعلی بے شہہ
 متحقق است وہم کلمہ ہو چہ عالم عین حق است و حق عین عالم۔ وہم کلمہ لیس چہ
 بوجہ عالم عالم است و حق حق نہ عالم حق است و نہ حق عالم۔ اسے سید
 بوجہ از ہمہ روابط منزه است و میان عالم و حق رابطہ نیست۔ این اعتبار را
 لالغین گویند۔ اسے سید ہر کہ حق را بہ این وجہ بشناسد حق را بوجہ ممکن
 شناختہ باشد۔ اسے سید اول سالک را با اسم ظاہر متوجہ باید شد و بہ لغت
 باید دانست کہ اوست پیدا ہمہ صورت و معانی و بیچ صورتے و بیچ معنی است

کہ جزا و بود این معنی را مگر نوشتہ ام بجز تاکید بازمی تو لیسیم مقصود این است
 کہ فکر وحدت لازم خود باید داشت و خود را در آن فکر گم می باید کرد چون بدین
 فکر استغراق حاصل شود از اسم باطن نیز بہرہ مندی خواهد یافت اسے سید
 اگر سالہا بعبادت و طاعت و اذکار اشتغال نماید و از وحدت غافل باقی از
 وصل محرومی اگر چہ احوالی و کیفیات غیبیہ روئے نماید و الوار و واقعات جلوہ گ
 گردد۔ اسے سید حالے کہ آن را وصل تو ہم کنی و ثمرہ آن حال وحدت نباشد
 بحقیقت آن وصل نیست۔ اچھے ظاہر شدہ مرتبہ السیت از مراتب ظہور نہ مقصود حقیقی
 کہ مطلق است و ظاہر در ہمہ و عین ہمہ تا چیزے ظاہر شود و بوجہ از وہوہ باشے
 از اشیا مغایرت دارد و آن منزل و مقصود نیست۔ اسے سید ہر گاہ حقیقت
 این چنین باشد از اول ترا مراقبہ مطلق ضروری است تا مسافت نہ ماند۔
 اسے سید تفرقہ و جدائی تا زمانے است کہ ہمہ را یکے نہی دانی و نہی بینی
 چون ہمہ را یکے دانستی و دیدی از تفرقہ دوتی خلاص شد وصل عریان میسر شد۔
 اسے سید چون ہمہ را یکے دیدی ہمہ مانند بلکہ یکے ماند و بس۔ اسے سید
 میان تو و مقصود را ہے نسبت و را ہے کہ ہست ہمین ہست کہ تو اور اجد از خود
 و غیر از خود میدانی چون دانستی کہ تو نیستی اوست و بس راہ مانند جمعیت دل
 و آرزو سے دلی و معرفت نفس و معرفت حق و فناے مطلق و وصل و کمال قریب
 این جا حاصل شد و کار تمام گشت۔ اسے سید چون باین مقام رسیدی کہ خود را

نہ دیدی و اور ادیدی آنسو دی دنیا و آخرت در حق تو کیے شد و فنا و بقا و
 خیر و شر و وجود و عدم و کفر و اسلام و موت و حیات و طاعت و معصیت و عقب
 ماند بساط زمان و مکان در نور دیده شد۔ اے سید چوں تو نمازی ایچ
 چیز نماز کہ ہمہ چیز ہا تو و باند لثیہ تو و البسۃ ہست۔ اے سید بدانکہ ہمہ چیز
 درست و ہمہ چیز بیرون ار تو وجودے ندارد چون خود را از ہمہ چیز خالی کردی
 ایچ چیز نماز۔ اے سید ترا وجود جز در حق نیست و ہمہ چیز ہا در تو موجود اند۔
 چون خود را بحق بردی و در ان دریلے بیکران خود را انداختی یعنی باین صفت
 آنگاہ شدی ہمہ چیز ہا با تو در ان دریا گم شد۔ اے سید اگر نیک دروے
 بدانی کہ انانیت کہ از تو سر می زند از تو نفیست و تو آن جسم و روح نیستی در تمام
 عالم یک انا کوست کہ انانیت او از ہمہ جا طور جلوہ گر ہست۔ اے سید
 علامت و حصول بحقیقت مطلقہ آنست کہ انانیت کہ از سر تو می زند ہمہ چیز ہا
 انا تو اتی گفت۔ اینجا معلوم شود کہ حجاب جز تعین انانیت نیست۔ اے سید
 یک ذات ہست کہ تمام عالم صفت اوست و قائم بدو و آن ذات بہ این
 صفات ظاہر و پیداست۔ اے سید ہمان یک ذات ہست کہ ذاتا شد
 وہمان ذات ہست کہ اول علم خود شدہ و دیگر بار بصورت علم ہاے جہان شد
 وہمان ذابہ ہست کہ از قدرت خود و قدر تھا ہست وہمان ذات ہست کہ ارادت
 خود و اراد تھا ہست وہمان ذات ہست کہ سمع خود و سمع ہا ہست و لہر خود و

بصرهاست و حیات خود و حیاتهاست و فعل خود و فعلهاست و کلام خود و
کلامهاست و علی هذا القیاس همان ذات است که هستی خود و هستیهاست - اے
سید هر چه بعالم ظهور آمده در ذات پوشیده بعد از ان ذات بصورت او در علم
خود ادلا در عین خود ثانیا جلوه فرمود ذات رنگ او گرفت و او رنگ ذات و
اچنه پوشیده بود در ذات لقطع عین ذات بود که غیرش درش نبود پس آن ذات
خود خود معاطت کرده و عاشقی در زبیده و بندگی و خدائی در میان آورد و کارخانه
ازلی و ابدی بر پا کرد - اے سید تو خود را چنان خیال کن هنوز آن جهانی که
بودی در ازل بودی تا آزاد شوی و دیگر رو سے تفرقه و عزم و بلا نه بینی اے
سید روح تو اوست که با وزنده و دل تو اوست که با و دانائی و بھر تو اوست
که باومی نگری و سمع تو اوست که باومی شنوی و دست تو اوست که باومی
گیری و پای تو اوست که باومی روی - اے سید هر جز و عضو تو از اجزای
و اعضای ظاهر و باطن تو اوست که تو با و تویی - اے سید ادنی و تویی و
منی هر سه صفت اوست دیگرے در میان نیست - اے سید تو حید صفت
و احدست نه من و تو تا من و تو باقیست اشتراک است نه تو حید اے سید
چون تو رفتی فناست و چون او در میان آمد بقا است اے سید سلوک
سعی است و رفع اثنینیت و جذبہ رفتن است بوحدهت - اے سید سلوک
و جذبہ و فنا و بقا هم و لامیت متحقق است - اے سید با همه آشنا نیاز مندی

کن کہ عین مطلوب تو اند و یاد دشمن دوستی و رزقی کہ اونیز مقصود است۔ اے
 سید۔ با خود نیز یہ نظر محبت ناظر باش کہ عین محبوبی۔ اے سید ایہنا در سلوک
 ضروری است۔ اے سید بدو نیک را در دریاے وحدت انداز تا آشنا
 حقیقت شوی۔ اے سید سخن وحدت را اگر بسیار گویم اندک است و اگر
 اندک گویم بسیار است۔ بدایت این معرفت در نہایت مندرج و نہایت
 این در بدایت مندرج۔ نہ اورا بدایت است و نہ نہایت تا چند گویم و تا چند
 نویسم نہ من می گویم نہ من می نویسم حقیقت خود بہ خود در گفتگو است۔ اے سید
 چون در خواب شوی نیت کن کہ بعالم لطفون می روم و رجوع بہ حقیقت خود می کنم
 چون بیدار شوی بدانکہ بعالم تہورا آدم و از لطفون بظہور تنزل نمودم و باید کہ
 سحر بر خیزی و استغفار کنی و بگویی کہ اے حقیقت من مرا بخود بکش و مرا از من
 پوش۔ دازدونی بر آ۔ نماز تہجد کنی و سورہ لیس اگر یاد داشته باشی در نماز
 بخوانی کہ مختار خواہم اے دین و دنیاے ماست بعد از ان بفکر وحدت
 مشغول باش تا نماز صبح برسد۔ چون از نماز فارغ شوی تا بر آمدن آفتاب
 خواہ نخواہ مستقبل قبلہ براقبہ وحدت باید بود چون آفتاب طلوع کند چہار رکعت
 بدو سلام گزار و سورہ لیس یکبار بخوان۔ و اگر در چہار رکعت توانی خواند بہتر
 ہچنین بعد نماز سورہ لیس یکبار بخوان کہ فوائد بسیار دارد۔ اما در وقت نماز
 فجر در قرآن مجید فکر وحدت دست دہد۔ بدانکہ خود عبادت خود می کند

و خود کلام خودی تواند را لا عند الضرورة - و بگو که حقیقت من مرا بخود بکیش -
 و مرا پوشش از من و از دوی بر آر - اے سید سالک را ہم آداب طریقت
 ضروری بہت - تفصیل آن آداب درین رسالہ گنجایش ندارد - از اختصارے کہ
 مطلوب بہت - اما آنچه طالب را توان نوشتت این بہت کہ خواب کمتر کند چون
 ضرور شود و غالب شود بان اندیشہ کہ نوشتہم خواب کند و طعام و شراب باید
 کہ اندک باشد در شبانہ روز یکبار و اگر صائم بود بہتر بہت و باید کہ از پریشانی
 لغمہ اتقرا کند کہ از اسباب دوی و بیگانگی و وہم باطل بہت - ہر چہ در شرع
 منع بہت و ہر چہ در طریقت بدست ہمہ این چنین بہت این قاعدہ را نیکو یاد
 دار کہ ضروری بہت - اے سید باید کہ سخن کمتر کنی و در خلوتہا و صحراہا تنہا
 مراقبہ و ملاحظہ وحدت می کردہ باشی - اے سید سخن بسیار کردن دل را
 در جنبش آرد و تفرقہ باز دہد و از کسب وحدت و یگانگی غافل سازد - و جز
 بضرورت حرف مزین - و ہر چہ گوئی مختصر گوئی و اندیشہ وحدت را یک لمحہ از
 خود جدا کن - چون در مجالس نشینی بیشتر مقید مشو مبادا غفلتہ واقع شود و سعی
 کن تا آن کثرت مراتب وحدت شود و مقوی گردد - اے سید در خفاے
 این اندیشہ خود را بہ تنہائی حتی الامکان سعی باید کرد و این کلمات را با ہمہ کس
 نیاید نمود مگر با مخصوصان خود - اے سید با اولاد و غلام و آشنا و بیگانہ
 و دشمن و دوست آشنائی بوحدت باید کرد - و ہمہ را بنظر اخلاص و کیم حقیقت

بین باید دید۔ اے سید نزاع و جدال مطلق از میان بردار و انکار بالکلیہ
 از میان بر طرف کن تا وحدت ظہور نماید و بسیار سعی باید کرد تا خشم و غضب ظہور
 نہ کند لت کردن و زدن خود چہ گنجایش دارد ہمہ را معذور باید داشت چہ
 در خانہ و بیرون خانہ و با فرزندان و متعلقان و بیگانگان مثل آب حیات
 باید بود اگر کسے یا تو بدی کند زہم از ان دل بد نکنی و نہ نجی و اورا از خود
 خوش و راضی داری و مکافات بدی بہ نیکی کنی۔ این اصل کلی است در طریقت۔
 اے سید تمنا بوی دن و تمنا نشستن داخل تمام دارد در جمعیت۔ اے سید
 حال طالب از دو حال خالی نیست۔ تعلقات ظاہر دارد یا نہ۔ اگر نہ دارد
 مواملہ او آسان است اورا باید کہ از ہمہ قطع کردہ در خلوت یا در صحرانشیند
 و حقیقت خود متوجہ شود تا زملے کہ حقیقت متجلی شود و دم و دوی بر خیزد۔
 آن زمان بہ روش کہ باشد گنجایش دارد۔ و اگر تعلقات ظاہر دارد و حقوق شرعی
 متوجہ است باید کہ بقدر ضرورت بان پردازد۔ اما باید کہ احتیاط تمام کند۔
 کہ خلاف شریعت و طریقت واقع نہ شود۔ و از ملائطہ و عدت کہ حقیقت است
 بالکلیہ غفلت واقع نہ شود۔ می باید کہ شہاد درین کار بسیار بکوشد و در امریہ
 وحدت باشد۔ روزانہ ہم چند ساعت برے این کار معین کند و روز بروز
 می افزودہ باشد۔ تا آنکہ این معنی غلبہ کند و از ہمہ وارہاند۔ اے سید
 وقتے کہ معنی وحدت غالب آمد و لطیف الہی ظہور نمود ہمہ حقوق از تو ادا

خواهد شد و ترایا میخس و بیخ چیز کاسے نخواهد بود خدا کیل تو خواهد شد و بجائے تو او خواهد بود و تو در میان نہ۔ اے سید صحبت دنیا و صحبت اہل دنیا در طریق سلوک مفرست۔ اما کسے کہ گرفتار است و نمی تواند از ان قطع کردن بضرورت احتیاط تمام نماید کہ چیزے واقع نہ شود کہ با شریعت با طریقت یا حقیقت جنگ داشته باشد و اگر تقصیر رود باید کہ رجوع نموده تدارک نماید و ملاحظہ وحدت ہرگز از دست نباید داد۔ اے سید در لباس تکلف نباید کرد و از لباس فقر یا خود چیزے باید داشت۔ اے سید ہمیشہ حاضر دل باید بود و از گذشتہ و آیندہ یاد نباید کرد۔ و ملاحظہ وحدت ہرگز از دست نباید داد اے سید بدانکہ بیخ مرگے بدتر از غفلت از وحدت نیست و بیخ عذابے سختتر از عذاب دوری از حقیقت خود نہ ازین مرگ و ازین عذابے سان بودہ متوجہ وحدت باید بود و یقین باید داشت کہ ہمہ یکے است و غیریکے موجود نیست۔ ہر قدر کہ این اندیشہ غالب است سعادت در اوست چون از دہم دونی بر آید قیامت برود واقع شود۔ و در جنت شود تا ابد الا بدین آسود۔ اے سید این چنین دولتے ہر گاہ در دنیا میسر نیست چون است کہ در ان سعی نمی کنی و غافل می باشی۔ اے سید قیامتے بر ہمہ کس و بر ہمہ چیز آید نیست دآن رجوع ہمہ است بوحدهت۔ اما بعد از انکہ ظہور کل واقع شود۔ اگر چه ہمہ از اصل خود بر آمدہ باشد لذتے کہ می باید ہمہ را رو سے ندہد

مگر بروے کہ اینجا قیامت بر آئنا گذشتہ باشد پس باید کہ سعی کنی کہ آن معنی
کہ موجود است ترا اینجا بروے نماید تا آسودگی تمام حاصل شود و لذتے کی می باید
دست۔ اے سید مقصود ہمین است کہ وہم دونی بر خیزد و تو نمائی او ماند
دلس ہمہ انبیاء و اولیاء برین اتفاق کرده اند۔ در کتاب الہیہ و حدیث و کلمات
اولیاء۔ دلائل این بسیار است و عظمہاے ہر فرقہ بوحثت قائل اند و ہمہ یک
زبان برین رفتہ اند کہ غیر حق موجودے نیست۔ عالم صورت اوست و ظہور اوست
دلس بخاطر است کہ شواہد این مطالب در کتاب علیحدہ نوشتہ شود و از دلائل عقل
سلیم استنباط آن کردہ نیز پارہ آوردہ شود انشاء اللہ سبحانہ۔ اے سید امر و
کہ آخر الزمان است و نزدیک رسیدہ کہ آفتاب حقیقت از مغرب خلقت طلوع نماید
از اینجا کہ پیش از طلوع آفتاب اوار و آثار ظاہری شود و اسرار توحید از زبان
خام و عام باختیار و بے اختیار فہمیدہ و نا فہمیدہ سر می زند طالب باید کہ
خود را بح ساختہ خود را از خود پوشد و حقیقت وحدت کما ینبغی بروے
جلوہ گر شود و بگفتگوے زبانی اکتفا واقع نہ شود۔ اے سید اللہ مطلق
و محمد بر حق است۔ والسلام !

وقت رسالہ نور وحدت

رسالہ پر تو عشق تصنیف حضرت خواجہ خرد قدس

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله الحمد لله که محبوب عانی و صاحب دو جهانی من با من نسبت یگانگی
 دارد و در من جز خود را نمی بیند و مرا غیر خود نمی داند. الحال که این دیده و دانش
 یکمال رسانیده است. می خواهد که در پرده من سخن کند و گذارش احوال
 عاشقی و معشوقی می نماید در بیان اسرارے که هم پوشیده است و هم آشکارا
 رساله ترتیب دهد و نیز اسرار پوشیده اسرار معشوقی است و اسرار آشکارا
 اسرار عاشقی. و پیش از آنکه تمام شود این رساله را پر تو عشق نام می کند
 نخستین حرفی که عاشق به معشوق و بنده به صاحب خود می گوید اینست که ای
 عاشق حقیقی و مجازی و ای صاحب دین و دنیوی کارے که مرا یا تو افتاده
 است نه آن است که به تو نشتن راست آید یا بگفتن سرانجام پذیرد دیگر تو، هم
 نویسی و هم تو گوئی. ای سید نه من متم و نه تو توئی که من تو اتم و تو منی از ازل
 پخواستی که معشوقی و صاحب جلوه گردی در پرده من به عاشقی و بندگی ظاهر گشتی
 تا معشوقی و صاحبی تو ظهور گرفت ازین راه من معشوق تو باشم که معشوقی تو از
 من پیدا است و تو عاشق من باشی که عاشق من معشوق تو بودی تو کجا معشوق

بودی۔ حیرانم کہ تو معشوقی با من و من عاشقم با تو۔ ہیبت ہیبت این چه حرف است
من آنچه نیم ہرچہ هست ہم عاشق توئی و ہم معشوق۔ ع

سر پایا ہم فدائے سرتا پایت

اے سید یادم از ان ہنگام کہ نسبت اتحاد بر نسبت محبت غالب بود
و نسبت محبت اصلاً ظهور نہ داشت۔ و در ضمن نسبت اتحاد من مندرج بود۔ و مستتر
گشت۔ بنا گاہ خط فاصل در وائزہ اتحاد ہم رسید و من من شدیم و تو تو۔ چون
این حال ہم رسید برابر تو و ترا بر من نظرے اقتاد۔ و این نظر تا ہنگامے کہ در
پردہ بود و چون وقت ربوع ظل باصل و وصول عاشق بمعشوق رسید نسبت
حُب غلبہ کرد۔ و نسبت اتحاد مستتر گشت حالے پیش آمد کہ در شرح نہ گنجد چندان
الم و درد و ظاہر گشت کہ از عاشق بمعشوق سرایت کرد۔ و معشوق را در صورت
عاشقی و ائمہ و رفتہ رفتہ کار با اینجا کشید کہ اتحاد سابق ظهور کرد و خط فاصل گاہ
گاہ بر طوت شدن گرفت و در دے هست این است کہ دوام این حال میسر نیست
چہ مقرر شدہ است کہ تجلی ذاتی کا لبرق الخاطف می گذرد و بقا ندارد۔ آہ
ازین حد بے نہایت و اہم بے پایان۔ اے سید کسے تصور نہ کند کہ
این حرف از عالم حقیقت است بلکہ از عالم مجاز است کہ میرا است از حقیقت
و دیگرے گمان نہ کند کہ این سخن از عالم مجاز است بلکہ از حقیقت کہ در پردہ
مجاز جلوہ کردہ است اے سید حقیقت عین مجاز است و مجاز عین حقیقت

اسے سید یک نام تو حقیقت است و نام دیگرے تو مجاز است و بندہ
 ہر نامے کہ خواہی خود را بخوان . اسے سید آدمی و پری و فرشتہ بر تو سالیست
 اسے سید در ہمہ خود را بہ من و در خود ہمہ را و این نہ من می گویم بلکہ تو می گوئی
 و این نہ امر است و طلب بلکہ بیان است و غیر . اسے سید درد و جہان جو تو
 دیگرے نسبت ہر چہ است توئی آسمان دہر چہ دوست و زمین دہر چہ بد است
 ہمہ طور است و ظلی تو . ظاہر توئی چنانکہ باطن توئی . اسے سید العجب ازان
 وقت بعد از ظہور نسبت محبوب نسبت اتحاد غلبہ کردہ باشد خط فاصل از
 میان بالکلیہ و بالذواہم بر طرف شدہ باشد تو من باشی من تو . اسے سید
 یقین آن وقت آمدنی است چنانچہ در کلام خود کہ اصدق الکلام است در
 چندین جا خبر دادہ و مرادین شکے نسبت و چگونہ در ان شک آرم کہ تصدیق
 کلام تو ایمان است و تکذیب آن کفر لغو و باللہ . اسے سید چہ آفتاب
 چہ ماہ و غیر آن فداے و چہ تست و ہمہ بصر ہا و بصیرت ہا فداے عین تو و ہمہ
 قدر ہماے ابدی و کار ہا فداے یدر تو . و ہمہ از حال و طرت و منازل فداے
 قدم تو بمجل کہ ہر چہ است فداے تست . عاشق کہ انسان کامل است و ہمہ
 در دوست از نیک و بد ایچ چیز از صے بیرون نیست خود را با ہمہ فداے تو راستہ
 است اگر قبول اقتد زہے کمال و زہے عظمت و زہے شرف . اسے سید
 درد و وصل تو می گذارم و در فراق تو می سوزم نمی دانم چہ کنم گداختن بہ

از سوختن. در وصلم توئی و بس. و چون در فراقم منم با من تو باشی و بس. بیدانه
 من باشم لے من خداوند آن حال مباد که من باشم یا من و تو با من نباشی چون من
 یا من باشم کفر بود و چون تو با من باشی ایمان بود الهی عاقبت بخیر باد. اے سید
 معصود آشت که اگر چه چند روزے من بے تو باشم اما بعاقبت با تو باشم و
 تو باشی و من نباشم. کار ساز توئی کار من بساز. اے سید دایه محبوب جانی
 من دایه سرمایہ زندگانی من. اے غایتہ آمال و امانی من اے دانایه راز
 نهانی اے جان من اے دل من اے چشم من اے گوش من اے روزه من
 اے نغمے من اے دست من اے پائے من اے عقل من اے تن من اے
 گوشت من اے پوست من اے رگ من اے خون من اے همه چیز من اے
 یاد من جز تو دیگرے ندارم چه گویم چون همه توئی و من کیستم و چه کنم مطلب همین است
 که مرا قربان خود ساری دمیانی بجان من و بصورت من بستی تا چون بخود نگرم جز ترا
 نه بیم دهر جا باشم و دهر حال باشم تو با من باشی و بعد از تمام و کمال بر طوت
 شود. اے سید توئی صاحب دو بهاری من توئی بهشت من روزه تست
 و لطف تو و ذریع من ختم تست و ددوری تو. دین من محبت تست و کفر من فراموشی
 تو. اگر مراد و بهت داری مومن باشم و اگر مرا فراموش کنی کارگردم. اے سید
 پیش از آنکه صورت تو بود کند تو بودی و بس چون معشوقی بے عاشقی و بود
 ندارد. و معشوق را عاشقی می باید خواستی مرا که عاشقی تو ام موجود سازی و

و ہنگامہ معشوقی خود گرم سازی، از خود عکس و ظل و صورتے بر من انداختی و اورا
 بنام من خواندی و آن عکس و ظل و صورت را کہ عن نسبت بحقیقت اگر چه غیر نسبت یقین
 بہ عاشقی ممتاز ساختی و در پردہ او خود عاشق شدی و خود از خود لذت گزینی و
 خود از خود در من گشتی اینست رمز عاشقی و معشوقی اے سید صاحب آن را گویند
 کہ با ہم بود و با دیگرے نہ، چون ترا از من ہرگز جدائی نیست تو صاحب من باشی و
 بندہ آن را گویند کہ در بند دیگرے نبود۔ چون من نسبت احتیاج طلبہ در بند تو
 ام و الا احاطہ ذات و صفات تو بیرون نیستم بندہ تو باشم ہمہ بندہ تو اند کہ از
 احاطہ تو خارج نیستند۔ و ممکن نیست کہ از تو جدا شوند۔ اگر چه ہا این اعتبار کہ
 ہمہ با تو اند و من با تو ام و ائم صاحبی ازین طرف نیز متصور است۔ اما دوام در
 اندیشہ ممکن نیست کہ معتبر بہ نسبت مگر در دار آخرت بعضی از بعضی این جا
 مصاحب است کہ عاشق معشوق بہت و معشوق عاشق ہر دو یکے بہت من با تو
 یکے ام و تو با من یکے خواہ این گو خواہ تو دیگر در دار دنیا بعضی از بعضی را
 بآن اقل قلیل داند۔ و نا درست این حال کسے کہ دنیا و آخرت اورا یکے بہت
 بقناع حقیقی اے سید اطلاق وجودی مشرت گشتہ بہت اللہم رزقنا
 اللہم رزقنا اللہم رزقنا اے سید صورت بشریت عجب در خواست
 ترا ہر رنگے و بونے کہ ترا درین صورت از عالم اطلاق بشارتہا و خبر ہا بعاشقین
 میرساند از چشمہاے تو گویم یا از ابروے تو یا از روے تو گویم یا از نوے تو گویم

یا از لب تو گویم یا از تنم تو گویم یا از خنده تو گویم یا از قامت تو گویم یا از دستها
تو گویم یا از ادب تو گویم یا از دانش تو گویم اینها جهت حسیت اسرار غیبی و الوار
لاری است که در دیده عاشق هم در مجاز و هم در حقیقت هر جا بجلوه و مگر در رنگ دیگر
و بصورت دیگر ظاهر و باهر است اما عاشقی که این اسرار و این الوار دریا بد و مشاهده
کند جز من نیست و گچ است سوگند تو که منم و بس. امروز قطب دایره عشق تری که
نیست امروز دانی که گداست روز ازل و ابد است و همان قطب دایره عشق
است دایره دائره حسن است و نیز همان چه عشق است حسن است و حسن و عشق دو
نام و یک ذات و یک حقیقت اند خواه ذات گوی خواه صفات. خواه حسن
گوی خواه عشق گوی جمع و فرق یکیت گاهی جمع بزبان فرق حرف زند و گاهی
فرق بزبان جمع این جافرق است که بصورت جمع برآمده خود بخود متکلم است
حاصل که لونی. اے سید که با خود تکلم به اسرار حسن و عشق می کنی، اے عشق
دو جهانی من. اے سید معشوق لونی و دیگر نیست اے سید من
عابد تو ام و تو عابد منی من عابد تو ام و تو عابد منی. سیاسی و ستایش که ترا کنم
خود را کرده باشم که ترا جز در خود نه بینم خودی و خدائی کمیت از خود تا خدا چه
فرق است. وحده بصورت شش مرتبه ظهور نمود. هنوز آن شش مرتبه پوشیده
است در صورت کتابت است که نمودی پیش نیست لغیم لغیم مہیات آنچه
گفتن است که لغیم مگر تو بصورت من که لونی خود را که منم می گوی عجیب عالمی و

شکرت صفتی کہ ہم دونیٰ است و ہم بیگانگی۔ ہم بندگی است و ہم خدائی۔ اللہ اللہ
سخن بسیار مستانه میرود از نام محرم محفوظ باد۔ و اگر نیک بگری محرم کسیت کہ جز تو
دیگرے موجود نیست توئی و بس این باد و نام است یکے نام ظاہر و دیگرے نام پوشیدہ
عاشق از اسرار ہر دو واقفست۔ اما در تہ اہلاد و اعلام جز آن نام نام ظاہر
دیگران نتواند۔ آن را نیز جز عاشق نداند اندکے ازان گویم تو میدانی در تو
د تو خواہی دانست در من اما تو جز من نیست و من جز تو نہ۔ اگر چه امر بحقیقت
امر بر عکس است کہ من تو ام و تو من۔ آہ آہ ازین بیگانگی و آشنائی، بیگانگی سخت
و آشنائی افروخت اسے مسید بحق دوستی کہ با من داری و بحق محبتی کہ
با تو دارم کہ مقصود حقیقی را اتحاد است زود تر صورت و جوہ بخشش و از عالم
امکان بہ وجود آرد و از قوۃ لفعول بر آرد اسے مسید یا دم آید ازان ذکر
اسرار نام ظاہر اسے جان بہان از زبان بندہ خاص صاحب خود بشنوید
و بداند کہ اول و آخر است و آخر مراد اول از سیر معکوس است یعنی از اثر
بہ موثر رفتن کہ ظاہر است و لہذا در اسم ظاہر است کہ مشتمل بر تمام عالم گشتہ
تخلی اول کہ وحدت است بمعنی است کہ مبداء المبادی و حقیقت الحقائق
این بمعنی بفردیۃ اولیٰ افاضہ کہ دہناچہ شیخ اکبر قطب الولاہی می الدین
محمد بن علی العربی فرمودہ است مفاہن تعینات است و کمال در انسان کامل
است کہ احاطہ را تمام گردید بحقیقت تعین بہان است۔ و ہم تعیناتے است

صورت و لهذا بصورت تعین نمودار گشت. اصول اسماء چهار است اول و
 آخر و ظاهر و باطن، این چهار را اجمالاً است در تفصیل اور هم رانده اتمام
 این جا و تکمیل این جا نمی بینی که عاشقان و در کرده اند و رسم ساخته اند.
 زبانی بزرگی اسم ظاهر که شمه ازان گفته شد اگر در اسم باطن گفته شود عقلم
 و فهمها حیران شود و دفترها باید که ازان اخبار توان کرد صورت عدد اسم
 ظاهر اینست یک هزار و سی صد و شصت و چهار اسے سید مقصود سر است
 که در اظهار است هر که فهمید فهمید و هر که نه فهمید هرگز نه فهمید و عدد اسم باطن
 کمتر از اسم ظاهر است اگر چه در مراتب او زیاده است اما زیادتی کمی این جا با هم
 در یک پیرا من اند اگر گنجایش در وقت می بود از اسرار اسم باطن نیز اندک
 نوشته می شد. اما یقین میدانم که فهم آن میسر نیست جز صاحب دو جهان را
 در پرده دیگرے که دیگرے نیست و در کار خود خود فرموده است و اللہ اعلم
 بحقیقت الحال. شبے در خواب دیده شد غولے در دریا فرورفت بگوهرے
 رسید که یگانہ بود چون به اور رسید خود را عین آن گوهر یافت. این با سمرے
 چند تقریب نام مذکور بیاد آمد نوشته می شود که در آن مجلس الشیخ حقیقی مقبول
 باد اسے سید شخصے سالها در دریاے که لالین تار یک بود و آنجا اصلا
 چیزے نمی نمود مقام داشت یکبار شبے لوزے پیدا شد که ازان دریا شنا
 کنان بر آمد و سه دریاے روشن در نظر آمد یکے بعد از دیگرے بدریا اول

درآمد و از بدریای دوم و از بدریای سوم و درین دریا مقام کرد و
 سالها درین جا بود و کارهای پیش گرفت که مناسب این مقام بود بناگاه این
 دریاها بے دیگر درهین دریا درآمدند ترتیب عکس و همه را درین دریا دیدتا آنکه
 دریای که در دریای عظمت بود نیز ظاهر شدند و در آن گم شد چنانچه پیش ازین
 بود چون مدتی برین حال گذشت یکبار حال دیگرش پیش آمد و آن اینست
 که یکبار دید که این همه دریاها خشک شد هیچ ازان دریاها نماند و عجب تر آنکه
 نه دریا نمودار بود نه خشکی و نه لور و عظمت نه چیزی که سوائے لور و عظمت است
 بلکه هیچ نه بود و این شخص هم نه بود بعد ازان سالها خود را دید چه می بیند که
 خود عین دریا است و دریا همه نمودار است و بمشال او بعد ازان درین دریاها
 زنان صاحب جمال و حسن نمودار شدند و هر زن صاحب حسنی می آمد و باین
 شخص مراد می بر آورد و در یک لمحہ ازان شخص و ازان زنان فرزندان ظهور و
 تولدی کردند در هر لمحہ چندین هزار فرزند از هر زن ازین زنان چندین هزار
 هزار در هزار دریا بودند متولد شدند گرفت و از هر فرزندان فرزندان دیگر
 و گاهے ازان نهنگی شود که آن شخص را با همه فرزندان و زنان فرورد
 و در خود سازد و باز از خود بیرون اندازد و این معامله ابدست و هر لحظه
 قیامتے است قائم و حشریت ظاهر۔ اے سید شخصے بود اتفاقاً از شهر
 بروستا آمد در روستا مردم عجب دید که رسوم ایشان اصلاً بر رسوم شهرے

نمی ماند چنانچه در ایام شادی گریه کنند و در ایام غم شادی. مثلاً وقتیکه
 کسی بگرد شادی بسیار کنند و وقتیکه کسی از بیماری خلاص گردد و شفایابد
 چندان ماتم کنند که در بیان نیاید همچنین سر اویل در سر پوشند و دستار را
 برپا بچپیده در مجاهده یا یکدیگر بجای دعا دشنام گویند و بجای دشنام
 دعای برین قیاس همه کارهاست ایشان برعکس معقول باشند خنده های
 بے تقریر در میان ایشان بسیار بود. سوداگری ایشان بسیار بود. سوداگری
 ایشان چندان باشد چون اصل مال را بر باد دهند یا در زیان اندانند گمان
 کنند که ما سوداگریم و به آن افتخار و ابرملاج کنند و بجای خاموش بودن
 حرف زنند و بجای حرف زدن خاموش مانند غوغا کنند این شخص چون به اینجا
 رسید احوال و اوضاع آنها دید عجیب حاله ادرا پیش آمد و چاره ندید
 غیر ازین که بشهر رجوع نمایند. چون خواست که رجوع کند آن مردم هجوم کردند
 که ما ترا مرشد و هادی خود میدانیم البته نمی گذاریم که آنجا بروی. و گفت
 که این چگونه بود که مرادوست دارید و خلافت من کنید. آنها گفتند که ما درین
 کار بے اختیاریم هم تو صلاح کار و حال مانگونی آن شخص گفت بهتر آن است
 که ما بسوزید و خاکستر ما بخورید و آن چنان کردند چون برین وصیت عمل
 کردند هم آن شخص بوطن خود که شهر بود رسید و هم ایشان از اوضاع خواب
 خود خلاص شدند و صفتهاست نیک در ایشان پیدا شد بخصوص شخصی

کہ خاکستر دل او توردہ بود و بجاے او خلیفہ شد وہمان حال کہ او داشت
 در وہویدا گشت و بے تکلف خود را ہمان شخص دید و یقین دریافت کہ وطن من
 شہر است و من در روستا غریب مسافر م و از و سے دیگران ازان دیگرے
 بہم رسید و پندین میرود تا می رود۔ بفرم اگر دانائے حقیقی۔ اسے سید
 وائے محبوب جانی من، این اسما از لتست و اسما ہمہ توئی بلکہ این اسما صین
 لتست نہ اند تو چون صفت عشق ظہور نماید چندان حقائق و معانی ظاہر گردد کہ
 بعد ہر ار جلد نہ گنجد۔ اما فرصت کو کہ اندکے ازان نوشتہ آید و عشق مرتبہ
 وحدت است و معشوق مرتبہ و محبوب و عاشق مرتبہ امکان۔ اول عاشق
 بمعشوق پیہ نہد بعد ازان معشوق بعشق یکے گردد و نہ عاشق ماند و نہ
 معشوق بلکہ عشق بود و پس کہ ہم معشوق است و ہم عاشق۔ طریق سلوک
 این است بقدم ہذبہ در ان رفتہ شود۔ اسے سید وائے طالب حق
 اگر میخواہی کہ بحق برسی باید کہ دو چیز اختیار کنی یکے محبت بمرشد و پیر خود۔ و
 مرشد و پیر نہ آلتست کہ با و رسم مریدی اختیار کند و گویند من مرید او شدم
 و او پیر من است۔ و در مردم این حرف شایع است۔ پیر ہمان است کہ اوراد
 کہ محبوب است و محبت با و درست کند۔ و اوراد و جہان وسیلہ در گاہ حق
 سازند و دل را بہ او ارتباط کلی واقع شود۔ و ہر چہ او گوید بکنند و بر خلاف او
 نرود۔ و چون این معنی حاصل شود نسبت پیری و مریدی راست گردد و احتیاج

بجز دیگر نماند دوم آنکه همیشه بیاورد خدا یا نشی. و یا در خدا آلت است که
 همیشه در دل این معنی داری که غیر خدا هیچ چیز نیست هر چه هست ظهور است
 بلکه عین خود اوست و لوزیر اوست و چون این خیال همیشه در دل باشد
 امید است که بحق برسی و باین یاد هر چه فرموده است کند و از نا فرموده
 پرہیز نماید و انکار از میان بردارد و صفات ذمیرہ بصفت حمیدہ بدل
 کند اے دوست کار من این است غیر ازین ہمہ هیچ .

تمام شد رسالہ پر تو عشق

تمت رسائل ستہ ضروریہ کار اندک خصوصاً صوفیہ

(کتبہ باختر رقم حکیم ذوقی مصطفائی)

رسالہ در ذکر نشینا مجددہ

از حضرت شاہ غلام علی دہلوی

بسم اللہ الرحمن الرحیم

بدانکہ در صحبت پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم معرفت و محبت و مرتبہ و احسان
 اِنَّا تَعْبُدُ رَبَّكَ كَمَا نَتَّقُكَ قَرَاهُ اصحاب کرام را معنی اللہ تعالیٰ عنہم حاصل بود۔
 و محبت و ربک خط نفس و تصفیه لہامی نمود۔ بعد زمان نبوت صوفیہ رحمتہ اللہ علیہ
 التواضع و مراقبات برائے حصول این درجات مقرر کرده اند پس بعد عقیدہ صحیح
 اہل سنت و جماعت و علم ضروری فقہ اختیار طریقہ صوفیہ لازم است کہ بمن صحبت
 ایہنا الطائف جاری می گردد و حالات احسان بر باطن وارد می شود۔ بدانند کہ دل
 بے ذکر کثیر نمی کشاید و محبت و معرفت و قرب رومی نماید۔ پس طالبان دہم مردم
 و دہم وقت فرض و واجب است کہ یاد حق سبحانہ کنند۔ طریق ذکر این است کہ
 اول بست^{۲۵} و پیچیدار استغفار بکنند، باز فاتحہ ہمار و ارحمہ علیہ پیران بخوانند بعد التجا
 کنند کہ الہی آن فیضی کہ این اکابر را عطا کرده این بندہ عاجز را نیز کرامت فرما۔
 باز توجہ بدل کند و صورت مرشد و بروئے دل وارد و زبان را بکام چسپاند
 تا حرکت نکند۔ زبان خیال بگوید اللہ اللہ۔ گویا این لفظ اللہ در دل آمدہ است

مفهوم این اسم مبارک که ذاتی است بے چون بصفت کماله موصوف
منتره از نقصانها در لحاظ دارد و دل را از خواطر نگاها دارد و تصور مرشد
برائے نگاها شستن دل از خطرات بسیار مفید است بعد چند بار ذکر بگوید
ای خدا قربان احمانت شوم از چه احساس است قریابت شوم
مقصودین تویی محبت و معرفت خود ده تا کیفیت و جمعیت و حلالت دست
دید محل لطیفه دل زیر پستان چپ است مائل به پهلوی فاصله دو انگشت
باز ذکر بلطفه روح نماید که محل آن زیر پستان راست محاذی پستان است
بفاصله دو انگشت باز از لطیفه سینه که محل آن برابر پستان چپ است فاصله
دو انگشت بطرف درون سینه - باز از لطیفه خفی که محل آن برابر پستان راست
است بفاصله دو انگشت بطرف درون سینه - باز از لطیفه اخفی که محل
آن در وسط سینه است ذکر اسم ذات نموده باشند - هر گاه که کیفیت محل
شود آن را نگاها دارد و اگر زائل شود باز ذکر کند تا که کیفیت و لازم باطن
گردد - دوم طریقه ذکر نفی و اثبات این است زبان بکام چسپاند نفس را
زیر نای بند نماید و بزبان خیالی لا یلاذ زیر نای تا پیشانی رساند و الله
را بروشنی راست آورده **إِلَّا اللَّهُ** را بر دلی ضرب نماید بطوریکه
گذر آن بر لطائف سائر باشد با لحاظ این معنی که نسبت هیچ مقصود بجز ذات
پاک و در گذاشتن نفس بگوید **مُحَمَّدٌ رَسُوْلُ اللَّهِ** بدل در گفتن ذکر اگر است

عد و طاق نماید اولی باشد - در بند کردن نفس اگر بسیار کند خفقان می شود
نفس تنگی نه کند، توجه بذات مقدس جامع صفات کامله منزله از نقصانات
ضرورت مگر یک وقت ذکر اسم ذات کرده باشد و یک وقت نفی و
اثبات - و نفی و اثبات بی حس نیز مفید است حس شرط نیست -

هرگاه جمعیت قلبی و توجه و حضور تا چهار گمراهی برسد مراقبه رعایت
نماید وَهُوَ مَعَكُمْ أَيَّمَا كُنْتُمْ. معیت حضرت حق سبحانه در لحاظ
داشته ذکر بکند - ذکر تملیل بزبان متوجه بقلب و توجه بحق سبحانه بطحاظ
معنی بسیار فائده دارد و آنچه گفته شد طریق ذکر است - و تصور مرشد را
در نظر داشتن ذکر رابطه گویند محض توجه بقلب و انتظار نفس از مبدأ
فیاض نمودن مراقبه است - ازین هر سه طریق با نچه کیفیت و حالات حضور
یابد معمول دارد تا بسیر معیت و توحید و استغراق و جذبات و واردات
برسد - بعد این چنین احوال مراقبات بسیار است و آن مراقبات کثیره
در طریق حضرت مجددی نمایند - اللہ تعالیٰ هر که را خواهد موهبت فرماید
و توجه مرشد را داخل است در حصول کمالات - توجه بحضرت ذات شریف
و ذکر خفیه معمول ساختن و اعمال نیک بجا آوردن تہجد و اشراق و چاشت
و اوابین و تلاوت و درود و استغفار و کلمات طیبات این است
طریقہ دوستان خدا - صبر و قناعت و توکل و رضا و تسلیم و واقعات را

از تقدیر و السنه بر قضا چون و چرانه کردن این است حاصل طریقه -

ع تیار کرخواهد مبلش بکه باشد

بیر توحید که بکثرة ذکر و غلبه صحبت و ریاضت و عبادت حاصل شود

معتبر است و شریعت آن را نیز قبول می کند و به محض وهم و خیال و از تکاپ

بدعتها و خلاف شرع بمراقبه همراه است گمان توحید بستن از کفر است -

اضاعت نماز ترک قومه و عیسه طمانیت و اعتدال و اختیار بدعتها

لاذین محمدی نیست صلی الله علیه و آله وسلم توفیق کمال متابعت حضرت

مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم ظاهراً و باطناً روزی باد !

تمام شد رساله در ذکر نقشبندیه مجددیه

(کتابخانه باختر قم حکیم ذوقی مصطفائی)

۲۵۱

835

نمبر
۴۵۵

۱۵۵ تصوف

~~تصوف~~

رسائل مشائخ تصوف

۱۳

۵۸

بندار سحر تاجری

